

DE RICCI
anno spello

Die Alledorff contra
Alledorff, est veridicum contra
ut in hunc modum, etc. Compositum in subleone
prohibetur ad, etc. in hunc modum, etc. Compositum
in hunc modum, etc. Compositum in hunc modum, etc.

L I N I S

RVDIMENTA

PRIMA LATINAE
GRAMMATICES,

IO. PELLISSONE
CONDRIENSI AVCTORE.

Modus examinandæ Constructionis
in oratione per eundem.

*Quæ omnia vulgari Italico sermone, vbicunque
neceſſe viſum eſt, explicauimus.*

Venetijs, Apud Guerræos fratres.
M D L X X V.

6

2 m/1050

R. V. D. M. E. N. T. A.
P. R. I. M. A. L. A. T. I. N. A.
G. R. A. M. M. A. T. I. C. E.
I. O. P. H. I. L. I. S.
C. O. N. D. I. T. I. O. N. I. S. V. A. C. T. O. R. I. S.

Modus examinandi Constructivis
in oratione per eundem.
Ergo omnia verba huius huiusmodi adhibenda
sunt ut huiusmodi huiusmodi huiusmodi

Venetijs, Apud Guercios haereticos.
M. D. C. C. X. V.

I O. P E L L I S S O

C O N D R I E N S I S

CLAVDIO A TVRNONE

bonæ indolis puero.

S. P. D.

VANDO res ita tulit, Claudi generosissime, vt primis in Grammaticis exercitamentis tibi & æqualibus tuis re concinandis, denuo nobis repuerascendum fuerit: tua non dubie magnopere re tulerit, te in hæc ipsa omnibus neruis intendere. Præsertim quum hoc literularum genus ad ætatulam tuam ita profus at temperauimus, vt in eo prætermisisse nihil videamur quod (si modò velis) & assequi, & fideliter retinere non possis. Adiecimus quæ ad pietatis elementa percipienda aliquantulum collatura nobis uisa sunt. Ab eo enim exordiendum putauimus, quod Christianæ institutioni esse aptissimum, & bonis mentibus utilissimum: non aliò sanè spectantes, quàm ut tu, cæteri quæ adolescentuli, iam inde à rudibus annis literarum simul & pietatis uelut succos imbiberetis primos. Libellum tibi dicaui, quo tum industriam in te meam

non perfunctoriè conferri declararem, qui meae traditus es curae ab ornatisimo Praesule, & nullo laudum genere non adficiendo Domino Viuariensi, abs quo ipso mea hic studia tecum aluntur: tum uero tibi uelut studij faces incenderem, ad rudimenta Christiano digna, qui tua potissimum causa me ad infima interim demittere grauatus non fuerim. Non dubium est, quin in te culpa omnis haesura sit, si cum nullius non mouerim lapidem, quo & in literis, & in sincera pietate proficeres, tu non pariter adnixus fueris, & huic studio in te meo & praeterea expectationi respondere, quam non concitasti paruam, imitanda Turuoniorum Principum inclytae nobilitatis. Eruditis Lutetiae, nihil non suppeditat tibi ad istud otium beneficentissimus antistes Dominus Viuariensis: nec tibi deest praceptor, quem docti & boni, non indotum, nec malum, nec indiligentem censent. Quot igitur nominibus pudendum fuerit, si uacuus & inanis in patriam redieris? Non enim causam tu unquam dices, quo minus potueris officium facere, atque ad id inutile erit omne praetextum. Quare: mi Claudii, etiam atque etiam uide, ne cum ad optimam frugem abunde tibi suppetant omnia, ipse tibi solus defuisse uidearis. Dominum Deum nostrum Iesum precor, ut spiritum sanctum suum animo tuo instillet, qui te prouehat semper ad meliora proficientem, & purum seruet ab omnibus inquinamentis. E Coqueretio, Pridie Calend. Ianuar. Anno. M. D. XXIX.

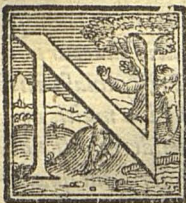
AD

AD CANDIDISSIMUM
QVEMQVE LVDI MAGISTRVM

Ioannis Pellissonis Condriensis

Epistola.

NA E verissimum illud est, optime iu-
uentutis Moderator, quod Teren-
tianus ille Demea significat: Si quid
est quod quomodo fiat, & admini-
stretur, plurimum referat, nun-
quam ad id curandum quenquam
ita bene subducta ratione esse, quin
res, atas, usus, semper aliquid apportet noui, ali quid
moneat, ut illa quæ scire credas, nescias, & quæ tu pu-
taris prima, in experiendo repudies. Hoc adeo ex hac
re uenit in mentem mihi. Nam quæ Progymnasmata
in Grammaticen, ante septem plus minus annos no-
mine meo sum passus edi, horum omnino me quidem
pœnitet: & peccasse fateor, qui tam multa non in loco
congesserim. Nam cur hoc dissimulem? Non (si me
Deus amet) ita sum, ut culpam meam prætexere hac
parte uelim, etiam si maximè queam. Præstitissem autè
qualemcunq; emendatorem, & superflua illa ac redun-
dantia, aut planè rescuissim, aut ut cunq; cohibuissem:
nisi fore sperassem, ut breui periret, uti digna erant. Hæc
enim sola cogitatio usque obstitit, quò minus in id ope-

ram darem. Sed nunc tandem cum uiderim latius in dies euulgari, impressus toties exemplis Lugduni, ac demum Pictauis & Rhotomagi, iamq; Lutetiæ accingentibus se ad typographis, non amplius cessandum ratus, opus de integro reconcinnaui; quando eò iam id euaserat, ut in totum abolere non quirem. Bonas horas ferrè perdidit, nisi quoad licuit, puerorum studijs inseruiri. Hoc. n. eo feci libentius, quòd ne apud Parisiorum quidem Gymnasia, quorum est tanta per uniuersum orbem auctoritas, inter erudiendum formadumq; adolescentulos ad bonas literas, ab eo uitio cauetur ubique, in quod imprudens emittendus Progymnasmatibus illis incurram. Vt taceam interim quòd in multis ordinem, & rectam docendi rationem desideres, alicubi inepta pleraq; deprehendas. Nam proferuntur quædã & Gallicè, & Latinè, et scripta Principia (sic. n. uocant) quibus, mea certè sententia insulsus, illepidiusq; nihil excogitari potest. Tum Introductiones Grammaticales de constructione partium orationis, scilicet ex eadem fidelia. Vtraq; indigna, quibus os tenerum pueri balbūq; figuret præceptor probus, & discipulorum profectus cupiens. Adaggeruntur alijs alij Grāmatici, & subinde mutantur: ut prope nesciant pueri, quid potissimum sequi & tenere debeant. Imò ut clauus clauo truditur, ita memoria excidit, quod ex uno aliquo autore traditum est, simulat quæ diuersum, aut etiam idem, dum diuerso modo, ex altero instillatur. Proinde qui fiat obsecro, ut hac ratione solida pueris iaciantur fundamenta? Diceres unum hoc consilium esse magistris quibusdam, ut uagentur per omnes scriptores Grammaticos,

uel

uel in puerilibus regulis, nec citò emergere queat etatula illa ad autorum acromata, unde certior petitur & melior dicendi facultas, magno id quidem temporis dispendio, & ingeniorum onere ac fatigatione. Meo iudicio (si quo tamen est) nihil eque adolescentulos turbat, & eorum captum impedit, quàm multiplicia, & uaria, ceu tenebras illis offundere. Ergo Progymnasmata seu potius Rudimēta in hanc nunc postremū formā redegi.

Primò, Quando puerilis institutio statim à pietate proficisci debet, complexus sum uersiculis paraphrasim in Precationem Dominicam, Salutationem Angelicam ad Virginem matrem, Duodecim fidei quos uocant articulos, paraphrasi etiam explicatos, Decalogi præcepta, Parænesin ad ueram pietatem. hæc ceu prima ad Christianismum exercitamenta.

Secundò, quàm simplicissimè, & breuissimè potui, præscripsi, quæ pueros oportet in numero habere, & in promptu tanquam digitos. Et quasi iam muniui ad institutiones Grammaticas Ioannis Despauterij. Sunt nudæ orationis partes cum suis accidentijs principalibus, omisso quicquid in Despauterianis libris continetur, ijs, quos in Enchiridium contraxi; ne usquam remoraremur discendi cupidos, quo minus statim accederent ad primam illam partem Grammatices. Quorsum enim in nomine (ut reliqua omittam) adiecissē species deriuatorum (nam cæteras priorum appellatiuorum satis erit, ni fallor, si uiderint prouectiores ubilibet) quorsum, inquam, de differentijs illis deriuatorum mentionem attulissē, cum libro secundo Despauterius fusè tractarit de patronymicis, quarto de

comparatione: prætor quæ non uideo, quid negotij sit
in alijs, si ad sit bonus præceptor: Tum non est illic insi-
stendum. Ad sunt Laurentij Vallæ Elegantiarum præ-
cepta. In quibus multum operæ ponendum, interim
dum puerum assuefacis ad optimorum auctorum le-
ctionem, & in primis, Terentij & Ciceronis. Eodem
iudicio usus in uerbo, & cæteris orationis membris.

Tertium locum sortita sunt præceptiuncula illæ ge-
nerales ad structuram Latini sermonis, quibus Synta-
xim delineauimus, quo & sine negotio ad illam maio-
rem discendam literarum candidati adducerentur, &
iam possent respondere de toto orationis corpore, quid
cum quo, & cur sic, uel sic cohereat: animaduertentq;
quot, & quæ uoces sententiam absoluant, & quo pacto
singula singulis respondeant in serie orationis. In hoc
quoque feci, ut examen seu diatribe accederet, ubi exi-
go à discipulo, ut totam periodum distinguat in mem-
bra, tum ordine prouocabula enumeret, quæ sententiam
perficiant. pariter & rationem reddat de re quaque, ut
diximus. Quod dum facimus simul & uiam indicamus,
quam placuisse uideo Prisciano Grammaticorum fa-
cile principi, & abs qua ne nunc quidem abhorrent
exercitatissimi pædotes. De his omnibus, quisquis es
candidus puerilium studiorum formator, uteris iudicio
tuo: & si non displicuerint, pueros, quibus hoc operæ
dedimus. fines frui. Omnino enim in tua humanitate,
& candore positum est, ut illi amplectantur, quod ipsi
elaborauimus. Vale æternum, & te totum studiose pu-
bis usui impende. Parisiis, e Coqueretio, Calend. Ianua.
Anno M D XXIIX.

R V D I M E N T A
A D P I E T A T E M.

PARAPHRASIS DOMINICAE

P R A E C A T I O N I S.

O PATER omnipotens, tutius conditor orbis,
Summum quod patimus nocte, dieq; bonum:
Perdiderat quondam miseri nos culpa parentis
Atque sibi seruos fecerat arte Satan:
Sed tamen unius meritis & munere Christi
Nos tua iam soboles, progeniesq; sumus.
Ad tua (nec temerè) caelestia regna uocamur,
Nec temerè noster diceris esse parens.
Diceris in caelis habitare, quòd omnia quamuis
Plena tui, facis nil tamen huius habes.
Immò terrenis nos subuebis undique rebus,
Cordaque nostra tuus spiritus intus alit.
Vnde animis aspiramus flagrantibus istuc,
Et desiderio ducimur usque tui.
Si rursus gehiti caelo tibi fidimus uni,
Nostra precor clemens accipe uota pater.
Reddito nos tales, ut quisquis nouerit, inde
Cogatur nomen glorificare tuum.
Scilicet immaculata tuo sit uita fauore
Nostra: sit in rebus mensque animusque pijs.
Atque

Atque tuam toto, queramus pectore laudem:
 Si tua sit noster gloria sola scopus.
 Adueniatque illud florens, & amabile regnum,
 Quo tremat ad uerbum uir, mulierque tuum.
 Nos rege, nos in te transforma: quaeso, tuo sit
 Spiritui noster spiritus unanimes.
 Ac tua quod dicat, uel mandat sancta uoluntas,
 Vt faciat, quisque id curet amore tui.
 Largire in terra tibi mos pater alme geratur,
 Non secus ac summi fit regione poli.
 Inde salutiferis, ac spiritualibus escis,
 Quotidièque sacro nos ale pane tuo.
 Panis hic est sermo tuus, est & sacra syntaxis:
 Hinc fac pascamur, post dato quicquid opus.
 Nostraque clementer nobis peccata remitte, ut
 Qui nos offendunt sponte damus ueniam.
 Da cum fratre meo mihi sit concordia semper:
 Nec quenquam offendam, condoleamque alijs.
 Tota haec innumeris agitur uita periculis,
 Nusquam tentator non struit insidias:
 Aut ne tentari, aut certè nos ne sine uinci:
 Hostilis nobis impetus esto bono.
 Nè tua nos fædo clementia seruet ab hoste,
 Cernis, in æternum qui trahet exitium.
 Nos ergo à technis illius tolle maligni:
 Afferitoque tua pro bonitate pater.

AD PIETATEM.

SALVATIO ANGELICA

ad Virginem Matrem.

VIRGO mater aue, diuino numine plena,

Cœlica quam totam gratia delibuit .

Est Dominus tecum, cui sic te virgo dedisti,

Vt sit dignatus filius esse tuus .

O felix una ante alias purissima virgo :

Supra femineos tu benedicta choros :

Atque tui fructus ventris benedictus Iesus :

Felix virgo tui mater es alma patris .

O felix uenter, felicia uiscera prorsum,

Queis summi templum contigit esse Dei .

O Maria eternam nobis orato salutem :

Cara Deo, miseris tempus in omne faue .

SYMBOLI APOSTOLORVM

Paraphrasis.

IN te credo Pater, rerum cui suum potestas,

Qui sine principio, qui sine fine Deus .

Omniū es & Deus, & Dominus, moderator & auctor,

In quo uno ipse meam spem que fidem que loco .

Conditor est uastæ, parientis que omnia terræ,

Atque tuæ celi sunt bonitatis opus .

Iussisti, pelagus spatiosum cingeret orbem,

Ac passim dulces exorirentur aquæ:

Aera fecisti, & flammis uelocibus ignem :

Omnia que nostro sunt elementa solo .

Tu solo nutu propter nos cuncta creasti:
 Sic nos ex omni tempore semper amas.
 Vnum te colimus, nam te pendemus ab uno:
 Ac tibi quicumque est, omnia debet homo.
 Tu pater es noster, requies tu certa laborum:
 Te penes est, quicquid maximus orbis habet.
 Si tu nos pateris desertos esse, perimus.
 Tu virtus vnus, vita, salusq; hominum.
 Nulla est humanis prorsum fiducia rebus:
 In te uno nostram ponimus ergo fidem.
 Hæc sincera fides, pater optime, maxime, si quis
 Se tibi committat credulitate pia.
 In te igitur. credo, & confido, certior eius
 Omnis, quod famulis pollicitare tuis.
 Inque tuum natum credo constanter Iesum,
 Aeternum, aequalem consimilemque tibi.
 Hunc hominem factum seruandis omnibus, atque
 Hunc ego credo Deum de genitore Deo.
 Confiteor Christum, mundi que agnosco monarcham,
 Omnia qui teneat sub ditione sua:
 Qui sit diuino conceptus numine, natus
 Intacta è Maria Virgine uerus homo:
 Quò nos æterno cæli donaret honore,
 Purgatos uitij, lethiferisque malis.
 Quis memoret, quantos uoluit perferre labores
 Quàm nostra causa, dura & acerbapati?
 Nostra lubens in se commissa recepit, & insons
 Tanquam agnus, nobis cuncta ferenda tulit.
 Heu toties casus, toties sua membra ferinis.

Iudæis

AD PIETATEM.

Iudeis ultro dilaceranda dedit.

Passus inauditam, Pilato iudice, mortem,

Adfixus sanguine, probriferæque cruci:

Vnde salutarum per vulnera quinque cruorem

Fudit, eo pacto crimina nostra luens.

Mortuus est nobis: etenim nos morte redemit:

Inque nouo nobis conditus est tumulo.

Interea ut premeret Stygium uirtute tyrannum,

Iuit in infernas, Tartareasque domos.

Inde triumphator superas emerfit ad auras,

Tertius ut primum cœpit adesse dies.

Coram discipulis tandem super æthera vectus,

Ascendit patriam, cœlica regna domum.

Et sedet ad patris dexteram, & dominatur Olympo:

Cunctaque iure suo celsa, uel ima regit.

Idem olim ueniet rursus, quo iudicet omnes,

Sive erimus, seu nos fata fuisse uolent.

Credo in Spiritum item sanctum, qui recreat aura

Vitali firma pectora septa fide.

Et te sancta Dei credens Ecclesia, quicquid

Adstruis, ore lubens, cordeque confiteor.

In te Christigenæ coeunt ceu corpus in unum,

Cuius Iesum unum credimus esse caput.

Hinc est sanctorum unanimis coniunctio, qua nos

Vt fratres unit spiritualis amor.

In te tum fateor, tum credo piacula solui,

Quicumque ut par est, ad tua sacra uenit.

Postremo, ut uitæ reddatur mortuus omnis,

Spero fore, inque sua carne resurgat homo.

Ac

R V D I M E N T A

*Ac deinceps uitam ducat sine fine perennem.
Et capiat factis præmia digna suis.*

D E C A L O G I

præcepta.

VNVM agnosce Deum, dominumq; & amâdo uerere;
Inque uno tua spes hæreat, atque fides.
Nec temere iudex: Domini irreuerenter habere
Nomen adorandum sit tibi religio.
Sabbata sanctifica: Christi sine spiritus in te
Regnet, & impurum desine carnis opus.
Ex animo patrem, & matrem cole: qui tibi præsumt,
Subditus esto libens, iusq; suum tribue.
Ne sis occisor: cuiquam male uelle caueto,
Neue nocens ullo sit tua lingua modo.
Ne mechare, uoluptates fuge, castus esto: atque
Ex omni serua parte pudicitiam.
Viue labore tuo, fur ne sis, usque caueto.
Frater eget, facito, qua potes, ipse iuues.
Candidus & dexter sis, uirtus maxima candor.
Mentire, aut falsum testificare nihil.
Munditie corde summam Deus ecce requirit:
Affectus discas ut refecare malos.
Nec captes nuptam: nec rem quam scis alienam,
Alterius quicquam concupisse nefas.
Hæc meditanda decem summi præcepta Tonantis,
Sunt nobis omni, frater, amice loco:
Vt piè, & ex animo seruemus, ubique studentes
Tota immortalis mente placere Deo.

AD

A D C H R I S T I A N V M
tyrunculum .

Q V A' sit iter virtutis, habepuer, idq; teneto,
Si tibi consultum rectius esse uelis .

Desudas multum, quandoque beatulus ut sis :

Sed tamen in totum proficis ipse nihil .

Danda opera in primis, simul hoc ardentem agendum :

Grata sit in cunctis, ut tua uita Deo .

Huc enitentes Deus optimus adiuvat ultro :

Consequiturq; hominem non sine laude fauor .

Nil si quidem, uel amabilius, uel pulchrius ipsa

Virtute, hac pueros prouebit una bonos .

Ipse autem Domino placeas (mibi crede) licebit .

Atque inter magnos connumerare uiros .

Semper Alexicacum si tum conabere Christum .

Omni ope, sinceris moribus exprimere .

Huc igitur mellite puer contendito, quaeso :

Vt Christum spires, ut sapias, referas :

Hoc est, ut castus sis, purus, & integer omni

Ex parte, interius mundus, & exterius .

Ad communem usum factus, tractabilis, expers,

Et fuci atque doli, nescius inuidia .

Et mitis patiensq; malorum, sis quoque simplex :

In primis gaudet simplicitate Deus .

Semper morigerere parentibus, atque magistris .

Semper & his praestes, quod potes obsequium .

Mundi contemptor, diuinis rebus inhaerens,

Sed

RVDIMENTA AD PIETATEM.

Sed curis animo sordidulis vacuo .

Vt breuiter celo, mundoque probere, ita demum

Diuino expressus munere Christus erit .

Optima quæque statim ac primo discenda : sed ut nil

Quàm Christum studio sit didicisse prius .

Quem nosse, est æterna beataque uita . Tuum ergo

Omne fac ut semper spectet in hoc studium .

Literulis incumbere bonis, amplectere linguas :

Peruius ut tandem sit tibi sermo Dei .

Præq; oculis Christum consuescito semper habere,

Sitaq; seruari queis sine nemo queat .

Infelix, in quo redibus grandescit ab annis

Christus, & usque suo nomine cuncta regit .

Hæc puer in summa, est sanctæ ratio optima uitæ,

Quam seruando, Deo proximus esse potes,

Allectabit honos famæ diffusus honestæ,

Hincque Deo multi nomina sponte dabunt .

RVDI-

RVDIMENTA AD DECLINATIONES.

QVOT sunt partes orationis? Octo. Quæ? Nomen, Pronomen, Verbum, Participium, Præpositio, Aduerbiū, Interiectio, & Coniunctio.

Nomen, est quod declinatur per casus, & significat rem, non agere aliquid. *Il nome Latino è quello, che significa qualche cosa, uoglio quale se sia, uisibile ò inuisibile, & non significa fare alcuna cosa, ma significa la cosa quale è, & come si nomina.* Nomen enim rerum nomenclaturam continet. *Il nome ritiene la nominatione di tutte le cose.*

Pronomina sunt quindecim illa indubitata, adeoque cognitū facilia, quoniam certo numero constant.

Verbum est, quod declinatur per modos, & tempora, sine casu, & significat agere aliquid. *Il uerbo latino è quello, che significa fare qualche cosa. Com'è amare, insegnare, leggere, dire.* Ex actiuis facillè cognoscuntur passiuæ.

Participium est quod desinens in ans, ens, tus, sus, xus, rus, dus, declinatione per omnia nomen, significatione uerbum à quo descendit, imitatur. *Il participio è quello, che significa il nome adiettino, & è terminato: in ans, ens, tus, sus, xus, rus, dus, & è bisogno, che sempre vegna dal uerbu, & significa come il uerbo.*

Præpositiones extra compositionem usu receptæ, non plures fere sunt quinquaginta.

Aduerbiū est, quod significationē uerbi explanat, atq; implet. *L'aduerbio è quello, che dichiara come, & quando, & quante volte, &c. La cosa si fa, & egli scriue molto bene.* Scribit admodum bene: *queste due parole, admodum & bene, mostrano come, & in quale maniera è scritto, percioche sono aduerbij.*

Interiectio, uox incondita, qua significatur, animi adfe-

b
ctus,

R V D I M E N T A

Atus, hoime, & heu.

Coniunctiones etiam breui gyro sepiri queunt, scilicet ad quinque solum potestates redactæ.

Declinantur per numeros, casus, genera, partes orationis casuales, Nomen, Pronomen, participium.

Numeri sunt duo, Singularis, & pluralis.

Casus sex; nominatiuus, genitiuus, datiuus, accusatiuus, uocatiuus, ablatiuus.

Quot sunt notæ generum apud Latinos? Tres. Quæ? Hic hæc hoc. Hic cuius generis? Masculini. Hæc? fœminini. Hoc? Neutri. Hic & hæc? Communis. Hic, & hæc, & hoc? Omnis. Hic, uel hæc? Incerti.

Cur non dixisti articulos nominum? Quia Latini deficiunt in uniuersum articulis præpositiuus.

Quis usus, quæ uis articuli præpositiuus? Arguit, & discernit genera, & casus, atque in sermone rem certam demonstrat.

In qua lingua hoc licet uidere? Græca præsertim, & Italica. Ostende in Italica *il, & lo*. Masculini, & Neutri generis, *la*, fœminini generis. Vt *il poeta, lo animale, la fœmina*.

Declina omnes ordine.

Masculino, & neutro genere. Singulariter nominatiuo *il, & lo*, Genitiuo *del, & dello*, Datiuo *al, & alla*. Accusatiuo *il, & lo*, Vocatiuo *o*, Ablatiuo *dal, & dallo*. Pluraliter nominatiuo *i, li, & gli*, Genitiuo *dell i, & de gli*. Datiuo *alli & a gli*. Accusatiuo *i li, & gli*. Vocatiuo *o*, Ablatiuo *dalli, & da gli*.

Fœminino genere, Singulariter nominatiuo *la*. Genitiuo *della*, Datiuo *alla*. Accusatiuo *la*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *dalla*. Pluraliter nominatiuo *le*, Genitiuo *delle*. Datiuo *alle*. Accusatiuo *le*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *dalle*.

Neutro genere, Singulariter nominatiuo *il*. Genitiuo *del*, Datiuo *al*. Accusatiuo *il*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *dal*. Pluraliter nominatiuo *i, & li*. Genitiuo *de i*. Datiuo *a gli*. Accusatiuo *i, & li*. Vocatiuo *o*. Ablatiuo *da gli, &c*.

Declina poeta Italicè. Singulariter nominatiuo *il poeta*. Ge

nitio *del poeta*. Dativus *al poeta*. Accusativus *il poeta*. Vocativus *o poeta*. Ablativus *dal poeta*. Pluraliter nominativus *i, & li poeti*. Genitivus *delli poeti*. Dativus *alli poeti*. Accusativus *i, & li poeti*. Vocativus *o poeti*. Ablativus *dalle poeti*.

Cuius generis? Masculini. Quare? Quia ei preponitur articulus declinando, *il*. Ita de alijs. Sed iam ad formulas declinationum Latinarum.

PRIMA NOMINIS DECLINATIO.

Prima declinatio habet quinque terminationes in nominativus singulari, a, as, e, es, & am.

A Singulariter nominativus hic poeta, genitivus poetæ, dativus poetæ, accusativus poetam, vocativus o poeta, ablativus à poeta. Et pluraliter nominativus hi poetæ, genitivus poetarū, dativus poetis, accusativus poetas, vocativus o poetę, ablativus a poetis.

As singulariter nominativus hic Aeneas, genitivus æneæ, dativus æneæ, accusativus æneā uel ænean, vocativus o ænea, ablativus ab ænea. Et pluraliter hi æneæ, genitivus ænearum, &c. **E** singulariter nominativus hæc Calliope, genitivus calliopes, dativus calliope, accusativus calliopen, vocativus o calliope, &c. Et pluraliter nominativus hę calliope, genitivus calliopearum, &c. Vna ex nouem musis.

Es singulariter nominativus hic Anchises, genitivus anchisæ, dativus Anchisæ, accusativus anchisen, vocativus o anchise, ablativus ab anchise. Et pluraliter nominativus hi anchise, ablativus ab anchise. Et pluraliter nominativus hi anchisæ genitivus anchisarum, &c. Pater Aeneæ.

Am. Singulariter nominativus hic Adam, genitivus adæ, dativus adę, accusativus adam, vocativus o adā, ablativus ab adā. Et pluraliter nominativus hi Adę genitivus adarum, &c.

S E C V N D A.

Secunda declinatio octo nominativus desinentias completur er, ic, ur, um, us, eus, on, & os.

Et singulariter nominativus hic aper, genitivus apri, dativus

b 2 apro,

R V D I M E N T A

apro. accusatiuo aprum. vocatiuo o aper. ablatiuo ab apro. Et pluraliter nominatiuo hi apri. genitiuo aprorū, vel aprū. datiuo apris. accusatiuo apros. vocatiuo o apri. ablatiuo ab apris. *Il porco cinghiale.*

Ir singulariter nominatiuo hic vir. genitiuo uiri. datiuo uirō. accusatiuo virum. vocatiuo o uir. ablatiuo a uiro. Et pluraliter nominatiuo hi uiri. genitiuo uirorum, uel uirum. datiuo uiri. accusatiuo uiros. vocatiuo o uiri. ablatiuo a uiris. Vr singulariter nominatiuo satur, satura, saturum genitiuo saturi, saturę, saturi. datiuo saturo, saturę, saturo. accusatiuo saturum, saturam, saturum. vocatiuo o satur, satura, saturū. ablatiuo a saturo, satura, saturo. Et pluraliter nominatiuo saturi, saturę, satura genitiuo saturorum, saturarum, saturorum. datiuo saturis. accusatiuo saturos, saturas, satura. vocatiuo o saturi, saturę, satura. ablatiuo a saturis. *Il satiato.*

Vm singulariter nominatiuo hoc templum. genitiuo tēpli. datiuo templo. accusatiuo templum. vocatiuo o templum. ablatiuo a templo. Et pluraliter nominatiuo hæc templa. genitiuo templorum. datiuo templis. accusatiuo templa. uocatiuo o templa. ablatiuo a templis. *La Chiesa.*

Vs singul. nominatiuo hic dominus. genitiuo domini. datiuo domino. accusatiuo dominum. vocatiuo o domine. ablatiuo a domino. Et plur. nominatiuo hi domini. genitiuo dominorum. datiuo dominis. accusatiuo dominos. uocatiuo o domini. ablatiuo a dominis. *Il Signore.*

Eus singulariter nominatiuo hic Orpheus. genitiuo Orphei uel Orpheos. datiuo Orpheo. accusatiuo Orpheum, & Orpheon, & Orphea. vocatiuo o Orpheu ablatiuo ab Orpheo. Et pluraliter nominatiuo hi Orphei. genitiuo Orpheorū, &c. Poetæ nomen.

On singulariter nominatiuo hoc Iliō. genitiuo Ilij. datiuo Ilio. accusatiuo Iliō. vocatiuo o Iliō. ablatiuo ab Ilio. Regis Troiæ Priami regia.

Os singulariter nominatiuo hic logos. genitiuo logi. datiuo logo. accusatiuo logon. uocatiuo o loge, & logos. ablatiuo a logo. Et pluraliter nominatiuo hi logi. genitiuo logorum, uel logon, &c. *Idest, sermo.*

T E R T I A.

Tertia declinatio innumeros ferè nominatiui singularis fines amabit.

A singulariter nominatiuo hoc poema. genitiuo poematis, uel poematos. datiuo poemati. accusat. poema. uocatiuo ò poema. ablatiuo a poemate. Et pluraliter nominatiuo hæc poemata. genitiuo poematum, uel poematon. datiuo poematis, uel poematibus. accusatiuo poemata. uocatiuo ò poemata. ablatiuo a poematis, uel poematibus. *la poesia.*

E singulariter nominatiuo hoc cubile. genitiuo cubilis. datiuo cubili. accusatiuo cubile. uocatiuo ò cubile. ablatiuo à cubili. Et pluraliter nominatiuo hæc cubilia. genitiuo cubiliũ. datiuo cubilibus. accusatiuo cubilia. uocatiuo ò cubilia. ablatiuo à cubilibus. *Il letto.*

O singulariter nominatiuo hic aquilo. genitiuo aquilonis. datiuo aquiloni. accusatiuo aquilonem. uocatiuo ò aquilo. ablatiuo ab aquilone. Et pluraliter nominatiuo hi aquilones. genitiuo aquilonum. datiuo aquilonibus, &c. Ventus septentrionalis.

Sing. nominatiuo hic ordo. genitiuo ordinis. datiuo ordini. accusatiuo ordinem. uocatiuo ò ordo. ablatiuo ab ordine. Et pluraliter nominatiuo hi ordines. genitiuo ordinum. datiuo ordinibus, &c. *l'ordine.*

Singulariter nominatiuo hæc caro. genitiuo carnis. datiuo carni, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc carnes. genitiuo carnum, &c. *la carne.*

Singulariter nominatiuo hæc Clio. genitiuo Clius. datiuo Clio. accusatiuo Clio. uocatiuo ò Clio. ablatiuo à Clio. Nomen Musæ,

Sing. nominatiuo hic Anio. genitiuo anionis. datiuo anioni. accusatiuo anionem. uocatiuo ò anio. ablatiuo ab anione, aut hic anien, anienis. Fluius.

Singulariter nominatiuo hoc lac. genitiuo lactis. datiuo lacti. accusatiuo lac. uocatiuo ò lac. ablatiuo a lacte, sine plurali. *Il latte.*

Singulariter nominatiuo hoc halec. genitiuo halecis, datiuo

R V D I M E N T A

uo halei, accusatiuo halee, vocatiuo ò halee, ablatiuo ab halee sine plurali, aut hæc halee, halecis, halecem .

A L Singulariter nominatiuo hic sal, genitiuo salis, datiuo sali, accusatiuo salem, vocatiuo ò sal, ablatiuo a sale . Et pluraliter sales, salibus tantum . Idest, condimentum , *Il sale* , & dictum mordax.

Singulariter nominatiuo hoc animal, genitiuo animalis, datiuo animali, accusatiuo animal, vocatiuo ò animal, ablatiuo ab animali. Et pluraliter nominatiuo hæc animalia, genitiuo animalium , datiuo animalibus , accusatiuo animalia, &c. *L'animale* .

E L Singulariter nominatiuo hic Daniel, danielis, danieli, daniellem .

Singulariter nominatiuo hoc fel, mel, genitiuo fellis, mellis, datiuo felli, melli, &c. sine plurali, sed mel haber mella. nota sunt .

I L Singulariter nominatiuo hic mugil, genitiuo mugilis, datiuo mugili, accusatiuo mugilem, vocatiuo ò mugil, ablatiuo a mugile. Et pluraliter nominatiuo hi mugiles, genitiuo mugilum, datiuo mugilibus, accusatiuo mugiles, &c. Genus piscis .

Singulariter nominatiuo hic, & hæc vigil, genitiuo vigilis, datiuo vigili, accusatiuo vigilem, vocatiuo ò vigil, ablatiuo à vigile vel vigili. Et pluraliter nominatiuo hi, & hæc vigiles, genitiuo uigilum, datiuo uigilantibus, &c. *Il vigilante* .

O L Singulariter nominatiuo hic sol, solis, soli, solem, sol, sole, Et pluraliter hi soles, & solibus tantum .

V L Singulariter nominatiuo hic consul, genitiuo consulis, datiuo consuli, accusatiuo cōsulem, uocatiuo ò consul, ablatiuo a consule. Et pluraliter nominatiuo hi consules, genitiuo consulum, datiuo consulibus, &c. *Il Configliero* .

A N Singulariter nominatiuo hic Titan, genitiuo titanis, uel titanos, datiuo titani, accusatiuo titanem, uel titana, uocatiuo titan, ablatiuo a titane . Et pluraliter nominatiuo hi Titanes, genitiuo titanum, datiuo titanibus, accusatiuo titanes, uel titanas, uocatiuo titanes, ablatiuo a titanibus . Idest sol.

EN

EN Singulariter nominatiuo hic ren, genitiuo renis, datiuo reni, accusatiuo renem, uocatiuo o ren, ablatiuo a rene. Et pluraliter nominatiuo hi renes, genitiuo renum, datiuo renibus, accusatiuo renes, &c. *Il rognone.*

Singulariter nominatiuo hic pecten, genitiuo pectinis, datiuo pectini, accusatiuo pectinem, uocatiuo o pecten, ablatiuo a pectine. Et pluraliter nominatiuo hi pectines, genitiuo pectinum, datiuo pectinibus, &c. *Il pettine.*

IN Singulariter nominatiuo hic delphin, genitiuo delphinis, uel delphinos, datiuo delphini, accusatiuo delphinæ, uel delphina, uocatiuo o delphin, ablatiuo a delphine. Et pluraliter nominatiuo hi delphines, genitiuo delphinum, datiuo delphinibus, accusatiuo delphines, uel delphinas, uocatiuo o delphines, ablatiuo a delphinibus.

ON Singulariter nominatiuo hic Helicon, genitiuo heliconis, datiuo heliconi, accusatiuo heliconē, uel heliconā, uocatiuo o helicon, ablatiuo ab helicone. Et pluraliter nominatiuo hi helicones, genitiuo heliconum, datiuo heliconibus, accusatiuo helicones, uel heliconas, &c. *Mons Beotia.*

Singulariter nominatiuo hic phaeton, genitiuo phaetontis, datiuo phaetonti, accusatiuo phaetontem, uel phaetonta, uocatiuo o phaeton, ablatiuo a phaetonte. Et pluraliter nominatiuo hi phaetontes, genitiuo phateontum, &c. *Il figliuolo del Sole.*

AR Singulariter nominatiuo hic Cæsar, genitiuo Cæsaris, datiuo Cæsari, accusatiuo Cæsarem, uocatiuo o Cæsar, ablatiuo a Cæsare. Et pluraliter nominatiuo hi Cæsares, genitiuo Cæsarium, datiuo Cæsaribus, &c. *L'Imperatore.*

Singulariter nominatiuo hoc calcar, genitiuo calcaris, datiuo calcari, accusatiuo calcar, uocatiuo o calcar, ablatiuo a calcari. Et pluraliter nominatiuo hæc calcaria, genitiuo calcarium, datiuo calcaribus, accusatiuo calcaria, uocatiuo calcaria, ablatiuo a calcaribus, *Il sperone.*

ER Singulariter uocatiuo hic anser, genitiuo anseris, datiuo anseri, accusatiuo anserem, uocatiuo o anser, ablatiuo ab anserē. Et pluraliter nominatiuo hi anseres genitiuo anserum, datiuo anseribus, &c. *Oca.*

Singulariter nominatiuo hic imber. genitiuo imbris. datiuo imbrī. accusatiuo imbrem. uocatiuo o imber. ablatiuo ab imbre, uel imbrī. Et pluraliter nominatiuo hi imbres. genitiuo imbrum. datiuo imbribus. accusatiuo imbres, uel imbreis, &c. *la pioggia*.

Singulariter nominatiuo hic pater. genitiuo patris. datiuo patri. accusatiuo patrem. uocatiuo o pater. ablatiuo a patre. Et pluraliter nominatiuo hi patres. genitiuo patrum. datiuo patribus, &c. *Il padre*.

Singulariter nominatiuo hic aer. genitiuo aeris. datiuo aeri. accusatiuo aerem uel aera. uocatiuo o aer. ablatiuo ab aere, sine plurali. *l'aria*.

U Singulariter nominatiuo hic, & hæc martyr. genitiuo martyris, uel martyros. datiuo martiri. accusatiuo martyre, uel martyra. uocatiuo o martyr. ablatiuo a martyre. Et pluraliter nominatiuo hi, & hæc martyres. genitiuo martyrum. datiuo martyribus. accusatiuo martyres, uel martyras. uocatiuo o martyres, &c. Id est testis.

Or Singulariter nominatiuo hic amor. genitiuo amoris. datiuo amori. accusatiuo amorem. uocatiuo o amor. ablatiuo ab amore. Et pluraliter nominatiuo hi amores. genitiuo amorum. datiuo amoribus, &c. *l'amore*.

Singulariter nominatiuo hic, & hæc, & hoc discolor. genitiuo discoloris. datiuo discolori. accusatiuo discolorum, & discolor. uocatiuo o discolor. ablatiuo a discolori, uel discolori. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc discolori, & hæc discoloria. genitiuo discolorum. datiuo discoloribus. accusatiuo discolori, & discoloria, &c. *Di diuersicolori*.

Singulariter nominatiuo hic, & hæc, & hoc memor. genitiuo memoris. datiuo memori, &c. Et pluraliter hi & hæc memores, &c. sine neutro.

U Singulariter nominatiuo hic uultur. genitiuo uulturis. datiuo uulturi. accusatiuo uulturem. uocatiuo o uultur. ablatiuo a uulture. Et pluraliter nominatiuo hi uultures. genitiuo uulturnum. datiuo uulturibus, &c. *l'auletora*.

Singulariter nominatiuo hoc ebur. genitiuo eboris. &c. Et pluraliter nominatiuo hæc ebori. genitiuo eborum, &c. *l'auoloio*.

As sing. nominatiuo hic mas. genitiuo maris. datiuo mari. accusatiuo marem. vocatiuo ò mas. ablatiuo a mare. Et plu. nominatiuo hi mares. genitiuo marium, &c.

Singulariter nominatiuo hic adamas. genitiuo adamantis, uel adamantos, datiuo adamanti. accusatiuo adamantē, uel adamantam. vocatiuo ò adamas. ablatiuo ab adamante. Et pluraliter nominatiuo hi adamantes. genitiuo adamantum. datiuo adamantibus. accusatiuo adamantes, uel adamantas, &c.

Diamante.

Sing. nominatiuo hæc ciuitas. genitiuo ciuitatis, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc ciuitates. genitiuo ciuitatum, uel ciuitatum, &c. *la città.*

Sin. nominatiuo hæc lampas. genit. lampadis, uel lampados. datiuo lampadi. accusa. lampadem, uel lampada. vocat. ò lampas, uel lampada. ablat. à lampade. Et plu. nominatiuo hę lampades. genit. lampadum. datiuo lampadibus. accusatiuo lampades, uel lampadas. *la lampada.*

Sing. nominatiuo hic & hæc, & hoc Arpinas. genitiuo Arpinatis. datiuo Arpinati. accusatiuo Arpinantem, & Arpinas. vocatiuo ò Arpinas. ablatiuo ab Arpinate, uel Arpinati. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc Arpinates, & hæc Arpinatia. genitiuo Arpinatium, uel Arpinatum. datiuo Arpinatibus. accusatiuo Arpinates, uel Arpinateis, & Arpinatia, &c. *Laquelle è una città d'Italia nominata Arpino.*

Es sing. nominatiuo hæc clades. genitiuo cladis. datiuo cladi. accusatiuo cladem. vocatiuo ò clades. ablatiuo à clade. Et pluraliter nominatiuo hæc clades. genitiuo cladium. datiuo cladi bus. accusatiuo clades, uel cladeis, &c. *L'occisione.*

Sing. nominatiuo hic aries. genitiuo arietis. datiuo arietis. accusatiuo arietem. vocatiuo ò aries. ablatiuo ab ariete. Et pluraliter nominatiuo hi arietes. genitiuo arietum. datiuo arietibus, &c. *Il montone.*

Sing. nominatiuo hie lebes. genitiuo lebetis, uel lebetos. datiuo lebeti. accusatiuo lebetem, uel lebeta. uocatiuo ò lebes, ablatiuo à lebeta. Et pluraliter nominatiuo hi libetes. genitiuo lebetum. datiuo lebetibus. accusatiuo lebetes, uel lebetas, &c. *Il lauezo.*

○ Singulariter nominatiuo hic Chremes, genitiuo chremis, chremetis, uel chremetos, datiuo chremi, uel chremeti, accusatiuo chremen, chremetem, uel chremeta, uocatiuo ò chremes, uel chreme, ablatiuo à chreme, uel chremete. Et pluraliter nominatiuo hi chremes, uel chremetes, genitiuo chremum, uel chremetum &c.

○ Singulariter nominatiuo hic gurgēs, gurgitis &c. Et pluraliter hi gurgites, gurgitum &c. *Loco profondo del fiume.*

○ Singulariter nominatiuo hic & hæc præses, genitiuo præsidis, datiuo præsidī, accusatiuo præsidē, uocatiuo ò præses, ablatiuo a præside. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc præsides, genitiuo præsidum, datiuo præsidibus &c. *Il presidente.*

○ Singulariter hæc apes, uel apis, apis, api, apem, ò apes, uel apis, ab ape. Et pluraliter hæc apes, apium, apibus &c. *L'ape che fa il miele.*

○ Singulariter nominatiuo hic orbis, genitiuo orbis, datiuo orbi, accusatiuo orbem, uocatiuo ò orbis, ablatiuo ab orbe. Et pluraliter nominatiuo hi orbēs, genitiuo orbium, datiuo orbibus, accusatiuo orbēs, uel orbēs &c. *La cosa rotonda.*

○ Singulariter nominatiuo hic panis, genitiuo panis, datiuo pani, accusatiuo panem, uocatiuo ò panis, ablatiuo à pane. Et pluraliter nominatiuo hi panes, genitiuo panum, datiuo panibus &c. *Il pane.*

○ Singulariter hic molaris, genitiuo molaris, datiuo molarī, accusatiuo molarem, uocatiuo ò molaris, ablatiuo à molarī. Et pluraliter nominatiuo hi molares, genitiuo molarium, datiuo molaribus, accusatiuo molares &c. *Il dente mascellare.*

○ Singulariter nominatiuo hic amnis, genitiuo amnis, datiuo amni, accusatiuo amnem, uocatiuo ò amnis, ablatiuo ab amne, uel amni. Et pluraliter nominatiuo hi amnes, genitiuo amniū, datiuo amnibus, accusatiuo amnes, uel amnis &c. *Il fiume.*

○ Singulariter nominatiuo hic araris, genitiuo araris, datiuo arari, accusatiuo ararim, uocatiuo ò araris, ablatiuo ab arari. *Il fiume Sonna.*

○ Singulariter nominatiuo hic Tybris, genitiuo tybridis, uel tybridos, datiuo tybridi, accusatiuo tybrim, uel tybrin, uocatiuo

catiūo ò tybri, ablatiūo à tybri. *Il fiume Tevere.*

Singulariter nominatiūo hic Alexis, genitiūo alexidis, uel alexidos, datiūo alexidi, accusatiūo alexim, uel alexin, uocatiūo ò alexi, ablatiūo ab alexi, uel alexide. Et pluraliter nominatiūo hi Alexides, genitiūo alexidum, datiūo alexibus, accusatiūo alexides, uel alexidas &c. Nomen uiri.

Singulariter nominatiūo hic Paris, genitiūo paris, paridis uel paridos, datiūo pari, uel paridi, accusatiūo parim, uel parin, paridem, uel parida, uocatiūo ò paris, uel pari, ablatiūo à pari uel paride.

Singulariter nominatiūo hic Symois, genitiūo symoentis, uel symoentos, datiūo symoenti, accusatiūo symoentem, uel symoenta, uocatiūo ò symois, ablatiūo à symoente. *Il fiume di Troia.*

Singulariter nominatiūo hæc febris, genitiūo febris, datiūo febrī, accusatiūo febrem, uel febrim, uocatiūo ò febris, ablatiūo à febre, uel febrī. Et pluraliter hæc febres, genitiūo febrīum, datiūo febrībus, accusatiūo febres, uel febris, &c.

Singulariter nominatiūo hæc Syrtis, genitiūo syrtidis, uel syrtidos, datiūo syrtidi, accusatiūo syrtim uel syrtim, uocatiūo ò syrti, ablatiūo à syrti. Et pluraliter nominatiūo hæc syrtēs, genitiūo syrtium, datiūo syrtibus, accusatiūo syrtēs, uel syrtēs &c. *Luoco nel mare pericoloso.*

Singulariter nominatiūo hæc Tigris, genitiūo tigrīdis, uel tigrīdos, datiūo tigrī, uel tigrīdi, accusatiūo tigrīm, uocatiūo ò tigris, ablatiūo à tigrī, uel tigrīde. Et pluraliter nominatiūo hæc tigrēs, uel tigrīdes, genitiūo tigrūm, uel tigrīdū &c. *Animal.*

Singulariter nominatiūo hic syntaxis, genitiūo syntaxis, uel syntaxeos, datiūo syntaxi, accusatiūo syntaxim, uel syntaxin, uocatiūo ò syntaxis, uel syntaxi, ablatiūo à syntaxi. Et pluraliter nominatiūo hæc syntaxes, genitiūo syntaxim, uel syntaxeon &c. Id est constructio.

Os Singulariter nominatiūo hic flos, genitiūo florīs, datiūo florī, accusatiūo florem, uocatiūo ò flos, ablatiūo à flore. Et pluraliter nominatiūo hi flores, genitiūo florum, datiūo floribus &c. *Il fiore.*

Sing. nominatiuo hic & hæc Sacerdos. genitiuo sacerdotis. datiuo sacerdoti. accusatiuo sacerdotē. vocatiuo ò sacerdos. ablatiuo à sacer dote. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc sacer dotes. genitiuo sacerdotum datiuo sacerdotibus, &c.

Sing. nominatiuo hic heros. genitiuo herois, uel heroos. datiuo heroi. accusatiuo heroem, uel heroa. vocatiuo ò heros. ablatiuo ab heroe. Et pluraliter nominatiuo hi heros. genitiuo heroum. datiuo heroibus. accusatiuo heroes, uel heroas, &c. *l'huomo ualente, & degno di lodare.*

Singulariter nominatiuo hoc os. genitiuo oris, uel offis. datiuo ori, uel ossi. accusatiuo os. vocatiuo ò os. ablatiuo ab ore, uel offe. Et pluraliter nominatiuo hæc ora, uel ossa. genitiuo orium, uel ossium. datiuo ossibus, &c. Os, oris. *la bocca.* Os, offis. *l'osso.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc bos. genitiuo bouis. datiuo boui. accusatiuo bouem. vocatiuo ò bos. ablatiuo à boue. Et pluraliter nominatiuo boues. genitiuo boum. datiuo bobus, uel bubus, &c.

Vs sing. nominatiuo hic mus. genitiuo muris. datiuo muri. accusatiuo murem. vocatiuo ò mus. ablatiuo à mure. Et pluraliter nominatiuo hi mures. genitiuo murium. datiuo muribus. accusatiuo mures, uel mureis. *Il forze.*

Singu. nominatiuo hic Oedipus. genitiuo œdipodis, uel œdipodos. datiuo œdipodi. accusatiuo œdipodem, uel œdipoda. vocatiuo ò œdipus. ablatiuo ab œdipode. Et pluraliter nominatiuo hi œdipodes. genitiuo œdipodum. datiuo œdipodibus. accusatiuo œdipodes, uel œdipodas, &c.

Singulariter nominatiuo hæc palus. genitiuo paludis. datiuo paludi. accusatiuo paludem. vocatiuo ò palus. ablatiuo à paludē. Et pluraliter nominatiuo hæc paludes. genitiuo paludum, &c. *la palude, & fango.*

Singulariter nominatiuo hæc uirtus. genitiuo uirtutis. datiuo uirtuti. accusatiuo uirtutem. vocatiuo ò uirtus. ablatiuo à uirtute. Et pluraliter nominatiuo hæc uirtutes. genitiuo uirtutum, &c.

Singulariter nominatiuo hæc Venus. genitiuo Veneris. datiuo Veneri. accusatiuo Venerem. Vocatiuo ò Venus. ablatiuo

uo a Venere. Et pluraliter nominatiuo hæ Veneres. genitiuo Venerum, &c.

Hic & hæc sus suis: hi & hæc fues suum, &c.

Singulariter nominatiuo hæc Amathus. genitiuo amathūtis, & amathuntos. datiuo amathunti. accusatiuo amathuntem, uel amathunta. uocatiuo o amathus. ablatiui ab amathunte. *Città di Cipro.*

Singulariter nominatiuo hoc crus. genitiuo cruris. datiuo cruri. accusatiuo crus. uocatiuo o crus. ablatiui a crure. Et pluraliter nominatiuo hæc crura. genitiuo crurum, &c.

Hoc ius, iuris. hæc iura, iurium, &c.

Singulariter nominatiuo hoc tempus. genitiuo tēporis. datiuo tempori. accusatiuo tempus. uocatiuo o tempus. ablatiui a tempore. Et pluraliter nominatiuo hæc tempora. genitiuo temporum. datiuo temporibus, &c.

Acs Singulariter nominatiuo hic præ. genitiuo prædis. datiuo prædi. accusatiuo prædem. uocatiuo o præ. ablatiui a præde. Et pluraliter hi prædes. genitiuo prædum. datiuo prædibus, &c. *La scurtà, & pigio.*

Hoc æs, æris, æs, ab ære, æra tantum.

Aus singulariter nominatiuo hæc laus. genitiuo laudis. datiuo laudi accusatiuo laudem. uocatiuo o laus. ablatiui a laude. Et plur. nominatiuo hæc laudes. genitiuo laudum, &c.

Abs singulariter nominatiuo hic Arabs. genitiuo arabis. datiuo arabi. accusatiuo arabem. uocatiuo o arabs. ablatiui ab Arabe. Et pluraliter nominatiuo hi Arabes. genitiuo arabū. datiuo arabibus, &c. *L'huomo d'Arabia.*

Ebs sing. nominatiuo hæc plebs. genitiuo plebis. datiuo plebi. accusatiuo plebem. uocatiuo o plebs. ablatiui a plebe; sine plurali. Vltior pars populi.

Ibs singulariter nominatiuo hic libis. genitiuo libis. datiuo libi. accusatiuo libem. uocatiuo o libis. ablatiui a libe. Et pluraliter nominatiuo libes. genitiuo libium. datiuo libibus, &c. *Il uento d'Africa.*

Obs sing. nominatiuo hæc scobs. genitiuo scobis. datiuo scobi. accusatiuo scobē, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc scobes. genitiuo scobjum, &c. Minutissimum quidam cadens fo-

rando il secando. *La limatura di pietra cotta.*

Urbs singulariter nominatiuo hæc urbs, genitiuo urbis, datiuo urbi, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc urbes, genitiuo urbium, datiuo urbibus, accusatiuo urbes, uel urbeis, &c. *La terra cinta di muro.*

Vls singulariter nominatiuo hæc puls, genitiuo pultis, datiuo pulti, accusatiuo pultem, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc pultes, genitiuo pultium, datiuo pultibus, accusatiuo pulres, uel pulteis, &c. Cibus quidam.

Ems singulariter nominatiuo hæc hyems, genitiuo hyemis, datiuo hyemi, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc hyemes, & genitiuo hyemū, datiuo hyemibus, accusatiuo hyemes, &c. *L'inuerno.*

Ans singulariter nominatiuo hic quadrans, genitiuo quadrantis, datiuo quadranti, accusatiuo quadrantem, uocatiuo o quadrans, ablatiuo a quadrante. Et pluraliter nominatiuo hi quadrantes, genitiuo quadrantium, uel quadrātum, datiuo quadrantibus, accusatiuo quadrantes, uel quadranteis, &c. *Il peso d'onze tre.*

Ens singulariter nominatiuo hic & hæc parens, genitiuo parentis, datiuo parenti, accusatiuo parentem, uocatiuo o parens, ablatiuo a parente. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc parentes, genitiuo parentum, datiuo parentibus, accusatiuo parentes, &c. *Padre, & madre.*

Yns singulariter nominatiuo hic Tyrins, genitiuo tyrintis, uel tyrintos, datiuo tyrinti, accusatiuo tyrintem, uel tyrinta, uocatiuo o tyryns, ablatiuo a tyrinte. Sic pro fluuio, sed pro urbe est fœmininum.

Ons singulariter nominatiuo hic fons, genitiuo fontis, &c. Et pluraliter nominatiuo hi fontes, genitiuo fontium, &c. *La fontana.*

Vns singulariter nominatiuo hic Aruns, genitiuo aruntis, datiuo arunti, accusatiuo aruntem &c. Proprium hominis. Aps singulariter nominatiuo ielaps, genitiuo ielapis, datiuo ielapi, accusatiuo ielapē, uel ielapa, uocatiuo o ielaps, ablatiuo a ielape. Et pluraliter nominatiuo hi ielapes genitiuo ielapum, datiuo ielapibus, accusatiuo ielapes, uel ielapas.

Nome di cane. apud Ouidium.

Eps Singulariter nominatiuo hic, & hæc municipes, genitiuo municipis, datiuo municipi, &c. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ municipes, genitiuo municipum, &c. *Il cittadino.*

Ips Singulariter nominatiuo hæc stipsis, genitiuo stipsis, datiuo stipi, accusatiuo stipem, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc stipes, genitiuo stipium. *Il danaro.*

Ops Singulariter nominatiuo hic Cyclops, genitiuo cyclo-
pis, datiuo cyclopi, accusatiuo cyclopem, uel cyclopa, &c. Et
pluraliter nominatiuo hi Cyclopes, genitiuo cyclo-
pum, datiuo cyclopi-
bus, accusatiuo cyclopes, uel cyclo-
pas. *Il gigante
monoculo.*

Irps stirps, stirpis, &c. Stirpes, stirpium, stirpibus, &c. Proge-
nies. Pro trunco, incerti generis est.

Ars singulariter nominatiuo hæc pars, genitiuo partis, da-
tiuo parti, accusatiuo partē, uocatiuo o pars, ablatiuo a par-
te. Et pluraliter nominatiuo hæc partes, genitiuo partium,
datiuo partibus, &c. *La parte.*

Ers singulariter nominatiuo hic & hæc hoc solers, genitiuo
solertis, &c. Et pluraliter nominatiuo hi & hæ solertes, & hæc
solertia, genitiuo solertium. *L'ingenioso.*

Ors singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc concors, ge-
nitiuo concordis, datiuo concordis, accusatiuo concordē, &
concors, uocatiuo o concors; ablatiuo à concorde, uel con-
cordi. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc concordēs & hæc cō-
cordia, genitiuo concordium, &c. *Il concordante.*

Ax singulariter nominatiuo hic thorax, genitiuo thoracis,
datiuo thoracii, accusatiuo thoracem, uel thoraca, uocatiuo
o thorax, ablatiuo a thōrace. Et pluraliter nominatiuo hi
thoraces, genitiuo thoracum, datiuo thoracibus, accusatiuo
thoraces, uel thoracas, &c. *Il petto, & la coraza.*

Ex singulariter nominatiuo hic uerues; genitiuo ueruecis.
Et pluraliter nominatiuo hi uerueces, genitiuo ueruecū, &c.
Il monton castrado.

Singulariter nominatiuo hic apex, genitiuo apicis, datiuo apici,
accusatiuo apicē, &c. Et pluraliter nominatiuo hi apices, geniti-
uo apicum, datiuo apicibus, &c. *La sommità di qualche cosa.*

R V D I M E N T A

Ix singulariter nominatiuo hic fornix, genitiuo fornicis, datiuo fornicij, &c. Et pluraliter nominatiuo hi fornices, genitiuo fornicum, datiuo fornicibus, &c. *L'arco della porta della volta.*

Ox singulariter nominatiuo hæc vox, genitiuo vocis, datiuo uoci, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc uoces, genitiuo uocum, &c. *La uoce.*

Vx singul. nominatiuo hæc nux, genitiuo nucis, datiuo nuci, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc nuces, genitiuo nucū, &c. *Tutti i frutti che hanno le scorze dure.*

Alx singulariter nominatiuo hæc falx, genitiuo falcis, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc falces, genitiuo falcium, &c. *La falce.*

Anx singulariter nominatiuo hæc lanx, genitiuo lancis, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc lances, genitiuo lancium, &c. *Il cadino.*

Hæc phalanx, phalangis, uel phalangeros. *Vna compagnia di gente d'arme.*

Iax singulariter nominatiuo hæc sphinx, genitiuo sphingis, uel sphingos, datiuo sphingi, accusat. sphinge uel sphinga, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc sphinges, genitiuo sphingum, datiuo sphingibus, accusatiuo sphinges, uel sphingas. Est quoddam monstrum.

Vnx sing. nominatiuo hic quicunx, genitiuo quicuncis, &c. Et pluraliter nominatiuo hi quicunces, genitiuo quicuncium, &c. *Il peso di onze cinque.*

Iux singulariter nominatiuo hic & hæc coniux, genitiuo coniugis, &c. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc coniuges, genitiuo coniugum, &c. *Il marito, & la moglie.*

Arx singulariter nominatiuo hæc arx, genitiuo arcis, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc arces, uel arceis, &c. *La Rocca.*

Erx singulariter nominatiuo hæc merx, genitiuo mercis, &c. Et pluraliter nominatiuo hæc merces, genitiuo mercium, &c. *La mercantia.*

ADIECTIVORVM INFLEXVS.

Adiectiua nomina aut sunt primæ, & secundæ declinationis, aut sunt tertiæ: quia per quartam, & quintam nullum adiectiuum declinatur. Quæ sunt primæ, & secundæ declinationis, declinantur per tres diuersas uoces absque notis generum, & primam positionem mittunt in us, uel in er, ut,

Singulariter nominatiuo bonus bona bonum. genitiuo boni bonæ boni. datiuo bono bonæ bono. accusatiuo bonum bonam bonum. uocatiuo o bone bona bonum. ablatiuo à bono bona bono. Et pluraliter nominatiuo boni bonæ bona. genitiuo bonorum bonarum bonorum. datiuo bonis. accusatiuo bonos bonas bona. uocatiuo o boni bonæ bona. ablatiuo à bonis.

Singulariter nominatiuo tener tenera tenerum. genitiuo teneri teneræ teneri. datiuo tenero teneræ, tenero. accusatiuo tenerum teneram tenerum. uocatiuo o tener tenera tenerum. ablatiuo à tenero tenera, tenero. Et pluraliter nominatiuo teneri teneræ tenera. genitiuo tenerorum tenerarum tenerorum. datiuo teneris. accusatiuo teneros teneras tenera. uocatiuo o teneri teneræ tenera. ablatiuo à teneris.

Adiectiua tertiæ declinationis tribus modis uariantur. Primo per tres notas generis, & unã terminationem: ut hic, & hæc, & hoc prudens. Secundo per tres notas generis, & duas desinentias: ut hic, & hæc breuis, & hoc breue. Tertio per tres notas generis, & tres positiones: ut hic acer, hæc acris, & hoc acre.

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc elegans. genitiuo elegantis. datiuo eleganti. accusatiuo elegantem & elegans. uocatiuo o elegans. ablatiuo ab elegante uel eleganti. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc elegantes & hæc elegãtia. genitiuo elegantium uel elegantum. datiuo elegantibus: accusatiuo elegantes uel eleganteis & elegantia. uocatiuo o elegãtes & elegantia. ablatiuo ab elegantibus. *L'Elegante.*

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc felix. genitiuo felicitatis. datiuo felici. accusatiuo felicem & felix. uocatiuo o felix. ablatiuo a felice uel felici. Et pluraliter nominatiuo hi, &

R V D I M E N T A

hæ felices, & hæc felicia. genitiuo feliciũ: datiuo felicibus: accusatiuo felices, uel feliceis & felicia. uocatiuo o felices, & felic a. ablatiuo a felicibus. *Il fortunato, & il ricco.*

Singulariter nominatiuo hic, & hæc breuis, & hoc breue. genitiuo breuis. datiuo breui. accusatiuo breuem, & breue. uocatiuo o breuis & breue. ablatiuo a breui Et pluraliter nominatiuo hi, & hæ breues & hæc breuia. genitiuo breuiũ. datiuo breuibus. accusatiuo breues, uel breueis, & breuia. uocatiuo o breues, & breuia. ablatiuo a breuibus. *Il breue.*

Singulariter nominatiuo hic, & hæc breuior, & hoc breuius. genitiuo breuioris. datiuo breuori. accusatiuo breuiorem, & breuius. uocatiuo o breuior, & breuius. ablatiuo a breuiore, & breuori. Et pluraliter nominatiuo hi, & hæ breuiores, & hæc breuiora. genitiuo breuorum. datiuo breuoribus. accusatiuo breuiores, & hæc breuiora. uocatiuo o breuiorres, & breuiora. ablatiuo à breuoribus.

Breuis, breuior, breuissimus. breuis, breuioris, breuissimi, &c. Bonus, melior, optimus. bona, melior, optima. bonum, melius, optimum. Et in aduerbio benè, melius, optimè. Malus, peior, pessimus. mala, peior, pessima. malum, peius, pessimũ. Et in aduerbio malè, peius, pessimè. Pius, magis pius, piissimus. pia, magis pia, piissima. pium, magis pium, piissimum. Et in aduerbio: piè, magis piè, piissimè.

Singulariter nominatiuo hic acer hæc acris, & hoc acre. genitiuo acris. datiuo acri. accusatiuo acrem, & acre. uocatiuo o acer, acris, & acre. ablatiuo ab acri. Et pluraliter nominatiuo hi, & hæ acres, & hæc acria. genitiuo acrium. datiuo acribus. accusatiuo acres, uel acreis, & acria. uocatiuo o acres, & acria. ablatiuo ab acribus. *Il forte, & valente.*

Q V A R T A D E C L I N A T I O

N O M I N I S.

Q Varta declinatio nominis duo singularis nominatiui positus habet: us, & u.

Vs singulariter nominatiuo hic sensus. genitiuo sensus. datiuo

uo

uo sensui . accusatiuo sensum . vocatiuo o sensus . ablatiuo a sensu . Et pluraliter nominatiuo hi sensus . genitiuo sensuū . datiuo sensibus . accusatiuo o sensus . uocatiuo o sensus . ablatiuo a sensibus . *Il sentire .*

Singulariter nominatiuo hic artus . genitiuo artus . datiuo artui . accusatiuo artuum . &c . Et pluraliter nominatiuo hi artus . genitiuo artuum . datiuo artubus . accusatiuo artus . uocatiuo o artus . ablatiuo ab artubus . Id est membrum .

Singulariter nominatiuo hic Iesus . genitiuo Iesu . datiuo Iesu . accusatiuo Iesum . vocatiuo o Iesu . ablatiuo ab Iesu . V singulariter nominatiuo hoc cornu . genitiuo cornu . datiuo cornu . accusatiuo cornu . uocatiuo o cornu . ablatiuo a cornu . Et pluraliter nominatiuo hæc cornua . genitiuo cornuum . datiuo cornibus . accusatiuo cornua . uocatiuo o cornua . ablatiuo a cornibus . *Il corno .*

QVINTA DECLINATIO.

Quinta declinatio unius tantum exitus est in nominatiuo singulari, quæ est Es.

Es singulariter nominatiuo hæc acies, genitiuo aciei . datiuo aciei . accusatiuo aciem . vocatiuo o acies . ablatiuo ab acie . Et pluraliter nominatiuo hæc acies . genitiuo acierum . datiuo aciebus . accusatiuo acies . uocatiuo o acies . ablatiuo ab aciebus . *Il fil della falce, ò la squadra di huomini armati, ò il lume dell'occhio .*

Singulariter nominatiuo hic, uel hæc dies . genitiuo diei . datiuo diei . accusatiuo diem . uocatiuo o dies . ablatiuo a die . Et pluraliter nominatiuo hi dies . genitiuo dierum . datiuo diebus . accusatiuo dies . uocatiuo o dies . ablatiuo a diebus . Sic, hic merides .

DECLINATVS ALIQVOT
nominis irregularium.

Singulariter nominatiuo hæc domus . genitiuo domi, uel domus . datiuo domui . accusatiuo domū . vocatiuo o domus .

R V D I M E N T A

ablatiuo a domo . Et pluraliter nominatiuo hæc domus . genitiuo domorum , uel domuum . datiuo domibus . accusatiuo domos . uocatiuo o domus . ablatiuo a domibus .

Singulariter nominatiuo hæc ficus . genitiuo fici , uel ficus , &c . Pro arbore . Pro fructu , hæc ficus , fici , uel ficus . Pro morbo autem hic ficus , fici , fico , &c .

Pluraliter nominatiuo duo duæ duo . genitiuo duorum , uel duum , duarum , duorum , uel duum . datiuo duobus duabus duobus . accusatiuo duos , uel duo . uocatiuo o duo duæ duo . ablatiuo a duobus duabus duobus . Sic ambo : sed sine syncopa in genitiuo .

Pluraliter nominatiuo hi & hæ tres & hæc tria , genitiuo trium . datiuo tribus . accusatiuo tres & tria . uocatiuo o tres & tria . ablatiuo a tribus .

Pluraliter nominatiuo hi & hæ & hæc quatuor . genitiuo quatuor . datiuo quatuor , &c . aptotum est . Item a quatuor usque ad centum numeralia omnia , omnis generis sunt , & pluralis numeri , & indeclinabilia .

Singulariter nominatiuo hoc plus . genitiuo pluris . datiuo caret . accusatiuo plus . uocatiuo o plus . ablatiuo a pluri . Et pluraliter nominatiuo hi & hæ plures , & hæc plura , uel pluria . genitiuo plurium . datiuo pluribus . accusatiuo plures , uel pluries , & plura uel pluria . uocatiuo o plures & plura uel pluria , ablatiuo a pluribus .

P R I M A I N F L E X I O

pronominis .

Primæ inflexionis , tria tantum sunt pronomina , ego , tu , sui .

Singulariter nominatiuo ego . genitiuo mei , uel mis , datiuo mihi , accusatiuo me . ablatiuo a me . Et pluraliter nominatiuo nos . genitiuo nostrum , uel nostri . datiuo nobis . accusatiuo nos . uocatiuo nos . ablatiuo a nobis .

Singulariter nominatiuo tu genitiuo tui uel tis , datiuo tibi . accusatiuo te . uocatiuo tu . ablatiuo a te . Et pluraliter nomi-

nominatiuo uos, genitiuo uestrum uel uestri, datiuo uobis, accusatiuo uos, uocariuo ò uos, ablatiuo a uobis.

○ Singulariter genitiuo sui uel sis, datiuo sibi, accusatiuo se, ablatiuo à se. Et pluraliter similiter.

SECUNDA PRONOMINIS

VARIATIO.

Secundæ declinationis quinque sunt pronomina: ille, ipse, iste, hic, & his.

Singulariter nominatiuo ille illa illud, genitiuo illius, datiuo illi, accusatiuo illum illam illud, ablatiuo ab illo illa illo. Et pluraliter nominatiuo illi illæ illa, genitiuo illorum illarum illorum, datiuo illis, accusatiuo illos illas illa, ablatiuo ab illis.

Sing. nominatiuo ipse ipsa ipsum, genitiuo ipsius, datiuo ipsi, accusatiuo ipsum ipsam ipsum, ablatiuo ab ipso ipsa ipso. Et pluraliter nominatiuo ipsi ipse ipsa, genitiuo ipsorum ipsarum ipsorum, datiuo ipsis, accusatiuo ipsos ipsas ipsa, ablatiuo ab ipsis.

Singulariter nominatiuo iste ista istud, genitiuo istius, datiuo isti, accusatiuo istum istam istud, ablatiuo ab isto ista isto. Et pluraliter nominatiuo isti istæ ista, genitiuo istorum istarum istorum, datiuo istis, accusatiuo istos istas ista, ablatiuo ab istis.

Singulariter nominatiuo hic hæc hoc, genitiuo huius, datiuo huic, accusatiuo hunc hanc hoc, ablatiuo ab hoc ab hac ab hoc. Et pluraliter nominatiuo hi hæc hæc, genitiuo horum harum horum, datiuo his, accusatiuo hos has hæc, ablatiuo ab his.

Sing. nominatiuo is ea id, genitiuo eius, datiuo ei, accusatiuo eum eam id, ablatiuo ab eo ea eo. Et pluraliter nominatiuo ei uel ij, eæ ea, genitiuo eorum earum eorum, datiuo eis vel ijs, accusatiuo eos eas ea, ablatiuo ab eis vel ijs.

Nomina per secundam declinationem pronominis, inclinata sunt, unus, ullus, uter, nullus, solus, alter, totus, alius, & quis cum compositis.

R V D I M E N T A

Singu. nominatiuo unus una unum, genitiuo unius, datiuo uni, accusatiuo unum unam unum, uocatiuo ò une una unum, ablatiuo ab uno una uno. Et pluraliter nominatiuo uni unæ una, genitiuo unorum unarum unorum, datiuo unis, accusatiuo unos unas una, uocatiuo ò uni unæ una, ablatiuo ab unis.

Sic totus, solus, & reliqua, nisi quòd uocatiuo carent.

Et alius, quod aliud habet in neutro genere, & alij in datiuo genere.

Singulariter nominatiuo quis uel qui, quæ uel qua, quod uel quid. genitiuo cuius. datiuo cui. accusatiuo quem quam quod, uel quid. ablatiuo a quo uel a qui, a qua uel a qui, a quo uel a qui. Et plur. nominatiuo qui qua quæ, uel qua. genitiuo quorum quarum quorum datiuo queis uel quibus. accusatiuo quos quas quæ, uel qua. ablatiuo a queis, uel a quibus.

Composita à quis, & qui.

Sing. nominatiuo ecquis ecqua ecquod, uel ecquid genitiuo ecquius, datiuo ecqui. accusatiuo ecquem ecquã ecquod, uel ecquid. ablatiuo ab ecquo ecqua ecquo. Et pluraliter nominatiuo ecqui ecquæ ecqua &c.

Sic nequis, aliquis, nunquis, siquis.

Quisquis, quicquid, a quoquo quaquã, tantum habet.

Singulariter nominatiuo quisnam, quænam, quodnam, uel quidnam. genitiuo cuiusnam. datiuo cui nam. accusatiuo quemnam, quodnam, uel quidnam &c.

Sic quisque, sed sine genitiuo plurali: quispiam, quisputas, & quisnam.

Singulariter nominatiuo quidam, quædam, quoddam, uel quiddam. genitiuo cuiusdam. datiuo cuidam &c. Sic quisuis, quicunque quilibet.

TERTIA PRONOMINIS INCLINATIO.

Tertia inclinationis sunt alia quinque pronomina, meus, tuus, suus, noster, & uester.

Singu-

Singulariter nominatiuo meus mea meum, genitiuo mei meæ mei, datiuo meo meæ meo, accusatiuo meum meam meum, uocatiuo ò mei mea meum, ablatiuo à meo mea meo. Et pluraliter nominatiuo mei meæ mea, genitiuo meorum mearum meorum, datiuo meis, accusatiuo meos meas mea, uocatiuo ò mei meæ mea, ablatiuo a meis. Sic tuus, suus, sed sine uocatiuo.

Sing. nominatiuo noster nostra nostrum, genitiuo nostri nostræ nostri, datiuo nostro nostræ nostro, accusatiuo nostrum nostram nostrum, uocatiuo ò noster nostra nostrum, ablatiuo à nostro nostra nostro. Et pluraliter nominatiuo nostri nostræ nostra, genitiuo nostrorum nostrarum nostrorum, datiuo nostris, accusatiuo nostros nostras nostra, uocatiuo ò nostri nostræ nostra, ablatiuo à nostris. Sic uester: sed sine uocatiuo.

QUARTAE DECLINATIONIS.

Quartæ declinationis sunt duo, nostras, & uestras. Singulariter nominatiuo hic & hæc, & hoc nostras, genitiuo nostratis, datiuo nostrati, accusatiuo nostratem, & nostras, uocatiuo ò nostras, ablatiuo à nostrate uel nostrati. Et pluraliter nominatiuo hi & hæc nostrates, & hæc nostratia, genitiuo nostratium uel nostratum, datiuo nostratibus, accusatiuo nostrates & nostratia, uocatiuo ò nostrates & nostratia, ablatiuo à nostratibus. Sic uestras, sed sine uocatiuo.

DE PARTICIPIIS.

Participia modo nominum declinantur, aut per primam, & secundam simul, aut per tertiam declinationem solum.

Primæ & secundæ declinationis simul.

Singulariter nominatiuo amatus amata amatum, genitiuo amati amatæ amati, datiuo amato amatæ amato, accu-

c 4 satiuo

Amatio amatum amatam amatum, vocatiuo ò amate amata
amatum, ablatiuo ab amato amata amato. Et pluraliter no-
minatiuo amati amata amata, genitiuo amatorum amata-
rum amatorum, datiuo amatis, accusatiuo amatos, amatas
amata, vocatiuo ò amati amata amata, ablatiuo ab amatis.

Sic doctus, uisus, lectus, auditus, percussus, pexus, secutus,
& huiusmodi.

Singulariter nominatiuo amator amatur amaturum,
genitiuo amatori amaturæ amatori, datiuo amaturo amatu-
ræ amaturo, accusatiuo amaturum amaturam amaturum,
vocatiuo ò amaturæ amatura amaturum, ablatiuo ab ama-
turo amatura amaturo. Et pluraliter nominatiuo amatori
amaturæ amatura, genitiuo amatorum amaturarum ama-
torum, datiuo amatoris, accusatiuo amatos amaturas
amatura, vocatiuo ò amatori amaturæ amatura, ablatiuo
ab amatoris.

Sic docturus, uisurus, lecturus, auditorus, & similia.

Singulariter nominatiuo amandus amanda amandum, ge-
nitiuo amandi amandæ amandi, datiuo amando amandæ
amando, accusatiuo amandum amandam amandum &c. Et
pluraliter nominatiuo amandi amandæ amanda, genitiuo
amandorum amandarum amandorum, datiuo amandis, &c.
Sic docendus, legendus, audiendus, &c.

Tertiæ declinationis.

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc amans, genitiuo
amantis, datiuo amanti, accusatiuo amantem & amans, vo-
catiuo ò amans, ablatiuo ab amante, uel amanti. Et plurali-
ter nominatiuo hi & hæc amantes, & hæc amantia, genitiuo
amantium uel amantū, datiuo amantibus, accusatiuo aman-
tes uel amantes & amantia, uocatiuo ò amantes, & amantia,
ablatiuo ab amantibus.

Sic docens, legens, audiens &c. talia.

Atiens & quiens, cum compositis faciunt euntis: præter
ambiens ambientis, & superbiens & superbientis.

Singulariter nominatiuo hic & hæc & hoc iens, genitiuo
euntis,

euntis, datiuo eunti, accusatiuo euntem & iens, vocatiuo ò
iens, ablatiuo ab eunte uel eunti. Et pluraliter nominatiuo
hi & hæ euntes & hæc euntia, genitiuo euntium uel euntum,
datiuo euntibus, accusatiuo euntes uel eunteis & euntia, vo-
catiui ò euntes & euntia, ablatiuo ab euntibus.

VERBORVM CONIUGATVS.

Verbum declinatur per modos, tempora, numeros, & per-
sonas.

Modi verborum sunt quinque: Indicatiuus, Imperatiuus,
Optatiuus, Subiunctiuus, & Infinitiuus.

Tempora quinque: præsens, præteritum imperfectum,
præteritum perfectum, præteritum plusquam perfectum, &
futurum. Numeri duo. &c.

Personæ tres: prima, secunda, tertia, tam in singulari, quàm
in plurali.

Verbum substantiuum, Sum.

Indicatiuo modo tēpore præsentis, singulariter Sum, *io son.*
tu es, tu sei. Ille est. *quello è.* Et pluraliter Sumus, *noi siamo.*
Estis, *noi sete.* Sunt, *quelli sono.* Præterito imperfecto, singula-
riter. Eram, *io era.* eras, *tu eri.* erat, *quello era.* Et pluraliter era-
mus, *noi eravamo.* eratis, *noi erauate.* erant, *quelli erano.* Præ-
terito perfecto, singulariter. Fui, *io fui, & son stato.* fuisti, *tu*
fosti, & sei stato. fuit, *quello fu, & è stato.* Et pluraliter, Fuimus,
noi fummo, & siamo stati. fuistis, *noi fosti, & siete stati.* fuerunt
uel fuere, *quelli furono, & sono stati.* Præterito plusquam per-
fecto, singulariter fueram, *io era stato.* fueras, *tu eri stato.* fue-
rat, *quello era stato.* Et pluraliter, Fueraimus, *noi eravamo stati.*
fueratis, *voi erauate stati.* fuerant, *quelli erano stati.* Futuro
singulariter ero, *io sarò.* eris, *tu serai.* erit, *quello sarà, & fia.*
Et pluraliter erimus, *noi saremo.* eritis, *voi sarete.* erunt, *quelli*
saranno, & siano.

Imperatiuo modo tēpore præsentis, singulariter, Sis, uel es,
tu sii, & sia tu. sit, *sia quello.* Et pluraliter, Simus, *siamo.* estote.

siate

state uoi. ſunt, ſiano quelli. Furono eſto tu, ſarai tu. eſto ille, ſarà quello. Et pluraliter ſim us, ſaremo noi. eſtote, ſarete uoi. ſunto uel ſuntote, ſaranno quelli.

Oportatio modo tempore præſenti, & præterito imperfecto, ſingulariter vtinam eſſem, Dio uoleſſe che io foſſi. eſſes, tu foſſi. eſſet. quello foſſe. Et pluraliter vtinam eſſemus, Dio uoleſſe che noi foſſimo. eſſetis, uoi foſſe. eſſent, quelli foſſero Præterito perfecto, & pluſquam perfecto ſingulariter, vtinam fuiſſem, Dio uoleſſe che io foſſi ſtato. fuiſſes, tu foſſi ſtato. fuiſſet, quello foſſe ſtato. Et pluraliter vtinam fuiſſemus, Dio uoleſſe che noi foſſimo ſtati. fuiſſetis, uoi foſſe ſtati. fuiſſent, quelli foſſero ſtati. Futuro ſingulariter, utinam ſim, Dio uoglia che io ſia. ſis, tu ſia. ſit, quello ſia. Et pluraliter vtinam ſimus, Dio uoglia che noi ſiamo. ſitis, uoi ſiate. ſunt, quelli ſiano.

Subiunctiuo modo tempore præſenti, ſingulariter cum ſim, concioſia coſa che io ſia ſis tu ſia. ſit, quello ſia. Et pluraliter cum ſimus, concioſia coſa che noi ſiamo. ſitis, uoi ſiate. ſunt, quelli ſiano. Præterito imperfecto, ſingulariter cum eſſem, concioſia coſa che io foſſi & ſarei. eſſes, tu foſſi, & ſareſti. eſſet, quello foſſe, & ſarebbe. Et pluraliter cum eſſemus, concioſia coſa che noi foſſimo, & ſaremmo. eſſetis, uoi foſſe, & ſareſte. eſſent, quelli foſſero, & ſarebbono. Præterito perfecto, ſingulariter cum fuerim, concioſia coſa che io ſia ſtato. fueris, tu ſia ſtato. fuerit, quello ſia ſtato. Et pluraliter cum fuerimus, concioſia che noi ſiamo ſtati. fueritis, uoi ſiate ſtati fuerint, quelli ſiano ſtati. Præterito pluſquam perfecto ſingulariter. cū fuiſſem, concioſia coſa che io foſſi, & ſarei ſtato. fuiſſes, tu foſſi, & ſareſti ſtato. fuiſſet, quello foſſe & ſarebbe ſtato. Et pluraliter cum fuiſſemus, concioſia coſa che noi foſſimo, & ſaremmo ſtati. fuiſſetis, uoi foſſe, & ſareſte ſtati. fuiſſent, quelli foſſero & ſarebbono ſtati. Futuro ſingulariter cum fuero concioſia coſa che io ſarò ſtato. fueris, tu ſarai ſtato. fuerit, quello ſarà ſtato. Et pluraliter cum fuerimus, concioſia coſa che noi ſaremo ſtati. fueritis, uoi ſarete ſtati. fuerint, quelli ſaranno ſtati.

Inſinitiuo modo tempore præſenti, & præterito imperfecto eſſe, eſſere. Præterito perfecto, & pluſquã perfecto fuiſſe, eſſere ſtato. Futuro caret. Sed loco eius vtinur inſinitiuo fore: vt cum dicimus, Scio illum amicũ meũ fore, ſeu: Scio illũ

amicum

amicum mihi futurum. *Io so, che quello sarà mio amico.* Gerundij, & supinis caret.

Duo participia trahuntur ab hoc uerbo substantiuo, alterum præsentis, & præteriti imperfecti in ns, quod est ens, idest qui est, uel qui erat, *quello che è, o che era.* alterum futurum in rus, quod est futurus, idest qui erit, *ciò quello che sarà.*

Quatuor coniugationum indices.

Actiuorum.

Passiuorum.

Primæ, as, abo, a, are.

Primæ os, aris, uel are, ari.

Secundæ eo, es, ebo, e, ere.

Secundæ eor, eris, uel ere, eri.

Tertiæ o, is, e, ere.

Tertiæ or, eris, uel ere, i.

Quartæ io, is, i, ire.

Quartæ ior, iris, uel ire, iri.

ACTIVA PRIMAE
coniugationis.

INDICATIO modo tempore præsentis, singulariter amo, *io amo.* amas, *tu ami.* amat, *quello ama.* Et pluraliter amamus, *noi amiamo.* amatis, *uoi amate.* amant, *quelli amano.* Præterito imperfecto. *Tempo passato ma non tutto compito.* singulariter amabā, *io amaua.* amabas, *tu amau.* amabat, *quello amaua.* Et pluraliter amabamus, *noi amauamo.* amabatis, *uoi amauate.* amabāt, *quelli amauano.* Præterito perfecto, *Tempo passato & compito,* singulariter amauī, *io amai.* & *ho amato.* amauisti, *tu amasti.* & *hai amato.* amauit, *quello amò.* & *ha amato.* Et pluraliter amauimus, *noi amamo.* & *habbiamo amato.* amauistis, *uoi amaste.* & *haueete amato.* amauerūt, uel amauerē, *quelli amarono.* & *hanno amato.* Præterito plusquā perfecto, *Tempo passato, & già molto compito.* singulariter amauerā, *io haueua amato.* amaueras, *tu haueui amato.* amauerat, *quello haueua amato.* Et pluraliter amaueramus, *noi haueuamo amato.* amaueratis, *uoi haueuate amato.* amauerāt, *quelli haueuano amato.* Futuro, *Tempo che ha à uenire* singulariter amabo, *io amerò.* amabis, *tu amerai.* amabit, *quello amerà.*

Et

Et pluraliter amabimus, noi ameremo. amabitis, uoi amerete. amabunt, quell ameranno.

Imperatiuo modo tempore præfenti ad secundam, & tertiam personam. *Parlando alla seconda persona.* Singulariter ama, ama tu. amet, ami quello. Et pluraliter amemus, amiamo noi. amate, amate uoi. ament, amino quelli. Futuro, singulariter, amato tu uel ille, amerai tu nel tempo che ha à uenire, o quello. Et pluraliter, amemus, ameremo noi. amatote, amerete uoi. amanto, amaranno quelli.

Opratiuo modo tempore præfenti, & præterito imperfecto singulariter, amarem, Dio uolesse, che io amassi. amares, tu amassi. amaret, quello amasse. Et pluraliter utinam amaremus. Dio uolesse, che noi amassimo. amaretis, uoi amasse. amarèt, quelli amassero. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, singulariter utinam amauiſsem. Dio uolesse, che io haueſſi amato. amauiſſes, tu haueſſi amato. amauiſſet, quello haueſſe amato. Et pluraliter utinam amauiſſemus. Dio uolesse, che noi haueſſimo amato. amauiſſetis, uoi haueſſete amato. amauiſſent, quelli haueſſero amato. Futuro singulariter utinam amem. Dio uoglia, che io ami. ames, tu ami. amet, quello ami. Et pluraliter utinam amemus. Dio uoglia, che noi amiamo. ametis, uoi amate amèt, quelli amico.

Subiunctiuo modo tempore præfenti, singulariter cum amen, concioſia cosa, che io ami. ames, tu ami. amet, quello ami. Et pluraliter cum amemus, concioſia cosa, che noi amiamo. ametis uoi amiate. ament, quelli amino. Præterito imperfecto singulariter cū amarem, conoſia cosa, che io amassi, & amerei. amares, tu amassi, & amaresti. amaret, quello amasse, & amarebbe. Et pluraliter cū amaremus, concioſia cosa, che noi amassimo, & amaremmo. amaretis, uoi amaste, & amareſte. amarent, quelli amassero, & amarebbono. Præterito perfecto cū amauerim, concioſia cosa che io habbia amato. amaueris, tu habbi amato. amauerit, quello habbia amato. Et pluraliter cum amauerimus, concioſia cosa, che noi habbiamo amato. amaueritis: uoi habbiate amato. amauerit, quelli habbiano amato. Præterito plusquam perfecto, singulariter amauiſſe: concioſia cosa, che io haueſſi, & haueri amato. amauiſſeſ: tu haueſſi, & haueresti amato. amauiſſet: quello haueſſe, & ha uerebbe amato. Et pluraliter cū amauiſſemus: concioſia cosa, che

noi

noi haueffimo, & haueremo amato. amauiffetis, uoi haueffe, & haueffete amato. amauiffent, quelli haueffero, & hauerrebbero amato. Futuro fingulariter, cū ama uero, conciofia cofa, che io hauerò amato. amaueris, tu hauerai amato. amauerit, quello hauerà amato. Et pluraliter cum ama uerimus, conciofia cofa, che noi haueremo amato. amaueritis, uoi hauerete amato. amauerint, quelli haueranno amato.

Infinitiuo modo tempore præfenti, & præterito imperfetto, fine numeris, & perfonis. Tempo prefente, & paffato; non già tutto cōpito fenza numeri, & perfone. amare, amare. Præterito perfetto, & plusquã pfecto, amauiffe, hauere amato. Futuro, amatum ire, uel amaturum effe, hauere ad amare, ò effere ad amare.

Gerundia: gli gerundi. amandi, amando, amandū, amandi, per amare. ut gratia amandi deum: per amare Iddio. amãdo amando. ut amando deum, lætus est homo, lo homo amando Iddio, è allegro. Virgilius. Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. amandum, ut eo ad amandum, i me ne uò ad amare, ò per amare.

Supina amatum, amatu. amatum, ad amare, ut eo lotum pedes, me ne uò à lauare i piedi. amatu, da effere amato, ut dignus amatu, degno da effere amato.

Participia amans, & amaturus amans; amante, che amaus. amaturus, che amerà.

PASSIVA PRIMAE coniugationis.

Indicatiuo modo tempore præfenti, fingulariter, amor, io fon amato. amaris, uel amare, tu fei amato. amatur, quello è amato. Et pluraliter amamur, noi fiamo amati. amamini, uoi fete amati. amãtur, quelli fono amati. Præterito imperfetto, fingulariter amabar, io era amato. amabaris, uel amabare, tu eri amato. amabatur, quello era amato. Et pluraliter amabamur, noi erauamo amati. amabamini, uoi erauate amati. amabant, quelli erano amati. Præterito pfecto, fingulariter. amatus fum, uel fui, io fui, & fono ftato amato. Amatus es, uel fuiſti, tu foſti, & fei ftato amato. amatus est, uel fuit, quello fu & è ftato amato. Et pluraliter

R V D I M E N T A

ter nos amati sumus, vel fuimus, *noi fummo, & siamo stati amati*. amati estis, vel fuistis: *voi foste, & siete stati amati*. amati sūt, fuerunt, uel fuere: *quelli furono, & sono stati amati*. Præterito plusquã perfecto, singulariter amatus eram, uel fuerã. *io era stato amato*. amatus eras, uel fueras: *tu eri stato amato*. amatus erat, uel fuerat: *quello era stato amato*. Et plur. amati eramus, uel fueramus: *noi eravamo stati amati*. amati eratis, uel fueratis: *voi eravate stati amati*. amati erant, uel fuerant: *quelli erano stati amati*. Futuro singul. amabor: *io sarò amato*: amaberis, uel amabere: *tu sarai amato*. amabitur: *quello sarà amato*. Et plur. amabimur: *noi saremo amati*. amabimini: *voi sarete amati*. amabuntur: *quelli saranno amati*.

Imperatiuo modo tempore præsentis ad secundam, & tertiã personam singulariter amare: *sia, ò sia amato tu*. ametur: *sia amato quello*. Et plur. amemur: *siamo amati noi*. amemini: *siate amati uoi*. amentur: *siano amati quelli*. Futuro singul. amator tu, uel ille: *sarai amato tu, ò quello nel tempo, che ha da uenire*. Et plur. amemur: *saremo amati noi*. amemini: *sarete amati uoi*. amantur: *saranno, & siano amati quelli*.

Optatiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto sing. utinam amarer: *Dio uoleffe, che io fossi amato*. amareris, uel amarerere: *tu fossi amato*. amaretur: *quello fosse amato*. Et plur. utinã amaremur: *Dio uoleffe, che noi fossimo amati*. amaremini: *voi foste amati*. amarentur: *quelli fossero amati*. Præterito perfecto, & plusq. perf. utinam amatus essem, uel fuissẽm: *Dio uoleffe, che io fosse stato amato*: amatus esses, uel fuisses: *tu fossi stato amato*. amatus esset, uel fuisset: *quello fosse stato amato*. Et plur. utinam amati essemus, uel fuissẽmus: *Dio uoleffe, che noi fossimo stati amati*. amati essetis, uel fuissetis: *voi foste stati amati*. amati essent, uel fuissent: *quelli fossero stati amati*. Futuro singul. utinam amer: *Dio uoglia, che io sia amato*. ameris, uel amere *tu sii, sie, ò sia amato*. ametur: *quello sia amato*. Et plural. utinam amemur: *Dio uoglia, che noi siamo amati*. amemini: *voi siate amati*. amentur: *quelli siano amati*.

Subiunctiuo modo tempore præsentis, sing. cū amer: *conciò sia cosa, che io sia amato*. ameris, uel amere: *tu sia amato*. ametur: *quello sia amato*. Et plur. cū amemur: *conciò sia cosa, che noi sia,*

mo amati. amemini: voi siate amati. amentur, quelli siano amati.
 Præterito imperf. singu. cū amarer: *conciosia cosa che io fossi, & farei amato. amareris, uel amarere: tu fosti, & faresti amato. amaretur: quello fosse, & sarebbe amato.* Et plur. cum amaremur: *conciosia cosa che noi fossimo, & saremmo amati. amaremini: uoi foste & sareste amati. amarentur: quelli fossero, & sarebbero amati.*
 Præterito perf. sing. cum amatus sim, uel fuerim: *conciosia cosa che io sia stato amato. amat⁹ sis, uel fueris: tu sii stato amato. amatus sit, uel fuerit: quello sia stato amato.* Et plural. cū amati simus, uel fuerimus: *conciosia cosa che noi siamo stati amati. amatis sitis, uel fueritis: uoi siate stati amati. amati sint, uel fuerint, quelli siano stati amati.* Præterito plusq. perf. sing. cum amatus essem, uel fuisset: *conciosia cosa, che io fossi, & farei stato amato. amatus esses, uel fuisses: tu fosti, & faresti stato amato. amatus esset, uel fuisset: quello fosse, & sarebbe stato amato.* Et plur. cū amati essemus: uel fuisset: *conciosia cosa, che noi fossimo, & saremmo stati amati. amati essetis, uel fuissetis: voi foste, & sareste stati amati. amati essent, uel fuissent: quelli fossero, & sarebbero stati amati.* Futuro sing. cū amatus ero, uel fuero: *conciosia cosa che io sarò stato amato. amatus eris, uel fueris: tu sarai stato amato. amatus erit, uel fuerit: quello sarà stato amato.* Et pluraliter cum amati erimus, uel fuerimus: *conciosia cosa, che noi faremo stati amati. amati eritis, uel fueritis, voi sarete stati amati. amati erunt, uel fuerunt, quelli saranno stati amati.*

Infinitiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto sine numeris, & personis. *amari, essere amato.* Præterito perfecto, & plusquam perfecto *amatum esse, uel fuisse, essere stato amato.* Futuro *amatum iri: hauere ad essere amato.* Spero *ioannem amatum iri à patre: Io spero Giouanni hauer ad essere amato da suo padre.*

Participia. *amatus: chi è amato, ò chi è stato amato. amandus: da essere amato.*

ACTIVA SECUNDAE CONIUGATIONIS.

Indicatio modo tempore præsentis, singulariter, *doceo, io insegno, doces, docet.* Et pluraliter *docemus, docetis, docent.*

R V D I M E N T A

docent. Præterito imperfecto, singulariter, docebã, docebas; docebat. Et pluraliter docebamus, docebatis, docebant. Præterito perfecto singulariter, docui, docuisti, docuit. Et pluraliter docuimus, docuistis, docuerunt, uel docuere. Præterito plusquam perfecto, singulariter, docueram, docueras, docuerat. Et pluraliter docueramus, docueratis, docuerant. Futuro, singulariter, docebo, docebis, docebit. Et pluraliter docebimus, docebitis, docebunt.

Imperatiuo modo tempore præsentis, singulariter, tu doce, ille doceat. Et pluraliter, doceamus, docete, doceant. Futuro, singulariter, tu doceto, ille doceto. Et pluraliter doceamus, docetote, docento.

Optatiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto singulariter, utinam docerem, doceres, doceret. Et pluraliter, utinam doceremus, doceretis, docerent. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, singulariter, utinam docuissem, docuisset. Et pluraliter, utinam docuissemus, docuissetis, docuissent. Futuro, singulariter, utinam doceam, doceas, doceat. Et pluraliter, utinam doceamus, doceatis, doceant.

Subiunctiuo modo tempore præsentis singulariter, cum doceam, doceas, doceat. Et pluraliter, cū doceamus, doceatis, doceant. Præterito imperfecto, singulariter, cum docerem, doceres, doceret. Et pluraliter, cū doceremus, doceretis, docerent. Præterito perfecto, singulariter, cū docuerim, docueris, docuerit. Et pluraliter, cū docuerimus, docueritis, docuerint. Præterito plusquam perfecto, singulariter, cum docuissem, docuisset. Et pluraliter, cū docuissemus, docuissetis, docuissent. Futuro, singulariter, cum docuero, docueris, docuerit. Et pluraliter, cum docuerimus, docueritis, docuerint.

Infinitiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto, docere. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, docuisse. Futuro, doctum ire, uel docturum esse.

Gerundia, docendi, docendo, docendum.

Supina, doctum, doctum.

Participia, docens, docturus.

P A S

P A S S I V A.

Indicatio modo tempore præfenti, singulariter doceor doceris uel docere docetur. Et pluraliter docemur docemini docentur. Præterito imperfecto, singulariter docebar docebaris uel docebare docebatur. Et pluraliter docebamur docebamini docebantur. Præterito perfecto, singulariter doctus sum uel fui, doctus es uel fuisti, doctus est uel fuit. Et pluraliter docti sumus uel fuimus, docti estis uel fuistis, docti sunt, fuerunt uel fuere. Præterito plusquã perfecto, singulariter doctus eram uel fueram, doctus eras uel fueras, doctus erat uel fuerat. Et pluraliter docti eramus uel fueramus, docti eratis uel fueratis, docti erant uel fuerant. Futuro singulariter docebor doceberis uel docere docebitur. Et pluraliter docebimur docemini docebuntur.

Imperatio modo tempore præfenti, singulariter tu doce re ille doceatur. Et pluraliter doceamur doceamini doceantur. Futuro singulariter, docetor tu docetor ille. Et pluraliter doceamur doceamini docentor.

Optatio modo tempore præfenti, & præterito imperfecto, singulariter utinam docerer doceris uel docerere doceretur. Et pluraliter utinam doceremur doceremini docerentur. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, singulariter utinam doctus essem uel fuisssem, doctus esses uel fuisses, doctus esset uel fuisset. Et pluraliter utinam docti essemus uel fuisssemus, docti essetis uel fuissetis, docti essent uel fuissent. Futuro singulariter, utinam docear, docearis uel doceare, doceatur. Et pluraliter utinam doceamur doceamini doceantur.

Subiunctiuo modo tempore præfenti, singulariter cū docear docearis uel doceare, doceatur. Et pluraliter cum doceamur doceamini doceantur. Præterito imperfecto singulariter cum docerer doceris uel docerere, doceretur. Et pluraliter cum doceremur doceremini docerentur. Præterito perfecto singulariter, cū doctus sim uel fuerim, doctus sis uel fueris, doctus sit uel fuerit. Et pluraliter cū docti simus uel fue-

d
rimus,

R V D I M E N T A

rimus, docti sitis uel fueritis, docti sint uel fuerint. Præterito plusquã perfetto. Singulariter cū doctus essem uel fuisset, doctus esses uel fuisset, doctus esset, uel fuisset. Et pluraliter, cum docti essemus uel fuisset, docti essetis uel fuissetis, docti essent uel fuissent. Futuro, singulariter cū doctus ero uel fuero, doctus eris uel fueris, doctus erit uel fuerit. Et pluraliter cum docti erimus uel fuerimus, docti eritis uel fueritis, docti erunt uel fuerint.

Infinitiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto, doceri. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, doctum esse uel fuisse. Futuro, doctum iri, uel docendum esse.

Gerundia, docendi, docendo, docendum.

Supina, doctum, doctu.

Participia, doctus, & docendus.

ACTIVA TERTIAE CONIUGATIONIS.

Indicatio modo tempore præsentis, singulariter lego, legis, legit. Et pluraliter legimus, legitis legunt. Præterito imperfecto singulariter legebam legebas legebat. Et pluraliter legebamus legebatis legebant. Præterito perfecto singulariter legi legisti legit. Et pluraliter legimus, legistis, legerunt uel legere. Præterito plusquam perfecto, singulariter legeram legeras legerat. Et pluraliter legeramus legeratis legerant. Futuro singulariter legā leges leget. Et pluraliter legemus legentis legent.

Imperatio modo tempore præsentis, singulariter tu lege, ille legat. Et pluraliter legamus legite legant. Futuro singulariter legito tu, legito ille. Et pluraliter legamus, legitote, legunto.

Optatio modo tempore præsentis, & præterito imperfecto, singulariter utinam legerem legeres legeret. Et pluraliter utinam legeremus legeretis legerent. Præterito perfecto, & plusquã perfecto, utinam legissem legissetis legisset. Et pluraliter utinã legissemus legissetis legissent. Futuro, singulariter,

riter, utinam legam, legas, legat. Et pluraliter, utinam legamus, legatis, legant.

Subiunctiuo modo tempore præsentis, singulariter cum legam, legas, legat. Et pluraliter cum legamus, legatis, legant. Præterito imperfecto, singulariter cum legerem, legeres, legeret. Et pluraliter cum legeremus, legeretis, legerent. Præterito perfecto, singulariter cum legerim, legeris, legerit. Et pluraliter cum legerimus, legeritis, legerint. Præterito plusquam perfecto, singulariter cum legissem, legisses, legisset. Et pluraliter cum legissemus, legissetis, legisset. Futuro singulariter cum legero, legeris, legerit. Et pluraliter cum legerimus, legeritis, legerint.

Infinitiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto, legere. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, legisse. Futuro, lectum ire, uel lecturum esse.

Gerundia, legendi, legendo, legendum.

Supina, lectum, lectu.

Participia, legens, & lecturus.

P A S S I V A.

Indicatiuo modo tempore præsentis, singulariter legor, legeris uel legere, legitur. Et pluraliter legimur, legimini, leguntur. Præterito imperfecto; singulariter legebar, legebaris, uel legebare, legebatur. Et pluraliter legebamur, legebamini, legebantur. Præterito perfecto, singulariter lectus sum uel fui, lectus es uel fuisti; lectus est uel fuit. Et pluraliter lecti sumus uel fuimus, lecti estis uel fuistis, lecti sunt, fuerunt uel fuere. Præterito plusquam perfecto lectus eram uel fueram; lectus eras uel fueras, lectus erat uel fuerat. Et pluraliter lecti eramus uel fueramus, lecti eratis uel fueratis, lecti erant uel fuerant. Futuro singulariter legar, legeris uel legere, legetur. Et pluraliter legemur, legemini, legentur.

Imperatiuo modo tempore præsentis, singulariter tu legere, ille legatur. Et pluraliter legamur, legimini, legantur.

d 2 Futuro

R V D I M E N T A

Futuro singulariter tu legitor, ille legitor. Et pluraliter legamur legimur leguntur.

Optatiuo modo tempore praesenti, & praeterito imperfecto singulariter utinam legerer, legereris uel legerere, legeretur. Et pluraliter, utinam legeremus, legeremini, legerentur. Praeterito perfecto, & plusquam perfecto, singulariter, utinam lectus essem uel fuisset, lectus esses uel fuissetis, lectus esset uel fuisset. Et pluraliter utinam lecti essemus uel fuissetis, lecti essetis uel fuissetis, lecti essent uel fuissent. Futuro utinam legaris uel legatur. Et pluraliter utinam legamur legamini legantur.

Subiunctiuo modo tempore praesenti, singulariter cum legar, legaris uel legare legatur. Et pluraliter cum legamur legamini legantur. Praeterito imperfecto, singulariter, cum legerer, legereris uel legerere, legeretur. Et pluraliter cum legeremur legeremini legerentur. Praeterito imperfecto, singulariter cum lectus sim uel fuerim, lectus sis uel fueris, lectus sit uel fuerit. Et pluraliter cum lecti simus uel fuerimus, lecti sitis uel fueritis, lecti sint uel fuerint. Praeterito plusquam perfecto singulariter cum lectus essem uel fuisset, lectus esses uel fuissetis, lectus esset uel fuisset. Et pluraliter, cum lecti essemus uel fuissetis, lecti essetis uel fuissetis, lecti essent uel fuissent. Futuro singulariter, cum lectus ero uel fuero, lectus eris uel fueris, lectus erit uel fuerit. Et pluraliter cum lecti erimus uel fuerimus, lecti eritis uel fueritis, lecti erunt uel fuerint.

Infinitiuo modo tempore praesenti, & praeterito imperfecto, legi. Praeterito perfecto, & plusquam perfecto, lectum esse. Futuro, lectum iri, uel legendum esse.

Gerundia, legendi, legendo, legendum.

Supina, lectum, lectu.

Participia, lectus, & legendus.

A C T I V A Q V A R T A E

coniugationis.

Indicatiuo modo tempore praesenti singulariter audio au-
lis audit. Et pluraliter audimus auditis audiunt. Praeterito
imper-

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

www.fondolibrarioantico.it

imperf. singulariter, audiebam audiebas audiebat Et plur. audiebamus audiebatis audiebant. **præt. perf. sing.** audiui audiuisti audiuit. Et plur. audiui⁹ audiuistis audiuerunt, uel audiuerunt. **præt. plusq. perf. singul.** audiueram audiueras audiuerat. Et plur. audiueramus audiueratis audiuerant. **Futuro, singul.** audiam audies audiet. Et pluraliter audiemus audietis audient.

Imperatiuo modo tempore præsentis singulariter, tu audi, ille audiat, & plur. audiamus audite audiant. **Futuro singulariter,** tu audito, ille audito. Et pluraliter audiamus auditote audiunto.

Optatiuo modo tempore præsentis, & præte. imperf. singul. utinam audirem audires audiret. Et plur. utinam audiremus audiretis audirent. **præt. perf. & plusq. perf. sing.** utinam audiuissem audiuisises audiuisset. Et plur. utinam audiuissemus audiuisissetis audiuisissent. **Futuro singul.** utinam audiam audias audiat. Et pluraliter utinam audiamus audiatis audiant.

Subiunctiuo modo tempore præsentis cum audiam audias audiat. Et plur. cum audiamus audiatis audiant. **præt. imperfecto singul.** cum audirem audires audiret. Et plur. cum audiremus audiretis audirent. **præt. perf. singul.** cum audiuerim audiueris audiuerit. Et pluraliter cum audiuerimus audiueritis audiuerint. **præt. plusquam perfecto singulariter,** cum audiuissem audiuisises audiuisset. Et plural. cum audiuissemus audiuisissetis audiuisissent. **Futuro singulariter** cum audiuero audiueris audiuerit. Et pluraliter cum audiuerimus audiueritis audiuerint.

Infinitiuo modo tempore præsentis, & præte. imperf. audire, præterito perfecto & plusquam perfecto audiuisse. Futuro auditum ire, uel auditurum esse.

• **Gerundia.** audiendi, audiendo, audiendum.

• **Supina.** auditum, auditu.

• **Participia.** audiens, auditorus.

Indicatio modo tempore praesenti: singulariter audior, audiris uel audire auditur. Et pluraliter audimur audimini audiuntur. Praeterito imperfecto singulariter audiebar audiebaris audiebare audiebatur. Et pluraliter audiebamur audiebamini audiebantur. Praeterito perfecto singulariter auditus sum uel fui. auditus est uel fuisti. auditus est uel fuit. Et pluraliter auditi sumus uel fuimus. auditi estis uel fuistis. auditi sunt fuerunt uel fuere. Praeterito plusquam perfecto: singulariter auditus eram uel fueram. auditus eras uel fueras. auditus erat uel fuerat. Et pluraliter auditi eramus uel fueramus. auditi eratis uel fueratis. auditi erant uel fuerant. Futuro singulariter audiar audiris uel audire audietur. Et pluraliter audiemur audiemini audientur.

Imperatiuo modo tempore praesenti singulariter tu audire ille audiatur. Et plur. audiamur audiamini audiantur. Futuro sing. tu auditor, ille auditor. Et plur. audiamur audiamini audientur.

Optatiuo modo tempore praesenti, & praeterito imperfecto singulariter utinam audire audireris, uel audirere, audiretur. Et pluraliter utinam audiremur audiremini audirentur. Praeterito perfecto, & plusquam perfecto singulariter utinam auditus essem uel fuissem. auditus esses uel fuisses. auditus effet uel fuisset. Et pluraliter utinam auditi essemus uel fuissemus. auditi essetis uel fuissetis. auditi essent uel fuissent. Futuro singulariter utinam audiar audiaris, uel audiare audiatur.

Subiunctiuo modo tempore praesenti singulariter cum audiar audiaris uel audire audiatur. Et plur. cum audiamur audiamini audiantur. Praeterito imperfecto singulariter cum audirer audireris uel audirere audiretur. Et pluraliter cum audiremur audiremini audirentur. Praeterito perfecto, singulariter cum auditus sim, uel fuerim, auditus sis uel fueris, auditus sit uel fuerit. Et pluraliter cum auditi si-

mus uel fuerimus, auditi sitis uel fueritis, auditi sint uel fuerint. Præterito plusquam perfecto, singulariter cum auditus essem uel fuisset, auditus esses uel fuisset, auditus esset uel fuisset. Et pluraliter cum auditi essemus uel fuisset, auditi essetis uel fuissetis, auditi essent uel fuissent. Futuro singulariter, cum auditus ero uel fuero, auditus eris uel fueris, auditus erit uel facit. Et pluraliter cum auditi erimus uel fuerimus, auditi eritis uel fueritis, audit erunt uel fuerint.

Infinitiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto audiri. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, auditum esse uel fuisse. Futuro auditum iri uel audiendum esse.

Gerundia, audiendi, audiendo, audiendum.

Supina, auditum, auditu.

Participia, auditus, audiendus.

F E R O.

INDICATIO modo tempore præsentis, singulariter, fero, fert, fert. Et pluraliter ferimus, fertis, ferunt. Præterito imperfecto, singulariter ferebam, ferebas, ferebat. Et pluraliter ferebamus, ferebatis, ferebant. Præterito perfecto, singulariter tuli, tulisti, tulit. Et pluraliter tulimus, tulistis, tulerunt uel tulere. Præterito plusquam perfecto, singulariter tuleram, tuleras, tulerat. Et pluraliter tuleramus, tuleratis, tulerant. Futuro singulariter feram, feres, feret. Et pluraliter feremus feretis ferent.

Imperatiuo modo tempore præsentis: singulariter tu fer, ille ferat. Et pluraliter feramus ferte ferant. Futuro singulariter tu ferto ille ferto. Et pluraliter feramus fertote ferunt.

Optatiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto singulariter utinam ferrem feres ferret. Et pluraliter utinam ferremus fereris ferrent. Præterito perfecto & plusquam perfecto singulariter utinam tulissem tulisses tulisset. Et pluraliter utinam tulissemus tulissetis tulissent. Futuro singulariter

R V D I M E N T A

riter utinam feram, ferat, feras. Et pluraliter utinam feramus, feratis, ferant.

Subiunctiuo modo tempore praesenti, singulariter cum feram, feras, ferat. Et pluraliter, cum feramus, feratis, ferat. Praeterito perfecto, singulariter cum ferrem, ferres, ferret. Et pluraliter cum ferremus, ferretis, ferrent. Praeterito imperfecto, singulariter cum tulerim, tuleris, tulerit. Et pluraliter cum tulerimus, tuleritis, tulerint. Praeterito plusquam perfecto, singulariter cum tulissem, tulisses, tulisset. Et pluraliter cum tulissemus, tulissetis, tulissent. Futuro singulariter, cum tulerio, tuleris, tulerit. Et pluraliter cum tulerimus, tuleritis, tulerint.

Infinitiuo modo tempore praesenti, & praeterito imperfecto, ferre. Praeterito perfecto, & plusquam perfecto tulisse. Futuro latum ire, vel laturum esse.

Gerundia, ferendi, ferendo, ferendum.

Supina, latum, latu. Participa, ferens, & laturus.

F E R O R.

Indicatio modo tempore praesenti, singulariter; Feror. Ferris uel ferre fertur. Et pluraliter ferimur, ferimini, feruntur. Praeterito imperfecto singulariter, ferebar, ferebaris uel ferebare, ferebatur. Et pluraliter ferebamur, ferebamini, ferebantur. Praeterito imperfecto singulariter latus sum uel fui, &c. Praeterito plusquam perfecto, singulariter latus eram uel faeram &c. Futuro singulariter ferar, fereris, uel fere re, feretur, &c.

Imperatio modo tempore praesenti, singulariter tu ferre, ille feratur. Et pluraliter feramur, ferimini, ferantur. Futuro singulariter, tu fertor, ille fertor. Et pluraliter feramur, ferimini, feruntor.

Optatio modo tempore praesenti, & praeterito imperfecto, singulariter utinam ferrer, ferreris, uel ferrere, ferretur, &c. Praeterito perfecto, & plusquam perfecto, singulariter utinam latus essem uel fuisset. Futuro singulariter, utinam ferar, feraris uel ferare, feratur. Et pluraliter utinam feramur, feramini, ferantur.

Subiunctiuo modo tempore præfenti, singulariter, cum ferar feraris uel ferare feratur &c. Præterito imperfecto, singulariter, cum ferrer ferreris uel ferrere ferretur &c. Præterito perfecto singulariter, cum latus sim uel fuerim &c. Præterito plusquã perfecto, singulariter, cum latus essem uel fuisset &c. Futuro singulariter, cum latus ero uel fuero &c.

Infinitiuo modo tempore præfenti, & præterito imperfecto, ferri. Præterito perfecto & plusquam perfecto, latum esse uel fuisse. Futuro, latum iri, uel ferendum esse.

Gerundia, ferendi, ferendo, ferendum.

Supina, latum, latu.

Participia, latus, & ferendus.

V O L O .

Indicatio modo tempore præfenti, singulariter, uolo uis uult. Et pluraliter uolumus uultis uolunt. Præterito imperfecto, singulariter uolebam uolebas uolebat &c. Præterito perfecto, uolui uoluisti &c. Præterito plusquam perfecto singulariter, uolueram uolueras &c. Futuro singulariter, uolam uoles uolet &c. Imperatiuo caret.

Optatiuo modo tempore præfenti, & præterito imperfecto, singulariter utinam uellem uelles uellent. Et pluraliter utinam uellemus uelletis uellent. Præterito perfecto, & plusquã perfecto, singulariter utinam uoluisset &c. Futuro, singulariter, utinam uelim uelis uelit. Et pluraliter utinam uelimus uelitis uelint.

Subiunctiuo, cū uelim, uellē, uoluerim, uoluisset, uoluerō.

Infinitiuo uelle, uoluisse, sine Futuro.

Gerundia, uolendi, uolendo, uolendum. Supinis caret.

Participium, uolens, tantum.

Sic malo. Ar Nolo, in Imperatiuo habet noli, nolite, nolito, nolite.

E D O .

Indicatio modo tempore præfenti, singulariter, Edo es. Et pluraliter edimus editis edūt. Præterito imperfecto, singulariter, edebam edebas edebat &c. Præterito perfecto, singulariter, edidi edidisti edidit &c. Præterito plusquam perfecto, singulariter, edideram edideras ediderat &c. Futuro, singulariter, edam edes edet &c. Imperatiuo caret.

singu-

R V D I M E N T A

singulariter edebam edebas edebat &c. Præterito perfecto, singulariter edi edisti &c. Præterito plusquam perfecto, sing. ederam ederas ederat. Futuro singulariter edam edes edet &c.

Imperatiuo modo tempore præsentis, singulariter es, uel ede, ille edat. Et pluraliter edamus, ede uel edite edant. Futuro, singulariter, tu esto uel edito, ille esto uel edito. Et pluraliter edamus, estote uel editote edanto.

Optatiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto, sing. utinam essem esses esset. Et plur. utinam essemus essetis essent. Præterito perfecto, & plusquam perfecto, singulariter, utinam edissem edisses edisset. Et pluraliter utinam edissemus &c. Futuro, singulariter, utinam edam edas edat. Et pluraliter utinam edamus &c.

Subiunctiuo modo tempore præsentis singular. cum edam edas &c. Præterito imperfecto, singulariter, cum essem esses &c. Præterito perfecto, singulariter, cum ederim &c. Præterito plusquam perfecto, cum edissem &c. Futuro cum edero &c.

Infinitiuo modo tempore præsentis, & præterito imperfecto esse. Præterito perfecto, & plusquam perfecto edisse. Futuro, esum ire, uel esurum esse.

Gerundia, edendi edendo edendum.

Supina, esum esu. Estum autem exoleuit.

Participia, edens esurus.

E D O R.

Indicatiuo modo tempore præsentis, singu. edor ederis uel edere, editur uel estur. Et pluraliter edimur &c. Præterito imperfecto, singulariter, edebar edebaris uel edebare &c. Præterito perfecto singulariter, esus sum uel fui &c. Præterito plusquam perfecto esus eram uel fueram &c. Futuro singulariter, edar ederis uel edere edetur &c.

Imperatiuo modo tempore præsentis, tu edere, ille edatur. Et pluraliter edamur edamini edantur. Futuro, singulariter, tu estor, uel editor &c.

Optatiuo modo, utinam ederer, esus essem uel fuissem, edar,

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

edaris,

AD CONIUGATIONES.

30

edaris, uel edare, &c.

Subiunctiuo modo cum edar, ederer, esus, sim, uel fuerim, esus essem uel fuisset. esus ero uel fuero.

Infinitiuo edi, esum esse uel fuisse. esum iri uel edendū esse.

Gerundia, edendi edendo edendum.

Supina, esum, esu.

Participia, esus & edendus.

E O.

EO, ibam, iui, iueram, ibo. I, ito. Utinam irem iuisset, eam. Cum eam, irem iuerim iuisset iuero. Ire iuisset iturum esse. Eundi eundo eundum. Itum, itu. Iens, iturus.

G A U D E O.

GAudeo, gaudebam, gauisus sum uel fui. gauisus erā uel fueram. gaudebo. Gaude gaudeto. Utinam gauderem, gauisus essem uel fuisset, gaudeam. Cum gaudeam gauderem gauisus sim uel fuerim. gauisus essem uel fuisset. gauisus ero uel fuero. Gaudere, gauisum esse uel fuisse. Gaudendi gaudendo gaudendum. Gauisum gauisu, gaudens gauisus & gauisurus.

F I O.

Flo, fiebam. factus sum uel fui. factus eram uel fueram. fiam. Fias. firo. Utinam fierem, factus essem uel fuisset, fiam. Cum fiam, fierem factus sim uel fuerim. factus essem uel fuisset. factus ero uel fuero. Fieri factum esse uel fuisse. factum iri uel faciendum esse. Gerundus, facinis, & participus caret.

V A E N E O.

Vaneo, uenibam, uenij, ueniueram, uenibo. Vani, uanito. Utinam uenirem ueniuissem, ueniam. Cum ueniam ueniuissem ueniueram.

RVDIMENTA

uānirē uāniuerim uāniuiſſemus uāniuero. Vānire uāniuis
ſe uānum ire. Gerundiis caret. Supinum uānum tantum, &
ſine participiis.

MEMINI.

Indicatio modo tempore præſenti, & præterito perfectò
ſingulariter, memini meminifti, meminit. Et pluraliter me
minimus meminiftis meminērunt, uel meminere. Præterito
imperf. & pluſquam perfectò, ſingu. memineram memineras
meminerat. Et pluraliter meminēramus meminēratīs memi
nērāt.

Imperatiuo modo tempore præſenti, futuro ſing. mēmen
to tu, ille memento. Et plur. uos mementote.

Optatiuo modo tempore præſenti, & præterito imperf. & perf.
ac pluſq. perf. utinam meminiffem meminaiffes meminiffet.
Et pluraliter utinam meminiffemus &c.

Subiunctiuo modo tempore præſenti, & præterito imperf. ſing.
cum meminērim meminēris, &c. Præterito imperf. & pluſq.
perfectò ſing. cum meminiffem meminiffes, &c. Futuro indi
catiui & ſubiunctiui, ſingulariter, cum meminēro meminē
ris, &c.

Infinitiuo modo tempore præſenti, & præterito imperf. perf. &
pluſquam perf. meminiffē. Cæteris caret.

Sic cœpi, Noui, Pepigi, Odi: ſed ſine imperatiuo.

IMPERSONALE ACTIVAE

VOCIS.

Indicatio modo tempore præſenti. Oportet, *biſogna*. præter.
imperf. oportebat, *biſognaua*. præter. perf. oportuit, *biſognò*.
præter. pluſq. perf. oportuerat, *hauēua biſognato*. Futuro oport
tebit, *biſognerà*.

Imperatiuo modo tempore præſenti: Oporteat, *biſogni*.

Optatiuo modo tempore præſenti, & præterito imperf. uti
nam oporteret: *Dio uoleſſe, che biſognaſſe*. præterito perfectò,
& pluſquam perfectò, utinam oportuiſſet: *Dio uoleſſe, che*

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

foſſe

fesse bisognato. Futuro utinam oporteat. *Dio uoglia che bisogni.*

Subiunctiuo modo tempore presentis cum oporteat: *conciosa che bisogni.* Præterito imperf. cum oportet: *conciosa cosa che bisognasse, & che bisognarebbe.* Præterito perf. cum oportuerit: *conciosa che fu: bisognato.* Præt. plusquã perf. cū oportuisset: *conciosa cosa che hauesse bisognato.* Futuro cum oportuerit: *conciosa cosa che bisognerà.*

Infinitiuo modo tempore presentis, & præter. imperf. oportere: *bisognare.* Præterito perfecto, & plusquam perfecto oportuisse: *hauere bisognato.*

IMPERSONALE PASSIVAE VOCIS.

Indicatio modo tempore presentis amatur. *si ama.* Præterito imperf. amabatur: *si amaua.* Præter. perf. amatum est, uel fuit: *si è amato.* Præt. plusquam perf. amatum erat, uel fuerat: *si era amato.* Futuro amabitur, *si amerà.*

Imperatiuo modo tempore presentis ad secundam, & tertiam personam, ametur: *amasi.* Futuro amator: *amerassi.*

Optatiuo modo tempore presentis, & præterito imperfecto utinam amaretur: *Dio uolesse che se amasse.* Præterito perfecto, & plusquam perfecto, utinam amatum esset, uel fuisset: *Dio uolesse che se hauesse amato.* Futuro utinam ametur: *Dio uoglia che si ami.*

Subiunctiuo modo tempore presentis cum ametur: *conciosa cosa che si ami.* Præterito imperfecto cum amaretur: *conciosa cosa che se amasse.* Præt. perf. cum amatum sit, uel fuerit: *conciosa cosa che se habbia amato.* Præterito plusquã perfecto cum amatum esset uel fuisset: *conciosa cosa, che se hauesse amato.* Futuro cum amatum erit uel fuerit: *conciosa cosa, che se bauerà amato.*

Infinitiuo modo tempore presentis, & præter. imperf. sine numeris & personis, amari: *amarse.* Præt. imperf. & plusquam perf. amatum esse uel fuisset: *hauerse amato.* Futuro amatum iri: *hauerse ad amare.*

RVDIMENTA
CONTINGIT.

Indicatio modo tempore præfenti contingit. Præterito imperf. cto contingebat. Præt. perfecto contigit. Præt. plusquam perfecto contigerat. Futuro, contingeret.

Imperatiuo modo tempore præfenti cōtingat, sine futuro.

Opratiuo modo tempore præfenti, & præterito imperf. utinam contingeret. Præt. perf. & plusq. perf. utinam contigisset. Futuro utinam contingat.

Subiunctiuo modo tempore præfenti, cum contingat. Præterito imperf. cum contingeret. Præt. perfecto, cum contigerit. Præt. plusquam perfecto, cum contigisset. Futuro, cum contigerit.

Infinitiuo modo tempore præfenti, contingere. Præterito perfecto, & plusquam perfecto contigisse. Cæteris caret.

I T V R.

Indicatio modo tempore præfenti, itur, ibatur, itum est, uel fuit. itum erat, uel fuerat. ibitur.

Imperatiuo, eatur, tantum.

Opratiuo, utinam iretur irum esset, uel fuisset. eatur.

Subiunctiuo cum eatur, iretur. itum sit uel fuerit. itum esset uel fuisset. itum erit uel fuerit.

Infinitiuo iri, itum esse uel fuisse. itum iri, &c.

DE OCTO PARTIBVS
ORATIONIS.

DE LITERIS.

QUOT sunt literæ, quibus Latini utuntur? Vingtidua. Quæ? a, b, c, d, e, f, g, i, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, x.

Quotuplices sunt literæ? Duplices. Quomodo? Vocales, & consonantes. Quot sunt uocales?

Quinque.

Quinque. Quæ? a, e, i, o, u, & una Græca ypsilon.

Quot sunt consonantes? Sexdecim, reliqua à uocalibus, b, c, d, f, g, k, l, m, n, p, q, r, s, t, x, z.

Quotuplices sunt consonantes? Duplices. Quomodo? mutæ & semiuocales.

Quot sunt mutæ? Nouem, b, c, d, f, g, k, p, q, t.

Quot sunt semiuocales? Septem, l, m, n, r, s, x, z.

Quotuplices sunt semiuocales? Duplices. Quomodo? Liquida & dupla. Quot sunt liquida? Duæ, l, & r.

Quot sunt dupla? Duæ, x, & z. Quot sunt diphthongi? Quatuor. Quæ, æ, œ, au, eu, & in nonnullis à Græca. Ut Aeneas, cæna, audio, euge, treis.

Partes orationis quot sunt? Octo. Quæ? Nomen, Pronomen, Verbum, Participium, Præpositio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

Quot ex his declinantur? Quatuor. Quæ? Nomen, Pronomen, Verbum, & Participium.

Quot non declinantur? Quatuor. Quæ? Præpositio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

Ex his quæ declinantur, quot sunt principales? Duæ. Quæ? Nomen & Verbum.

Quot casuales? Tres. Quæ? Nomen, Pronomen, & Participium.

N O M E N.

Nomen quid est? Pars orationis, quæ declinata casibus propriè, communiterue corpus aut rem significat.

Quotuplex est nomen? Duplex. Quomodo? Substantiuum, & adiectiuum.

Quod est nomen substantiuum? Quod adiectiuo substat, & declinatur per unam generis notam tantum: aut per duas ad summum, ut hic uir, hæc foemina, hoc mancipium, hic & hæc sacerdos.

Quid est nomē adiectiuū? Quod substantiuo adicitur, sine quo non consistit in oratione, & declinatur per tres generis

notas

DE NOMINE.

notas, vel per tres diuersas voces sine notis generum, ut hic & hæc & hoc felix, bonus bona bonum.

Nomini quot accidunt? Sex. Quæ? Qualitas, species, genus, numerus, figura, casus, cum declinatione.

Quot sunt qualitates nominum? Duæ. Quæ? Propria & Appellatiua. Propria, quæ uni tantum conuenit, ut Virgilius. Appellatiua, quæ pluribus, ut poeta.

Quot sunt uniuersim species nominum? Duæ. Quæ? Primitiua, & deriuatiua. Primitiua, quæ non aliunde deriuatur, ut poeta. Deriuatiua, quæ aliunde deriuatur, ut poeticus.

Genera nominum quot sunt? Septem. Quæ? Masculinū, fœmininum, neutrum, commune, omne, promiscuum, & incertum. Masculinum, quod declinatur cum hic, ut hic poeta. Fœmininum, quod declinatur cum hæc, ut hæc poetria. Neutrum, quod declinatur cum hoc, ut hoc poema. Commune, quod declinatur cum hic & hæc, ut hic & hæc sacerdos, hic & hæc conuiuia. Omne, quod declinatur cum hic & hæc & hoc, ut hic & hæc & hoc felix, hic & hæc & hoc experts. Promiscuū, quod sub una generis nota marem & fœminam significat: ut hic olor, hæcaquila. Incertum, quod declinatur, cum hic uel hæc, ut hic uel hæc finis, hic uel hæc cortex.

Numeri nominum quot sunt? Duo. Singularis, & pluralis. poeta, utrius est numeri, singularis ne an pluralis? Singularis. Quid ita? Quia singulariter declinatur. Poetarū pluralis, quia pluraliter declinatur.

Figuræ nominum quos sunt? Duæ. Quæ? Simplex & Cōposita. Simplex, quæ non potest diuidi in partes significatiuas, & prioris sensus capaces, ut animus. Composita, quæ potest diuidi in partes significatiuas, & prioris sensus capaces, ut magnanimus, ex magnus, & animus.

Casus nominum quot sunt? Sex. Qui? Nominatiuus, genitiuus, datiuus, accusatiuus, uocatiuus, & ablatiuus.

Qui casus dicuntur recti? Nominatiuus, & uocatiuus. Qui obliqui? Genitiuus, datiuus, accusatiuus, & ablatiuus.

Poeta cuius est? Nominatiui, seu uocatiui, seu ablatiui. Quia in his casibus declinando reperitur, & per eorum articulum Italicè interpretatur, ut poeta, *il poeta*, a poeta, *dal poeta*.

poeta, o dallo poeta.

Poeta cuius casus? Genitiui, uel datiui, singulariter numero: aut nominatiui seu uocatiui, & plurali numero, hoc uel Italico articulo indicante, ut poeta, *dello poeta.* genitiui. Poeta, *al, o allo poeta.* datiui est casus singularis numeri. Poeta, *i, li, & gli poeti.* Nominatiui casus, pluralis numeri, o Poeta, *o poeti.* uocatiui eiusdem numeri.

Quot sunt declinationes nominum? Quinque. Quae? Prima, secunda, tertia, quarta, & quinta.

Prima, cuius genitiuus singularis desinit in æ diphthongū, ut poeta poetae. Secunda, cuius genitiuus singularis desinit in i, ut dominus domini. Tertia, cuius genitiuus singularis desinit in is, ut pater, patris. Quarta cuius genitiuus singularis desinit in us, ut uisus, uisurus.

Quinta, cuius genitiuus singularis desinit in ei, ut res rei.

PRONOMEN.

Pronomen quid est? Pars orationis, quae declinata casibus pro nomine proprio cuiusque accipitur, personasque finitas recipit.

Quot sunt pronomina indubitata? Quindecim Quae? Ego, tu, sui, ille, ipse, iste, hic, is, meus, tuus, suus, noster, uester, nostras, uestras.

Pronomini quot accidunt? Sex. Quae? Species, genus, numerus, figura, persona, casus, cum declinatione.

Species pronominum quot sunt? Duae, similiter ac nomen. Primitiuus, ut ego, deriuatiuus, ut meus.

Quot sunt pronomina primitiuæ speciei? Octo. Quae? Ego, tu, sui, ille, ipse, iste, hic, & is.

Quot sunt pronomina deriuatiuæ speciei? Septem. Quae? Meus, tuus, suus, noster, uester, nostras, uestras.

Vnde hæc deriuantur? A genitiuo trium primitiuorum, Ego, tu, sui. Quomodo? A genitiuo mei uel mis, deriuatur meus, mea, meum. A genitiuo tui, uel tis, tuus. A genitiuo sui uel sis, suus. A genitiuo nostrum uel nostri, noster, & nostras. A genitiuo uestrum uel uestri, uester, & uestras. Quot sunt

DE PRONOMINE.

genera pronominum? quatuor. Quæ? Masculinū, ut ille. Femininum, ut illa: Neutrum, ut illud: Omne, ut ego, nostras.

Ille, cur est generi masculini? Quia nomini generis masculini applicatur: vt ille puer. Ego, quare est omnis? Quia nominibus cuiusq; generis applicatur: ut ego vir, ego mulier, ego mancipium, ego conuiuia, ego felix. Nostra, cur est omnis generis? Quia cum hic & hæc & hoc declinatur: vt hic & hæc & hoc nostras: hic & hæc & hoc uestras.

Numeri pronominum quot sunt? Duo. Singularis: vt ego. Pluralis: ut nos.

Figuræ pronominum quot sunt? Duæ. Simplex: ut is, ego. Composita: ut idem, egomet.

Quot sunt pronomina simplicia? Omnia illa quindecim.

Quot sunt personæ pronominum? Tres. Quæ? Prima, quæ significat rem de se loquentem: ut ego. Secunda, quæ significat rem ad quam dirigitur sermo: ut tu. Tertia, quæ significat rem de qua sermo habetur: ut ille.

Quot sunt pronomina primæ personæ? Vnū. Quod? Ego.

Quot sunt secundæ? Vnum. Quod? Tu, cum uocatiuus à meus, noster, & nostras.

Quot sunt tertiæ? Reliqua omnia. Nam regula est.

Omnia nomina, pronomina, & participia, sunt tertiæ personæ: exceptis ego, quod est primæ: tu quod est secundæ, & omni uocatiuo, qui semper est secundæ personæ.

Casus pronominum. quot sunt? Sex. Quæ? Nominatiuus, ut meus, genitiuus, ut mei, datiuus, ut meo, accusatiuus, ut meum, uocatiuus, ut o mi, ablatiuo, ut a meo. Carent tamen uocatiuo omnia pronomina; præterquam tu, meus, noster, & nostras. Caret etiam nominatiuo, & uocatiuo sui.

Declinationes pronominum quot sunt? Quatuor. Quæ? Prima, cuius genitiuus singularis desinit in i: ut ego, mei: tu, tui. Secunda, cuius genitiuus singularis desinit in ius syllabam, uel in ius diuisas syllabas: ut hic, huius: ille, illius. Tertia cuius genitiuus singularis desinit in i, æ, i: ut meus, mea meum; mei, meæ, mei. Quarta, cuius genitiuus singularis desinit in atis: ut nostras nostratis.

Quot sunt pronomina primæ declinationis? Tria. Quæ?

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

Ego,

Ego, tu, sui. Quot sunt secundæ? Quinque. Quæ? Ille, iste, ipse, hic, & is.

Quot nomina declinantur per secundam declinationem pronominis? Octo. Quæ? Vnus, ullus, solus, alter, alius, totus, quis, uter, cum suis compositis.

Quot sunt pronomina tertiæ declinationis? Quinque. Quæ? Meus, tuus, suus, noster, & uester.

Quot sunt quartæ? Duo. Quæ? nostras, & uestras.

V E R B V M.

Verbum quid est? Pars orationis, quæ declinata modis, & temporibus, aliquid agere, aut pati, aut neutrum significat.

Quotuplex est verbum? Duplex. Personale, & impersonale.

Quod est verbum personale? Quod habet certos numeros, & personas, ut singulariter amo, amas, amat. Et pluraliter amamus, amatis, amant.

Quod est impersonale? Quod nec numeros, nec personas habet certas, ut oportet, *il fa dibi sogno*. amatur. *se ama*.

Quotuplex est verbum impersonale? Duplex: Actiue uocis, & passiuæ uocis.

Quod est impersonale actiue uocis? Quod desinit in r, dicitur Italicè *per il*. ut oportet, *il fa dibi sogno*.

Quod est impersonale passiuæ uocis? Quod desinit in tur, & dicitur Italicè *per se*. ut amatur, *se ama*.

Quot accidunt uerbo? Octo. Quæ? Genus, modus, tempus, numerus, persona, species, figura, coniugatio.

Quot sunt genera uerborum? Quinq;. Quæ? Actiuum, passiuum, neutrum, deponens, commune.

Quid est uerbum actiuum? Quod desinens in o, facit ex se passiuum in or, ut amo, amor.

Passiuum, quod desinens in or, fit ab actiuo, ut amor ab amo.

Neutrum, quod desinens in o, non facit ex se passiuum in or, ut sto, curro; non enim dicimus, stor, curror.

Deponens, quod desinens in or, nec descendens ab actiuo habet actiui significationem, ut loquor, *io parlo*. nascor, *io nasco*.

Commune, quod desinens in or, nec descendens ab actiuo

D E V E R B O .

habet actiui, & passiui significationem, ut ueneror. *Io honoro, & son honorato.*

Quot sunt modi uerborum? Quinque. Qui: Indicatiuus, imperatiuus, optatiuus, subiunctiuus, & infinitiuus.

Indicatiuus, quo quid agitur, indicamus, ut amo.

Imperatiuus, quo ut aliquid fit, imperamus, ut ama.

Optatiuus, quo aliquid fieri optamus, vt vtinam amare.

Subiunctiuus, qui ut absoluae sententiam, alterum sibi subiungit uerbum, ut si legeris, audiam.

Infinitiuus, qui nec numerum, nec personam desinit, cum una uoce utiunque complectatur, & eget aliquo aliorum modorum, ut aliquid determinatum significet, ut cupio legere.

Quot sunt tempora uerborum? Quinque. Quae? Praesens, praeteritum imperfectum, praeteritum perfectum, praeteritum plusquam perfectum, & futurum.

Praesens, quod rem nunc esse, uel geri significat, ut amo. *Io amo.*

Praeteritum imperfectum, quod rem fuisse quidem inceptam, sed non dum tamen perfectam significat, ut amabam. *Io amaua.*

Praeteritum perfectum, quod rem factam esse, & omnino absolutam significat, ut amaui. *Io amai, & ho amato.*

Praeteritum plusquam perfectum, quod respectu praeteriti imperfecti perfectiue, rem longe praeterisse significat, ut amaueram. *Io haueua amato.*

Futurum, quod rem futuram, aut in futurum gerendam significat, & quasi promittit, ut amabo, *Io amero.*

Numeri uerborum quot sunt? Duo. Singularis, qui de uno loquitur, ut amo, Pluralis, qui de pluribus, ut amamus.

Personae uerborum quot sunt? Tres. Quae? Prima, ut amo, secunda ut amas, tertia ut amas.

Amo cur est primae personae? Quia tribuitur rei de se loquenti.

Amas cur est secundae? Quia tribuitur rei ad quam dirigitur sermo.

Amat cur est tertiae? Quia tribuitur de rei qua fit sermo.

Quot sunt species uerborum? Duae. Primitiua, ut feruo, Deriuatiua, ut feruesco.

Quot sunt figuræ uerborum? Duæ Simplex, ut amo. Composita, ut peramo.

Coniugationes uerborum quot sunt? Quatuor.

Prima, quæ terminat secundam personam singularem præsentis temporis indicatiui modi, as, syllaba producta, in uoce actiua; & aris, uel are producta penultima in uoce passiuâ, ut amo, amas, lætor, lætaris, uel lætare.

Secunda, quæ secundam personam singularem præsentis temporis indicatiui modi terminat, es, syllaba producta, in uoce actiua; & eris uel ere producta penultima in uoce passiuâ: ut doceo, doces, medeor, medeas, uel medere.

Tertia, quæ secundam personam singularem præsentis temporis indicatiui modi terminat, is, syllaba correpta in uoce actiua; & eris, uel ere correpta penultima in uoce passiuâ, ut lego legis loquor loqueris, uel loquere.

Quarta, quæ secundam personam singularem præsentis temporis indicatiui modi terminat, is, syllaba producta in uoce actiua; & iris uel ire, producta penultima in uoce passiuâ, ut audio audis largior largiris uel largire.

PARTICIPIVM.

Participium quid est? pars orationis, quæ declinatione per omnia nomē, tempore, & significatione, citra modorum & personarum discrimen uerbum a quo descendit imitatur.

Participio quot accidunt? Sex. Quæ? Tempus, significatione, genus, numerus, figura, casus; cum declinatione.

Quot sunt tempora participiorum? Quinque. præsens, & præteritum imperf. simul, præteritum perf. & plusquam perf. simul; & futurum per se.

Quæ participia sunt præsentis & præteriti imperf. temporis? Quæcunque exeunt in ans uel in ens. ut amans, legens.

Quæ participia sunt præteriti perf. & plusquam perf. temporis? Quæcunque exeunt in tus, uel sus, uel xus; ut amatus, uisus, nexus.

Quæ participia sunt futuri temporis? Quæcunque exeunt in us, uel dus: ut amaturus, amandus.

DE PARTICIPIIS

Quot sunt significaciones participiorum? Totidem, quot sunt uerborum. Actiua ut amans. Passiua ut amatus. Neutra ut sedens, profectus.

Quæ participia sunt actiue significacionis? Omnia in ans & in ens: item in rus, a uerbis actiuis: ut amans, legēs, amaturus, lecturus. a neutris actionem significantibus; ut seruiens serui turus: a uerbis deponentibus, ut loquens, loquuturus: & a uerbis communibus, ut criminans, criminaturus.

Quæ participia sunt passiue significacionis? Omnia a uerbis passiuis, ut amatus, amandus: a neutris passionem significantibus. ut uapulans, uapulaturus: a deponentibus quæcun que futuri in dus reperiuntur: ut loquendus, sequendus: a communibus in tus, & in xus; item in dus: ut ueneratus, uenerandus, amplexus, amplectendus.

Quæ sunt participia actiue & passiue significacionis? Omnia in tus uel xus a uerbis communibus, ut criminatus, qui accusauit & accusatus est. Nonnunquam & a uerbis deponentibus, ut comitatus pro eo qui deduxerit, & pro eo qui deductus est. sic imitatus & quædam alia.

Quæ sunt participia neutre significacionis? Quæcunq; dñr a uerbis omnino neutre significacionis, siue in o, siue in orfinitis: ut sedens sessurus proficiscens profectus profecturus.

Quot tempora participij trahuntur a uerbo actiuo? Duo. Quæ? Præfens in ans uel in ens: ut amans uel legens: & futurum in rus: ut amaturus, lecturus.

Quot tempora participij trahuntur a uerbo passiuo? Duo. Quæ? Præteritum in tus uel in sus, uel in xus, ut amatus, latus, nexus. & futurum in dus; ut amandus, legendus.

Quot tempora participij trahuntur a uerbo neutro? Duo. Quæ? Præfens in ans uel in ens: ut stans, currens. & futurum in rus: ut staturus, sessurus.

Quot epa participij trahuntur a uerbo deponenti? Tria. Quæ? Præfens in ans uel in ens, ut piscans, loquens: præteritum in tos uel sus: ut loquutus, orsus: & futurum in rus; ut piscaturus, loquuturus. Sed huic accedit nonnunquam alterum futurum in dus: ut loquendus, imitandus.

Quot tpa participij trahuntur a uerbo communi? Quatuor.

ruor. Duo ex actiua significatione. Præfens in ans, uel in ens, ut criminans, largiens: futurum in rus, ut criminaturus, largiturus. Vnum ex passiuâ significatione, futurum in dus, ut criminandus, hortandus. Vnum ex utraque, præteritum in tus, uel xus, ut criminatus, amplexus.

Genera participiorum quot sunt? Tria. Masculinum, ut amatus: foemininum, ut amata: neutrum, ut amatum.

Amatus cur est masculini generis? Quia est prima uox adiectiui.

Amata cur est foeminini generis? Quia est secunda uox adiectiui.

Numeri participiorum quot sunt? Duo. Singularis, & plural.

Amans cuius est numeri? Singularis. Quare? Quia singulariter declinatur.

Figuræ participiorum quot sunt? Duæ. Simplex, ut amans, legens. Composita, ut adamans, negligens.

Casus participiorum quot sunt? Sex. Nominatiuus, ut amans: genitiuus, ut amantis: datiuus, ut amanti: accusatiuus, ut amantem: uocatiuus, ut o amans: ablatiuus, ut ab amate uel amanti.

Quot sunt declinationes participiorum? Tres. Quæ? Prima & secunda simul, ut amatus amata amatū, amati amatę amati. Tertia, per se: ut amans amantis. Nam omnia participia præteriti & futuri temporis sequuntur primam & secundam nominis declinationem. Præsentis uerò temporis omnia sequuntur tertiam. Atque hæc declinantur per tres generis notas, ut hic & hæc & hoc amans. Illa per tres diuersas uoces sine generum notis, ut amatus amata amatū, amaturus amatura amaturum, amandus amanda amandum. Nèpe omne participium propriè est adiectiuum.

P R A E P O S I T I O.

Praepositio quid est? Pars orationis indeclinabilis, quæ alijs partibus orationis præponitur, aut per appositionem aut per compositionem.

Præpositioni quot accidit? Vnū. Quod? Seruire casibus,

DE PRAEPOSITIONE.

Et hoc est praepositionem aliis partibus orationis praeponi per appositionem.

Quot casibus seruit praepositio? Duobus. Quibus? Accusatiuo, & ablatiuo.

Quae seruiunt accusatiuo? Ad, aduersus, aduersum, contra, erga, cis, citra, ultra, trans, circiter, circum, circa, extra, intra, inter, ob, propter, penes, apud, per, secus, ante, post, pone, super, supra, infra, prope, iuxta, procul, secundum, uersus, uersum, usque.

Quae seruiunt ablatiuo? A, ab, abs, com, coram, clam, de, è, ex, pro, pra, palam, sine absque tenus.

Sunt ne quae utriq; casui praeseruiant? Sunt. Quae? In, sub, super, & subter.

Quid est praepositionem aliis partibus orationis praeponi per compositionem? Praepositionem cum alijs partibus orationis, ut adduto, pertingo.

Ergo omnis praepositio nunc apponitur casui suo, nunc adhaeret compositio? Minimè uerò: sed quaedam hoc possunt, ut, ad, per, praeter. Quaedam semper habent casum suum, nec ullo modo componi possunt, ut apud, & penes. Quaedam semper sunt in compositione, & nusquam in appositione: ut sunt haec, di, dis, re, se, am, con: ut diduco, distraho, recipio, semoueo, ambio, congregior.

ADVERBIUM.

Aduerbium quid est? Pars orationis indeclinabilis, quae nomini, tum uerbo uelut circumstantiam adiiciens.

Circumstantia est: ut quando, ubi, quantum, qualiter, quomodo, & huiusmodi: ut semper honoratus, haerilatus, hodie tristis, ubique puer, nusquam uir, quarum uehemens, multum grauis eleganter doctus, egregie candidus scripsit aliquando, passim seiactat, plurimum ualet, satis scio, pulchrè loquitur.

Aduerbio quot accidunt? Tria. Quae? Significatio, species, & figura.

Quot sunt significationes aduerbiorum? Ferè innumeræ, ut

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

in

in tanta circumstantiarum uarietate, temporis, loci, quantita-
tis, & cæterarum.

Da temporis, ut quando, heri, hodie, cras, pridie, postridie,
quandiu, tantisper, paulisper, aliquantisper, quoties, sæpe, ra-
ro, subinde, nunquam, quousque, hætenus.

Da loci, ut hic, illic, inibi, nusquam, passim, ubique, intus,
foris.

Da quantitatis, ut parum, minimè, maximè, summum, lon-
gissimè, omnino, plurimum, satis, tantum, quantum, ali-
quantum.

Da numeri, ut semel, bis, ter, quater, quinquies.

Da ordinis, ut primo, deinde, dehinc, deinceps, postremo,
demum, denique tandem.

Da qualitatis, ut doctè, pulchrè, scitè, appositè, fortiter, be-
nè, malè.

Da interrogandi, ut cur, quare, quamobrem, quapropter
quid ita, quin pro cur non.

Da dubitandi, ut forsan, forsitan, fortassis, & fortasse.

Da separandi, ut seorsum, priuatim, speciatim, egregiè, no-
minatim.

Da congregandi, ut simul, unà, pariter, uniuersum, con-
iunctim.

Da uocandi, ut o, heus.

Da negandi, ut non, haud, nequaquam.

Prohibitum est, ne.

Da affirmatiuè respondendi, ut èt, certè, nã, sic, ita, quidni.

Da confirmandi, ut profecto, sanè, planè, nempe, utique,
nimirum.

Da iurandi, ut hercle, pol, ædepol, mediusfidius.

Da eligendi, ut potius, satius, potissimum, immo.

Da hortandi, ut eia, age, agite.

Da optandi, ut utinam, o, osi.

Da demonstrandi, ut en, ecce.

Da comparandi, ut magis, minus, maximè, minimum.

Da similitudinis, ut quasi, ceu, tanquam, ut uti, uelut, ue-
luti, sicut, sicuti.

Da euentus, ut fortè, fortuito, forte, fortuna.

Da

DE INTERIECTIONE.

Da intendendi, ut ualde, magnopere, impense, longè, profus, omnino.

Da remittendi, ut sensim, paulatim, uix, ægrè, penè, ferè, temerè, pro ferè.

Species aduerbiorum quot sunt? Duæ. Primitiua, ut saepe, clam. Deriuatiua, ut sæpicule, clanculum.

Figuræ aduerbiorum quot sunt? Duæ. Simplex, ut diu, Cõposita ut interdiu.

I N T E R I E C T I O.

Interiectio quid est? Pars orationis indeclinabilis, mentis affectum uoce incondita significans.

Interiectioni quot accidunt? unum tantum.

Quod? Significatio.

Significationis interiectionum quot sunt?

Complures. Ostende.

Admirantis, ut pape, Exultantis, ut euax.

Dolentis, ut heu, hoï, ah, Blandientis, ut amabo, fodes.

Ex improviso aliquid deprehendentis, ut atat.

Vitantis, ut apagesis. Laudantis, ut euge.

Eclãmantis, proh, o. Execrantis, ut uæ, uah.

Iraſcentis, ut nefas, malum, infandum.

Minantis, ut ueh. Vocantis, ut chodum.

Silentium iniungentis, ut, au, si, st.

C O N I U N C T I O.

Coniunctio quid est? Pars orationis indeclinabilis, adnectens ordinansq; orationis partes, & sententias.

Coniunctioni quot accidunt? Tria. Nuæ? Potestas, ordo, & figura.

Potestas coniunctionis quot species habet? Sex. Nuas? Copulatiuam, disiunctiuã, aduersatiuã, expletiuam, causalem, & collectiuam.

Da copulatiuas, ut, &, quæ, atque, ac, etiam, simul, quum, tum.

Da

Da disiunctiuas: ut, aut, uel, ne, nec, neque, siue, seu.

Da aduersatiuas: ut, at, sed, cæterum, uerò, porrò, atqui, tamen, ueruntamen, licet, quanquam, quamuis, etsi, etiamsi, tametsi, saltem.

Da expletiuas: ut quidem, e quidem, sed enim, etenim, enim- uero, autem.

Da causales: ut nam, namque, enim, etenim, quia quòd pro quia, quoniam, quando, quandoquidem, si, siquidè, nisi, ni, propterea, quòd, quippe, ut potè, siquidem, quin, quinetià, sim, præsertim, alioqui, quatenus, præterea.

Da collectiuas: ut ergo, ideo, igitur, itaque, idcirco, quare, quamobrem, quocirca, proinde, ideoque.

Quot sunt ordines coniunctionum? Tres. Qui? Præpositiuus, subiunctiuus, & communis.

Quæ sunt coniunctiones præpositiuui ordinis? Et, ac, atque, at, ast, aut, neque, nec, si, quin, quatenus, sin, seu, siue, nisi, ni.

Quæ sunt coniunctiones subiunctiuui ordinis? Quæ, ne, ue, quidem, quoque, autem, uero.

Quæ sunt communis? Ferè reliquæ: ut e quidem, igitur, tamen, ergo &c.

Quot sunt figuræ coniunctionum? Duæ. Simplex: ut nam, Composita: ut nanque.

DISTICHON.

Sunt leuia, at rudibus prodesse utcunque uolebam.

Quid morer, his saltem dum mihi obfuerim.

DE CONSTRUCTIONE

octo partium orationis.

HAstenus de singulis partibus orationis extra completum: nunc de iisdem coniundis: id est, de ipsa oratione, quærendum uidetur.

Igitur ex his partibus, quænam est orationis faciendæ ratio, per Syntaxin.

DE SYNTAXI.

Quid est Syntaxis? Orationis partium quasi structura quaedam, & inoffensa copulatio, ad explicanda aliquam animi conceptionem, hoc est formandam atque edendam orationem.

Quid est inoffensa? Idest, recta & congruens, ac sine uitio; & in qua nusquam impactum sit in peccatum.

Vnde figuratum est nomen Syntaxis? A secunda persona singularis præteriti perfecti indicatiui uerbi passiuī *συντίταμαι*, idest, coordinor: est enim illud *συντίτασαι*, unde *συντάξις*, idest coordinatio.

Omnes ne orationis partes necesse est simul ordinari, & cōstrui, ut istud opus exadificetur; hoc est, struatur & fiat oratio: Duas quidem semper: Nomen & uerbum: quæ ob eam causam princeps loquendi partes sunt, quod in huiusmodi constructione sententiam uel solæ absoluent. Reliquas non item semper adesse oportet: sed tantum ubi significantarū rerum series id postulat. Nam ut sensus in animo dicturi, aut dicētis erit: ita hæc ad nomen & uerbum alias plures, alias pauciores adiungentur, quo sensum illum eadem uel impleant, uel expressius declarent: uel quo etiam dictionem ipsam, ac loquendi formam lepidius exornent: alioqui ad sermonem prorsus inutiles futuræ, absque superiorum nominis & uerbi sensui accommodato complexu.

Quod hic sermonem dicis, non id etiam uocas orationem? Vero.

Id ergo quid est? Quæuis rerum series dictione explicata.

Quam mihi dictionem narras? Illum ipsum, de quo dixi, rectum & congruentem uocum, seu uerborum contextum, quo certus de reliqua animi sensus idoneè profertur, atque enūnciantur.

Istum ipsum uocum contextum, nonne iam Syntaxin, seu orationis constructionem appellasti? Prorsus.

• Dic igitur, Syntaxis, seu partium orationis coordinatio, seu mauius orationis cōtextus & series, hoc est, Orationis constructione

structio, quot & quibus rebus constat? Duabus. Congruentia, & exactio.

DE CONGRUENTIA.

Quid est Congruentia? Declinabilium orationis partium in aliquot accidentibus, certis inter ipsas consensus.

Quot partium est is consensus? Duarum earundem illarum principalium nominis, & uerbi.

In quot accidentibus est? Quatuor. Numero, casu, genere, persona.

DE CONGRUENTIA NOMINIS.

Et nominis congruentia quicum est? Cum altero nomine, sed bipartita est. Est enim congruentia Adiectiui cum substantiuo, & Relatiui cum antecedente.

DE CONGRUENTIA

adiectiui, & substantiui.

Adiectiuum cum substantiuo in quot accidentibus consentire debet? In tribus. In quibus? Numero, casu, genere, ut uir bonus, uxor casta, mancipium uile.

DE CONGRUENTIA RELATIVI.

Relatiuum cum antecedente in quot accidentibus concordare debet? In tribus. In quibus? In numero, genere, & persona.

Urbem quam dicunt Romam, Melibœe putauit.
Huic nostræ similem.

DE RELATIVIS.

Quid est relatiuum? Quod refert, & repetit antecedens.

Quid est antecedens? Id, sine cuius intellectu non consistit

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani relati-

DE CONSTRUCTIONE.

relatiuum, ut Deus omnia condidit, & idem omnia subiecit homini. Quid enim esset illud. Idem, nisi subaudieris, Deus: ut fit, Idem, scilicet Deus.

Quotuplex est relatiuum? Duplex. Quomodo? Substantiæ, & Accidentis.

Quod est relatiuum substantiæ? Quod refert antecedens substantiuum, ut filius Veneris, is cui nomen est Cupido: nō is, quem illa peperit ex Anchise, qui dictus est Aeneas.

Da relatiua substantiæ. Qui, quæ, quod, sui, ille, ipse, iste, hic, is: idem, suus, alius, alter, reliquus, cætera, cæterum: quia cæter non dicitur.

Quod est relatiuum accidentis? Quod refert antecedens adiectiuum, ut virgo candida, qualis est nix: procerus, quantum est gigas.

Da relatiua accidentis. Qualis, quantus, quot, quotus, quotenus, quotuplex, quotuplus, cuius, cuias, aliusmodi, alteriusmodi.

Vtrum horum esse oportet relatiuum, quod cum antecedente conformandum est? Nempe relatiuū substantiæ. Quod libetne? Non, sed tantum qui, quæ, quod, sui, ille, iste, ipse, hic, & is.

Habentne cætera cum aliquo congruere? Cum consequente, ut adiectiua cum substantiuis.

Adde, quod alius, alter, reliquus, cætera, cæterum, præter hoc, etiam ad genus, & rem antecedentis respiciunt. Nam dū dico, diligo te, & cæteros discipulos: necesse est, te esse discipulum, alioqui uitiosa esset oratio.

Illud etiam memineris, qui, quæ, quod, & ipse, ipsa, ipsum, omnem personam recipere.

DE INTERROGATIVIS.

Vllane alia obseruatur congruentia? Verum, quæ? Interrogatiui, & responsiui: nam Demonstratiui, & Demonstrati conuenientia omnino similis est ei, quæ Adiectiua substantiuis admouet, & apponit.

Interrogatiuum, & Responſiuum in quot accidentibus debent conuenire? In uno. In quo? in caſu, niſi quid forte prohibet, atque impedit diuerſa earundem partium orationis exigentia.

Nihil præterea requiritur in conſenſu interrogatiui, & reſponſiui? Illud ſcilicet, ut interrogatio ſuum accommodetur reſponſiuum, ut: Quem quæritis? Ieſum Nazarenum tantum. Quis uocare? Claudius. Cuius eſt liber? Ioannis. Cui bene facias? Egenti. Qualis eſt præcepto? Nō indoctus. Quantus erat Aeneas? Magnus. Quātus Iulus? Paruus. Quot domos habes? Duas, tres. Quotus uis cœnare? *quale uolete uoi eſſere a cena?* Secundus, aut tertius. *ſecundo ò terzo.* Quoteni ibam? Bini, terni, &c. Quotuplum reddit tuus fundus? Decuplum, &c. Quotuplex eſt uestis? Duplex. Cuius es genere? Gallus. Cuias es patria? Lugdunenſis. Cuias profeſſione? Grammaticus, in quibus omnibus reſponſiua cum interrogatiuis conueniunt in ſignificatione.

Cur in conſenſu interrogatiui, & reſponſiui excepſiſtis, ſi forte prohiberet diuerſa orationis exigentia? Quia percontanti quanti quippiam emeris. Reſpondere non poſſis ſcutati, ſed ſcutato tantum: idq; neceſſario ob diuerſitatem cōſtructionis, quæ in eo genere eſt. Rurſum quærenti, cuius ſit atramentarium quodpiam, non tui, ſed tuum dici oportebit: atque hoc itidem quadam uelut neceſſitate.

DE CONGRVENTIA VERBI.

Verbi autem conuenientia quotuplex? Vnica, & ſimplex; nempe ſolius uerbi perſonalis finiti modi, cum nominatiuo, quem id ante ſe requirit.

Cur ſoli uerbo perſonali finiti modi congruentia tribuit? Quia quæcunque uerba nec finitas perſonas, nec certos numeros habent, ea ſola exactione contenta ſunt; nec poſſunt non concorditer ſatis congruere cum omni perſona, & utro-
uis numero.

DE CONSTRUCTIONE.

Verbum ergo personale finiti modi, in quot accidentibus consentire debet cum suo nominatiuo? In duobus. In quibus? Numero & persona, ut ego lego, tu audis ille docet: nos proficimus, uos tacetis, illi nugantur.

DE CONCEPTIONE

personarum.

Possunt ne complures nominatiui uerbo præponi? Admodum. Sed tunc numeri pluralis, ut uerbum sit necesse fuerit. Vt enim singularem unus nominatiuus, ita pluralem numerum, flagitant qui plures non sunt.

Verum quotæ personæ oportuerit esse uerbum? Quotæ fuerit nominatiuum is, quo præstantior demonstrabitur persona: ut quoties aderit prima persona, semper intelligatur præstantior, alioqui secunda præualebit. Iam ego & tu efficiunt nos. Tu & ille, uos: ego & tu ille, nos: ut, ego & tu uni doctori operam damus. *Io & tu siamo soggetti à uno regente.* Tu & ille mihi traditi estis in disciplinam. *Tu & esso mi sete stati dati esser miei scolari.*

DE CONCEPTIONE

Generum.

Ac simile quiddam fit in consensu adiectiui, & substantiui, itemque relatiui, & antecedentis, quum duo triaue substantia diuersorum generum accommodantur uni adiectiui, aut relatiui. Primum enim oportet hoc esse numeri pluralis, quia multis modis responderet: deinde generi adformari, quod ceteris præstat. Iam masculinum præstat feminino, & neutro, rursus neutrum feminino: ut uir, & mulier religiosi, qui pro eo ac debent, conditorem suum reuerentur. Lena & scortum sunt reipublicæ perniciofa.

Quo modo substantiuis, uel cuiuslibet generis res animatas significantibus, & adiectiuum, & relatiuum ad neutrum genus transferri ex usu omnium latinè dicentium constat, ut urbs, & templum dedicata sunt. Labor & uoluptas, quæ natu-

ra dissimillima videntur, tamen societate quadã inter se naturali sunt innexa. Et ferè ira, & cõcitatio furori sunt affinia. Habemus de Cõgruentiã. Iam percontemur de Exactione.

DE EXACTIONE.

Exactio quid est? Partium orationis uis quãdam, & natura, qua in certo casu, aut modo alia aliã sibi adiũgi postulat.

Ista uis, ac natura in quot orationis partibus idest? In omnibus.

Omnibusne ex æquo sine distinctione, aut exceptione? Hoc quidem mihi non ita uidetur. Quoniam ut non aliud, certè hoc interest, quòd uerbum, in quo ipso est tota uis sermonis, quodque orationis totã constructionem gubernat, & à frõte, & à tergo sibi, aut casum, aut aliud quippiã loco casus adstrui uult, atque exigit: reliquæ orationis partes tantũmodo certum sibi quẽpiam casum post se adsciscunt: quippe uerbo subiecte, ut sine quo nihil prorsus effecturæ sint. Quod etiã nunc clarius appareat, quàm merito dicatur uerbum de oratione dominari, & caput esse. Tũ excipienda est coniunctio, quia cæteras orationis partes ad sui declarationem hæc usquam exigit, sed eis tantũ pro uinculo adhibetur, ut copulet, & connectat nunc uerba & sensus, nunc uerba tantum, nunc sensus tantum. Nam quod similes casus, & modos uerbi exigere dici possit coniunctio, hoc eo intellectu accipiendum est, ut quæcunque aliã orationis pars casum, aut modum uerbi explanandi sui causa sibi adsciuerit, huic casui, aut modo, si opuserit alium quem, aut casum, aut modum adnectere, per coniunctionem id quidem fiat, sed ita ut necesse sit, hunc eundem casum, aut modum omnino simile inesse ei, quem ea pars sibi prius in constructione adiunxerit: quo fit, ut casus per coniunctionem copulati, aliunde, non ex ipsa coniunctione pendeant, nec eam declarent, sed eam duntaxat partem, abs qua (ut sic dicã) reguntur, seu adsciti sunt. Iam hic Exigentiam uocamus, quum partes orationis aliæ alias certis rationibus, & modis assumunt, ad explanandam, atque implendam significationem suam, quomodo substan-

DE CONSTRUCTIONE.

riuum ubi adiungit adiectiuum, si uidelicet absque eo non satis, aut non ad eam expressè, aut eleganter intelligatur. Et uerbum exigit aduerbium, atque item præpositionem cum suo casu: immo & alterum uerbum, idq; alius modus, si aliter sensus perfici non queat.

Quotuplex facis exactiõnem? Duplicem: Vnam a priore, alteram a posteriore.

Exactiõnem a priore, quibus tribuis? Soli uerbo. Quibus posteriorem? reliquis omnibus (ut dixi) extra unam coniunctiõnem.

DE EXIGENTIA VERBI PERSONALIS A PRIORE.

Verbum personale quid exigit ante se?

Omne uerbum personale finiti modi exigit ante se nominatiuum eiusdem secum numeri, & personæ, expressum, uel subauditum, aut quippiam pro nominatiuo, puta uel infinitiuum, uel alium quem modum cum sua constructione.

Non hic hæreo *Io non sò qui.* Albus sis an ater nescio. *Io non so quello che tu sia.* Quod uales bene est. *Che tu sei sano è bene.* Non est quod agas gratias. *Non è cosa che tu mi debbi ringratiare.*

Quem uocas modum finitum? Vnum quemuis è quatuor primis. Quem infinitum? Solum quintum.

Quid uerò impersonale uerbum exigit ante se? *Obliquum aliquem casum.*

Quem uocas obliquum casum? Omnem eum, qui rectus non sit.

Quod sunt recti? Duo. Nominatiuus, & uocatiuus. Cur nominatiuus dicitur rectus? Quia hic aliunde non desectitur. Vnde usurpatiuè etiam dicitur casus, cum aliunde non cadat. Tum a fronte uerbi in oratione collocatus, in faciem eiusdem uerbi directo intuetur, & ante illud stat rectus.

Et uocatiuus? Hic etiam rectus appellari solet, opinor, quia nominatiuo ferè similis est, & quia etiam præcedit uerbum.

Quot

Quot sunt obliqui? Quatuor, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Ablatiuus.

Cur dicuntur obliqui? quia a recto deflexi sunt oēs, nec ante finita uerba consistere queunt: itaque ad uerba, cū quibus construuntur non nisi obliquè respiciunt.

Traditur ne ullus generalis canon de anteriore uerbi impersonalis exactione? Nullus. Est enim multiplex & uaria impersonalis uerbi anterior exactio nihilo secius, ac posterior. Proinde de ea nihil semel atque in uniuersum præcipi potest, sed tractanda est simul cum posteriore; id quod infra commodius suo loco fiet.

In exigentia anteriore uerbi personalis quid requisisti? Congruentiam ipsius uerbi cum suo recto in numero, & persona. Quid in exigentia anteriore impersonalis uerbi, ul-lamen congruentiam? Nullam: quia illic nec in numero, nec in persona errari potest.

Age uero circa posteriorem exigentiam utriusque horum ecquid spectandum, atque obseruandum censes? Ante omnia delectum.

DE DELECTU.

Quem mihi Delectum narras? Ne uidelicet quemcunque casum uerbo exigentię regula concesserit, hunc illi continuo subiiciendū putemus. Quia iuxta Latinę linguę idiotismos accuratam singularum dictionum electionem ad nostri sermonis texturam, adhibeamus. Nam, ago tibi gratias, rectè dicimus. quod Italicè est, *io ti ringrazio*. Facio tibi gratias, non item. Et si utrunque horum actiuum uerbum est, admittens post se transitiuè accusatiuum. Itidem, Dare uerba, Latinis tritum est, pro eo quod est fillere, atque eludere. Tradere, seu præbere uerba, pro eodem, inauditum. Eiusmodi ergo sunt ea, in quibus haberi delectum præcipimus. Neque enim protinus, quicquid ex præscripto ex grammaticorum canonum dicatur, ob eam modo causam rectum existimari debet. Alioqui scire gratiam, *sapere gratia*, & facere honorem, *fare honore*, quæ planè Italica sunt,

DE CONSTRUCTIONE.

latine defendi possent: quum habere gratiam, & habere honorem, apud Latinos dicere sit moris. Verborum igitur electione diligenti opus est iudicio, ne launitatem quasi obtorto collo ad linguam nobis uernaculam consuetudinem trahamus: quod Notarii publici, & Legulei, & Rabulae forenses, & Theologi, ac Philosophastri, & ceteri eiusdem farinae Gothici plerique omnes facere solent. Sed uere Romano patrium sermonem potius seruire cogamus: duntaxat uti latine dicere uelimus. Quamquam in multis esse linguarum cognatio quaedam uidetur. recte enim grece dixerō *οὐδέποτε γάρων*, ubi Italiane dicam, Scio tibi gratiam, a latine quidem rursus, Nolle tam multam in eo operam ponere, similiter, ut Italiane prozulo, *Io non uorrei mettere tanta fatica in quella*. Sed quonia hoc perpetuum non est, nec usu passim euenit id, dandam esse operam dixi, ut sic interpretentur ac conferantur linguarum, ne ulla earum proprietati uis adferatur: sed sua cuique integra seruentur dicendi genera. Huius autem rei copiam faciet, & dabit diligens auditorum lectio, & tractatio, cum sollicita ac prudenti obseruatione.

Num etiam in aliis constructionibus postulabitur electus? Quidni? Vel conjunctionibus requiretur, non modo in reliquis partibus orationis, quarum propria est casum exactio: nam, neque uero age uero, at uero dicimus, neque autem at autem, age autem, non dicimus. Cum e diuerso, non uero haud dicamus, sicut non autem, quia hoc usitatum, illud receptum non est. Ergo hic quoque constructionibus necessaria uerborum electio, ut dici liceat in summa, latine orationis elegantiam in diligenti uerborum electione, aptaque eorundem collatione, & structura totam consistere. Sed harum rerum plerumque sunt libri elegantiarum Vallae.

Adferentior. Ceterum eandem istam a posteriore exigendi rationem, quoniam ad omnes orationis partes extra unam conjunctionem pertinere etiam dixisti, agendum liceat de his ordine quaerere.

Interroga, ut lubet.

De exigentia posteriore singularum partium orationis,
ac primum nominis.

Quot casus exigit nomen a posteriore? Quatuor, Genitiuum, Dativum, Accusativum, & Ablativum.

Quæ nomina exigunt genitiuum? Substantiva, & adiectiva.

Tenes regulam de substantiuis? Teneo, cedo.

Ubicunque in sermone It alico post unum aliquod substantivum nomen, cuiuscunque generis, & numeri, & casus id fuerit, atque adeo undecunque idem pependerit: Quoties inquam, post id nullo intermedio statim sequetur alterum diversæ rei substantivum, cum articulo Italice genitivi casus, sibi ex ipsis Italice sermonis proprietate, & usu præposito cuiuscunque etiam generis ac numeri nomen hoc substantivum sequens fuerit, ipsum in sermone latino genitivi casus esse oportebit. Ut,

La causa del garzone. Subucula pueri. La bottega dello mercante. Taberna mercatoris. La stamperia dello stampatore. Officina typographi. Le arme della nobiltà. Nobilitatis insignia. Il maneggio della spada, Capulus ensis. Vna botte di uino. Dolium uini. Vno gotto di uino. Cyathus uini. Vno mogio di sale. Modius salis. Vno paro di guanti, Par manicarum. Vno paro di calzette, Par tibi alium. La lettiera del letto. Fulcrum lecti. La cima del bastone. Extremum baculi.

Qui sunt articuli Italice genitivi casus? *De, del, dello, delli, Singulari. Delli, degli, delli, plurali.*

Atqui iidem hi sunt etiam ablativi casus. Quo discrimine alteros ab alteris secerni atque internosci licebit. Quando non repugnante uerborum sensu genitiuus is resolutus poterit in nominatiuum, cum uerbo habet, seu possidet, mutato substantiuo illo, unde idem genitiuus pependerit, in accusativum nominis relativi substantiæ, hoc erit signi, Italicum illum articulum eidem genitiuo Italicè præpositum haberi, & esse oportere genitivi casus. *Vt, il compagno di Ulisse, Co-*

DE CONSTRUCTIONE.

me Vlyffis, quia Vlyffes habet comitem. *Le coscie dello lepre.* Clunes leporis, Quia lepus habet clunes. *La spalla del montone.* Armus arietis, idest, Armus, quem habet aries. *Il rosso del Pono,* luteum oui, idest luteum quod habet ouum, atq; item in aliis.

Quando uerò non poterit fieri talis resolutio, obstante sermonis sensu, aut quãdo per articulum dabitur intelligi, rem esse, quæ ab aliqua re alia dici ac denominari, fieri, aut haberi significetur, argumento id erit articulum esse potius ablatiui casus. Vt, *lo huomo dallo cauallo ilquale apprezzauì,* homo ab equo, quem licitabere, non homo equi, sicut mercenarij à uilla, *gli mercenarii della uilla.* Eius famulus à pedibus, *il fante delli piedi,* non eius famulus pedum. Minister eius cubiculis, *ministro della camera,* homo a prælectionibus, a studiis, & memoria rerum excolendarum, *Huomo dalla lettura & dalli studij, & lettere.* Hinc dicimus. Erat ei a prælectionibus. *Quella seruina alle lezioni.* Sum tibi a studiis, *io ti seruo alli studij.* Sum tibi a memoria rerum excolendarum. *Io ti son seruitore a intender li buoni libri, & autori.* Gionane della botega, luuenis a taberna, alioqui tabernæ administrator, pro famulo qui merces in taberna tractat. *il seruitore della botega* rectum erit, habet enim, & taberna suam administratorem. Item, Petrus a Lugduno, non Lugduni, Franciscus a Turnone, non Turnonis: nec dicitur, est Turnonis, *ello è da Turnon:* sed, est a Turnone. Ita Frãciscus a Claro monte: non Clari montis, Ioannes a Prato, non Prati. In quibus de articulis Italicus plane ac sine controuersia est ablatiui casus, & ad ablatiuum pertinet, nisi uidelicet, cū hæc Latinis eleganter transfigurantur in epitheta, ut Franciscus Clarimontanus: Petrus Lugdunensis: Turnonius heros quemadmodum dicimus, a manibus, & amanuensis: secretarius, & a secretis: quæ omnia multo latius ac fusius dispersa sunt, ac dissipata, quam ut una aliqua præceptione astringi, & concludi possint: sed diligenti obseruatione opus est, propterea, quòd in eis passim vulgo peccatur.

Est tamen ubi interim genitiuum construere licet, aut ablatiuum cum præpositione de, e, uel ex, absque discrimine,

mine, nempe casum meretrici, ex qua aliquid esse, seu constare significetur.

Vt aceruus lapidum, & ex lapidibus. Virgilius. Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus. Crater argenti apud Persium, & Crater ex argēto, aut etiam, Crater argenteus. Vas è vitro, aut Vitreum, aut uitri. Subuncula lini, aut è lino. Vestis è serico, aut serica, seu sericea. In quibus omnibus etiam exprimitur Italicus articulus De.

Atque huc referri licet partitiorum naturam.

Optimus plebis, & optimus de plebe: eorum unus, & ex eis unus. Alius autem cuiusdam rationis, & formæ sunt. Omnium horarum homo, *huomo di tutti*. Et per paucorum hominum homo, *huomo di pochi huomini*.

Alicubi magis conuenit loqui per ablatiuum cum præpositione, ut in exprimenda origine, aut efficiente, atque autore causa.

Ex illustri familia uir: *huomo di nobile famiglia, gentil huomo*; sic enim accommodatius dicitur ad id, quod significatur, quam uir illustris familiæ: nã alioqui uir illustris familiæ eadem ratione dicitur qua uir incertæ originis, id est, cuius origo incerta est. Similiter uirgo è diuite ac potenti domo, *figliuola di ricca & potente casada*: potius quam, prædiuitis ac potētis domus; quasi uidelicet subaudias illic nata, seu orta. Sic oïno, uir ex Deo, significantius etiam, quam uir Dei; quasi dicas: uirum, qui totus a Deo effectus ac compositus sit ad ea, quæ sunt ipsius Dei: alioqui dubium non est, quin Dei simus omnes. Sic optimus max. præceptor, & dominus noster Christus: Vos, inquit, ex patre diabolo estis, potius quam patris diaboli. Sic & Terentius (ut misceam sacra prophanis.) Et primum ab illo animaduertenda iniuria est. Iniuria ab illo, inquit, significantius omnino, quam si dixisset, iniuria illius: id quod uel cœco appareat. Nam in illo, ab illo, nulla subesse potest am-

DE CONSTRVCIÓNÉ.

phibologia in illius subesset. Quippe quum is genitiuus & a
ctiue & passiuè significare possit, ut sit iniuria illius, & quã fe
cerit, vel quã passus sit. Sicut in Eunuchò : Vbiuis adsunt tibi
dona à Phædria ? Nam si Phædriæ dona dixisset, dubiũ erat,
vtrum diceret, donane quæ Phædria alicunde accepisset, & ut
sua haberet: an quæ his ad Thaidẽ mitteret. Ergo adsunt tibi
hic à Phædria dona, rectius etiam dixit, quam adsunt tibi hic
Phædria dona. Simile est Ciceronianũ illud de Orato. A cæte
ris silentium, ab oratoribus solitudo, nempe quod cæteri silerẽt,
& oratores solam reliquissent, id est, deseruissent curiã. Vitan
da est enim ubique, quo ad eius fieri potest, amphibologia .
Alioqui indifferẽter dici poterit, hoc tuũ esse credebã, & hoc
esse à te credebam. *Io credeua che tu fossi l'autore, & l'inuentore di
questo.* Hoc Plauti est, seu à Plauto, seu Plautinum. Quanquã
etiam, amicus ex animo, magis mihi quidem arrideat, quã
amicus cordis, & è schola Socratis aut Platonis discipul⁹, quã
scholæ Socratis aut Platonis.

Nec omnino diuersa erit constructio, vbi Italicè dicitur, de casa, ò della: ibi enim ablatiuo cum præpositione a, vel ab, aptior serè (mea quidem sententia) locus est quã genitiuo: nam genitiuo inibi etiam locus esse, non sum qui negem.

Terẽt. Quis à me tam grauiter pepulit fores Ide? st. meas, seu
dom⁹ meæ: *Chi ha così forte battuto alla mia porta ò de casa mia.*
Alibi. A me nescio quis exit: *Io non sò chi uscisse della casa mia.*
Alibi. Concrepuit à Glycerio ostium. Quum, ostium Glycer
rij sine uitio dicere potuisset, sicut M. Cicero, lib. j. de Oratore,
Testis est inquit. Quin. Murijianua, & uestibulum. Item alibi
idem Teren. ab Andria est ancilla hæc: quũ Andriæ ancilla di
cere potuisset: *Questà ancilla è di casa d' Andria.* Rursus alibi
idem. A uobis est inquit, de puero loquens: *L'è de casa uoſtra.*
quum uester est etiam ibi dicere potuisset. Sic, à me tibi dabo
clamidẽ: *Io ti darò il mantello di casa mia.* Aut, à me, id est meã.
Hæc sine dubio latissimè patent etiam extra huc sensum: ut à

Laurentio Valla elegantiarū præceptiones: & Laurentij Vallæ elegantiarū, seu de elegantis præceptiones. Quintiliani oratoris institutiones, & à Quintiliano oratoris institutiones.

Non etiam construi possunt substantiua nomina cum ablatiuo sine præpositione? Non per se. Quid est, non per se? Nam quod construantur cum ablatiuo sine præpositione, similiter ac cum genitiuo, quum tribuimus cuiquam aliquid in laudem, aut uituperium, id efficitur adiectiuo, seu epitheto ipsius laudis, aut uituperij. Vt,

Puer ingenij summi, & ingenio summo: homo ualentissimi corporis, & ualentissimo corpore: mulier perfrictæ frontis, & perfricta fronte: *femina senza uerzogna.*

Nec alios casus admittunt substantiua? Nō. Quid ergo fit reliquis obliquis? Eos adiectiua sibi adsciscunt. Non hæc est genitiuum sibi adsciscunt? Quid nisi? Pleraque singularē & pluralem genitiuum nullo discrimine. Quædam pluralem tantum.

Quæ adiectiua utrumuis genitiuum flagitant?

Expers belli: *Quello che non sà di guerra.* Peritus rerū. Fidens animi: Cupiens lucri. Figurans litium. *Quello che porta la fatica:* Tolerans laboris. *Quello che porta la fame:* Patiens inedia. Profusus sui: *Quello che è prodigo del suo.* Participalia ferè sunt, & uerbalia, & actiue significant.

Quæ adiectiua genitiuum multitudinis tantum admittunt? Partitiua, idque cum generis consensu.

Vterque nostrum: Alter Aiacum: Sodalium Franciscanorū quibus Quidam tuorum: Si quisquam horum: Quicumque ciuium. Huius nationis quispiam: Vnus uirorum. Primus auditorum, Item gradus comparationis Nigræ lanarū, Fortior manuum: Omnium præstantissimus, & hoc genus cætera.

Cur genitiuum multitudinis, quàm pluralem maluisti? Vt singularem genitiuum collectiui nominis complecteres,

qui

DE CONSTRUCTIONE

qui tamen si uoce singularis est, tamen de multis dicitur: ideo etiam genitiuum est multitudinis. Quænam uero adiectiua nomina partitiua dicuntur? Ea per quæ pars a toto abduci significatur.

Quo pacto? Nam quum dico . Omnium præstantissimus : in illo omnium, dico totum: in præstantissimus, partem eius totius, quã inde, idest, ex illo eodem toto abduco, & separo: significo enim unum aliquem ex illis omnibus. Atq; itidem quum dico Vterque nostrum, in genitiuo nostrum, est totũ, ut hoc loco accipitur totum. Vterque idest, ego & tu, singuli partes sumus illius eiusdem totius.

Referuntur in numerum partitiuorum gradus comparationis? Maxime.

Quot sunt gradus comparationis? Tres. Qui? Positiuus, ut fortis, forte. Comparatiuus, ut fortior: *piu forte*. Superlatiuus, ut fortissimus: *fortissimo*.

Equis de his in uniuersum tradi potest canon? Videtur posse. Quisnam cedo. Si quidem ad hunc modũ præcipitur: ut,

Quod Italicè dicitur, il piu forte & fortissimo. Si duotantum sint, dicendum sit per comparatiuum cum genitiuo multitudinis.

Fortior manuum . *La piu forte delle mani*. Et fortior Aiacum. *Il piu forte di Aiace*.

Si plura duobus sint, oratio fiat per superlatiuum: itidem cum genitiuo multitudinis. Vt,

Græcorum fortissimus est Achilles. *Achille è il fortissimo de' Greci*. Prudentissimi ciuitatis qui tacent. *Prudentissimi della città sono quelli che tacciono*. Virginum pulcherrima, *La bellissima delle Vergini*. Quod uero Italicè dicitur, *piu che*, hoc tantum dicitur per comparatiuum cum ablatiuo sine præpositione. Ut Achilles erat fortior Hectore. *Achille era forte piu che Hettore*. Qui quidem ablatiuus resolui potest in casum similem ipsi comparatiuo intercedente particula quàm, ut Hectore perhibent fortiorem quàm Achillem. Atque hoc est, quod de his

rebus

rebus in genere tradi posse reor. Nam Italico illo, *il piu forte & fortissimo*; quarum rerum fiat comparatio, eas eiusdem generis esse: illo uero *piu che*, non item esse oportere intelligi satis datum est. Addamus tamen, si uideatur illud quoque obseruandum esse, quod a comparationis ipsius natura comparatum est, & de eadem regula intelligi potest ubi ad sunt res; ut dicimus, similis generis, si duæ tantum erunt: uel in sola adiectiui cum substantiuo congruentia, & citra genitiui exactiorem, ut comparatio uratur. Si uero plures, superlatiuo: ut certior polus est antarcticus, non certissimus, quia tantum duo sunt poli. Item, Sol est planeta maximus, idemque optimus ac saluberrimus.

Audio & fateor.

Fam Dativum quæ adiectiua sibi adsciscunt? Dativum, uel genitiuum recipiunt, Affinis criminis, uel crimini. Nec dicā reus criminis, quello che è colpeuole del peccato. Similis domini uel domino. Proprium uirtutis uel uirtuti. Comune omnium, uel omnibus. Amicus illius, uel illi. Finitimus, uicinus, propinquus, conscius conformis, conterminus &c.

Quæ adiectiua Dativum tantum postulant? Quæcunq; commodum aut incommodum significant. Ut,

Fidus amico. Perfidus Regi. quello che rompe la fede allo Re. Omnibus acceptus. Accetto à tutti. Suis malus, alienis bonus. all' suoi cattiuo, a gli altri buono.

Huc pertinet opus, quod cum datiuo, & ablatiuo sine prepositione constructitur, intermedio quidem uerbo substantiuo. Sum, es, est. Ut,

Mihi uiatuico opus est: ubi Pilatus etiam dicere solet, usus, pro opus. A me è dibi sogno di questo cibo allo uiaaggio Sene eturis subsidio aliquo tibi opus erit. A te sarà bisogno d'aiuto alla uecchiezza. Dicimus etiam: nō sum tibi opus. Non ti son dibi sogno. id est non eges mei. Mihi opus non fuisti. Et mihi te opus non fuit: id est, tui non egebam: te seu tui facile carui. Io non haueua bisogno di te.

DE CONSTRUCTIONE.

Quæ adiectiua accusatiuum sibi uendicant? Quæ ad aliquem dimensionem spectant.

Caulus palmum altus. *Il tronco di una herba alea un palmo. Septem pedes longus. Crassus tres digitos. Latus unnam. Largo un braccio.*

Quæ adiectiua ablatiuum sine præpositione uolunt?

Contentus paruo: Præditus uirtute: Diues agris: Neligula quidem dignus: Genere Andria: Integer pudore, & dignitate: *Di quello, che l'honore non gli è diminuito.*

Quæ adiectiua ablatiuum sibi cum præpositione a, uel ab, subiiciunt.

Animo est a literis alieno. Hoc ab eius sententia diuersum est. Hic est alter ab illo. A me pudica est quasi soror mea sit. *Quanto à me ella è casta, come sia mi a sorella.* Teren. Narratq; ut uirgo a se integra etiam tum sit. Item ab animo eger sum, et si a morbo satis ualeo. tu ab animo otiosus es. *Tu te dai buon tempo, non hai fastidio allo cuore.* Ab equitatu firmus. *Forse di persona a cavallo.* Illi sunt ab ingenio improbi. *Quelli sono di inprobo ingegno, è natura maligna.*

DE EXIGENTIA PRONOMINIS.

Vis à pronomine exigitur casus? Genitiuus pluralis, sed hac lege, ut accedat consensus generis. Et,

Aiacum hic Telamonius, ille Oilei filius fuit.

Quot sunt pronomina demonstratiua? Omnia. nullum. n. pronomen est, quod uim demonstrandi non habeat.

Quot sunt gentilia, seu Patria? Duo: Nostras, & uestras.

Cur ita uocantur? Quia per ea gentem, & patriam, aut etiam professionem significamus.

Quot sunt relatiua? Octo: ille, ipse, iste, hic, is, sui, suus, idē.

Quot sunt reciproca? Duo. Quæ? Sui, & suus.

Cur dicuntur reciproca? Quia in seipsa reflectuntur, ut scio-
li ferè sibi placent.

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

Quot

Quot sunt possessiua? Quinque. Meus, tuus, suus, noster, uester.

Cur uocantur possessiua? Quia per ea possideri aliquid significamus.

Vtrum dicendum est, mei ne liber, an meus? Liber meus.

Quid ita? Quia mei cum similibus passiuè, nō possessiuè, seu actiuè significat: ut, amor, desiderium, cura, sollicitudo, memoria, copia, dolor, potestas, utilitas, uisus, uis, fastidium, fauor, mei, tui, sui, nostri, & uestri, passiuè significant, quod hæc ab aliis de nobis habeamur. At desiderium, fastidiū, curā, sollicitudo, memoria, copia, dolor, potestas, utilitas, uisus, amor, meus, tuus, suus, noster, uester, actiuè seu possessiuè significant, quod ea penes nos sint, neque aliunde ad nos emanent, atque influant. Vehementer tua sui memoria delectatur. *Grandemente ha appiacere per la tua memoria di esso.* Sic ornate etiam dicimus. *Mea unius opera liberatus es. Tu sei stato liberato per la mia opera sola.* Ex tuo ipsius animo coniecturā feceris an grauer ita accipi. *Per l'affettione di te stesso, tu potrai presumere, o immaginare se li aggreaua à essere così trattato.* Noster duorum conatus nihil efficiet, nisi manum ipse admoueris. *Il forzo di noi doi non farà niente, se tu non gli metti la mano.* Item mei solius es immemor. *Tu non ti ricordi di me solo.* Sui conueniendi omnibus potestatem facit. *Il permette facilmente à sia scheduno di parlare à lui stesso.*

DE EXIGENTIA

posteriore uerbi.

Quot casus exigit uerbum à posteriore? Quinque. Nominatiuum, genitiuum, datiuum, accusatiuum, & ablatiuum.

Quæ uerba exigunt à posteriore nominatiuum?

Verbum substantiuum, uerbum uocatiuum, & quodcunque eorum vim obtinet, exigit à posteriore nominatiuum, qui ad idem pertinet, quod significat nominatiuus à priore, ut sum pius, uocor Aeneas, salutor poeta.

Quot sunt uerba substantiua? Vnum tantum, Sum es est.

DE CONSTRUCTIONE

Quot sunt uerba uocatiua? Quinque. Appellor, dicor, nominor, nuncupor, & uocor.

Dic horum uim habentia. Fio, euado, existo, sto, uenio, uideo, iudicor, cognominor, inscribor, & similia ferè ex omni genere personalium, ut Obscurus fio. Hodie intelligentes, & boni uidentur stulti. Dormit securus. Bibo ieiunus. It cubitum inccenatus.

DE GENITIVO.

Quæ uerba genitiuum exigunt?

Omnia uerba cuiuscunque generis sint, quorum quidem significatio ad aliquod pretium attinere potest, admittunt post se hos genitiuos, tanti, quanti, tantidem, quãtiuis, quantilibet, quanticunque, pluris, & minoris, substantiuè quidem acceptos. Nam si adiectiuè ponuntur cū substantiuis, abeunt in ablatiuos. Quemadmodum cetera pretij nomina, quæ omnia in ablatiuo ponuntur sine ulla præpositione.

Non est mihi copia tanti, ut fieri seruus uentris amore uelim. Quanti uirtutem pendes, facies, habebis, æstimabis, tandem apud homines penderis, fies, habebis. Quanti pransus es? Quanto hai pagato pel tuo desinare.

Quanti conitat tibi semel duodeni panes? Quanto ti costa una dozzena di pane?

Tanti emi tuis pondo carnis ueruecinæ, id est libras. Quantilibet indicat pannum. Appretia il panno quanto le piace.

Pluris liceor, quã quãti est. Io ne ne offerisco piu che non uale.

Liceor præsentis pecunia.

Non addicet tibi ædis minoris. Non ui liberarà la casa per tanto. Tanta summa non mercor.

Quanto pretio redempta est?

Nihil minore pretio distrahitur lignū, quàm si frigus esset æctus. Magno illi sterit. Egli è costato buon pretio. Pueri nespilo nō emerim. Io non l'haueria comprato una nespola marza. Vitatus tamē est Latinis, Vitio a nuce nō emerim. Nimo

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani

docet,

docet, *Lui uende troppo le sue lettioni.* Hoc non ualet teruntio, aut teruntium etiam.

Priuatim uerò uerba estimandi, curo, puto, facio, consulo, duco, pendo, habeo, idest estimo præter dictos genitios amant etiam hos sibi adiungere, magni, parui, nihil, maximi, minimi, flocci, nauci, assis, huius.

Quid de me fiat parui curas. *Poco tu ti curi di quello che interuiene di me.* Non alsis facio, nihil floccipendo istos nebulones. *Io non stimo questi nebuloni, o cianciatori.* Aequi, boni q; facio, æqui boni q; consulo, & boni consulo. *Toglio in patientia.*

Præterea ex altius uerba accusandi, damnandi, absoluedi, monendi, & consimilia, præter accusatiuum adsciscunt sibi genitiuum, uel ablatiuum significantem crimen, aut pœnam.

Qui alterum inculat probri, ipsum se intueri oportet. *Quel lo che accusa l'altro di dishonore, debba bene riguardare se stesso.* Arguo te iolœci, uel soleco. *Io riprendo di incongruità.* Ne quæquam peccati temere damnes. *Non condannare stoltamente alcuno di fallo, o di hauer fallito.* Magnæ summæ damnatus fuit, aut magna summa. *E stato condannato una grande somma.* Reuincam te mendacii, seu mendacio. *Io conuincerò te della bosta.* Insimulat herum auaritiæ, *Accusa lo suo Messere d'auaritia.* Absolui illum iniuriarum. Absolui illum iniuria. Admoneo te errati. *Io auiso te del fallo.*

Cōmoneo te promissi. Omne tēpus nos admonet Christi.

Excipiuntur alter, uter, uterq; ambo: construuntur enim hæc duntaxat in ablatiuo. Vtro accusatus es mendacij, an periurii, an utroque? Responde neutro, aut altero, aut ambobus.

Atque ex neutris satago assumit genitiuum rerum.

Vt, hic satagit rerum suarum. *Costui pensasse, & insegnasse nelle sue facende.*

Quædam genitiuum recipiunt aut ablatiuum, in eodem sensum.

Atque

DE CONSTRUCTIONE.

Ut ego tui, egeo pecunia. Careo tui, & careo libris.

Memini construitur cum genitiuo, ut memini huius rei. Cum accusatiuo, ut memini hanc rem, idest recordor. Cum ablatiua accidente præpositione de: ut, non meminit de hac re, idest mentionem non fecit: quo sensu dicitur etiam, non meminit huius rei. Construitur præterea cum infinitiui, ut non memini legere.

Tum ex deponentibus, Misereor, Recordor, Obluiscor, genitiuum requirunt.

Miserere mei Deus. Recordare superioris uitæ, Obluiscere malorum.

Adhæc interest, refert, & est, pertinentia ad officium vel utilitatem, seu impersonalia sint actiuæ uocis, seu personalia, quosuis genitiuos admittunt, præter illos quinque pronominum primitiuorum passiuè significantes, mei, tui, sui, nostri, uestri: uice quorum interest, & refert, assument ablatiuos possessiuorum fæminini generis, mea, tua, sua, nostra, uestra, quibus additur ablatiuus cuius. Est uerò accipit nominatiuos generis neutri, meum, tuum, suum, nostrum, uestrum.

Interest omnium rectè agere. *Appartiene à ogn'uno à fare bene.*

Doctoris est præcipere, discipuli obtemperare. *Appartiene al maestro à donare dottrina & allo discepolo obedire.* Magni referebat te consilijs eius interesse. *Era gran bene tu essere presente alli consigli di esso.*

Aut nostra, aut amicorum interest scire. *Appartiene à noi, & alli amici sapere.* Quid tua id refert? Ineptum nimis est, quid habes tu ad faciendum?

Non est meum contra auctoritatem præceptoris dicere. *Non stà à me dire contra l'autorità del precettore.*

Cuius refert doceri, eius est idoneum magistrum diligere. Dicimus etiam, magni mea intererat, Mea nihil refert, dum potiar modo. *Io non me ne curo, pur ch'io l'habbia hora.*

Item in prima & secunda declinatione, numero singulari loci minoris proprium nomen, in quo esse aut agi aliquid dicitur, cum omni uerbo absolute construi potest in genitiuo.

Vixit Romæ, Egit Lugduni, Lutetiæ florent bonæ literæ.

In tertia uerò declinatione, aut plurali tantum numero, in ablatiuo.

Vt, militauit Carthagine, Claruit Athenis.

Etiam appellatiua hæc ponuntur in genitiuo.

Iacet humi, domi, bellique uiximus, Domi nostræ cœnauit: non autem, domi pulchræ, sed in domo pulchra.

Cætera appellatiua aut propria maiorum locorum, ponuntur in ablatiuo cum præpositione.

Vt, commorabar in suburbano. Dixi horarias in templo. Minora loca sunt utbes, seu oppida, castella, pagi, seu uici. Maiora, regiones, prouinciæ, insulæ.

D E D A T I U O .

Quæ uerba exigunt datiuum ?

Cuiuscunque generis uerbum habere potest etiam præter alios casus datiuum significantem personam siue rem, in cuius gratiam, uel honorem, uel commodum, uel horum contrarium, actio uerbi cedit.

Nequicquam sapit, qui sui non sapit, Nulla sà quello, che non sà à se stesso.

Mihi istic nec seruitur. nec metitur. Io non faccio così alcuni de gli miei guadagni. Omnia tibi faciam, & obsequar quæ uoles: Io farò tutto quello che uorrà.

Si quid peccat, mihi peccat, Si el fa fallo, el fallo à mio danno. Se u. tibi non pro te. Cui uiuis, idest, in cuius gratiam uel honorem: Viuit Deo, Vine à Iddio, cioè, per Dio.

Atque

DE CONSTRUCTIONE

Atque hoc est, quod dicunt verbum acquisiuè poni. Quid mihi succens, seu irascens? *Di che sei tu irato contra me.* Semper mihi reclamationes, & obstrebis. *Tu sei sempre contra me.* Item contingit, accidit, euenit, vsu venit, obtingit, vacat, congruit, cessit, cecidit, obuenit, & vertit. Atque hæc postrema ferè cum aduerbio bene aut male, vt bene cessit tibi, &c.

DE ACCVSATIVO.

Quæ verba exigunt accusatiuum?

Omne uerbum actiuum eius naturæ est, ut à nominatiuo personæ agentis feratur in accusatiuum personæ patientis.

Vt,

Non abigo, non exigo te, *Io non ti spingo fuori.*

Non esclusi te foras. *Io non ti ho serrato di fuori.*

Tu refers mihi patrem. *Tu mi rassomigi il padre.*

Appendi lardum meum. *Io ho pesato il mio lardo.*

Pendit viginti libras. *Il peso libre vinti.*

Pisces istos pulchri è macerato. *Mollifica bene cotesti pesci.*

Curus bouem trahit, Italicum prouerbium est. *Il carro va auanti alli buoi.*

Sequamur Christum. Amplectamur Euangelium.

Quid vocas personam agentem? Rem quæ agit id quod uerbum significat.

Quid patientem? Rem quæ in se illud agi sustinet, id est, quæ illam actionem recipit. Vt quum dico, ignis urit lignum, ignis quantum hic atinet, est persona agens quia est res, quæ id agit, quod uerbum significat, lignum, est persona patientis, sic enim loquuntur Grammatici, quia est res, quæ in se recipit id quod ignis agit. Et huiusmodi vocatur persona constructionis. Nam sermonis persona ea est, de qua supra in Pronomine egimus.

Actiua sunt, quæcumque ex omni genere actionem significant. Atque ex his sunt, quæ præter accusatiuum personæ patientis, adsciscunt sibi etiam alterum accusatiuum rei.

Vt,

Vt, docui te honesta.

Erudit te bonas literas.

Pacem te poscimus omnes.

Hoc te uehementer rogo.

Si te ueritatem ex:gant, quid dices?

Precor te ueniam, Percontor te unum, Hortor te uirtutem.

Sunt quæ posteriorem accusatiuum mutant ablatiuo, sine præpositione.

Induo te uestem, & induo te ueste Erudio te literas, & literis.

Quædam cum præpositione, ut oro, quero, flagito, rogo, interrogo, posco, postulo, precor, sciscitor, percontor, hoc abs te.

Porrò quinque uerba impersonalia actiue uocis, pœnitet, tædet, miseret, pudet, & piget à fronte postulant accusatiuum, & à tergo genitiuum, uel infinitiuum.

Vt pœnitet nos huius rei. Cuius? Nempe, te non adfuisse. Neminem miseret mei. *Niuno ha pietà di me.*

DE ABLATIUO.

Quæ uerba exigunt ablatiuum?

Passiua omnia exigunt ante se nominatiuum personæ patientis, & post se ablatiuum cum præpositione a, uel ab, personæ agentis, aut nonnunquam datiuum ablatiui loco.

Vt deferor ab amicis. Superor ab æqualibus. Honesti bonis uiris, non occulta queruntur, id est a bonis uiris. Sunt mihi reperti capreoli, i. a me. Post passiuam participia frequentior datiuus, quàm ablatiuus, dilectus Deo, nulli cognitus, frequentius, quàm à Deo dilectus, nullo cognitus, &c.

Hoc fit à Deo. Vaneo ab hoste. Supellex ista à nemine licuit. Vapulauit à præceptore. Osculor à matre. Passiua, id est quæ agunt in se aliquid significant.

DE CONSTRUCTIONE

Inter actiuum autem in o, & eius passiuum in or, ita conuenit, ut ex actiui nominatiuo fiat passiuus ablatiuus cū præpositione a, uel ab: & ex accusatiuo illius fiat huius nominatiuus. Hoc est, ut eadem persona sit agens in passiuo, quæ est in actiuo, & eadem utrobique patiens. Casus autem qui ab actiuo exiguntur supra nominatiuum, & accusatiuum non mutatur, sed manent in passiuo.

Vt doceo te grammaticen, Tu doceris à me grammaticen. Imbuo te bonis moribus. Tu imbueris à me bonis moribus.

Sunt ne quibus accusatiuus, aut ablatiuus in eundem sensum addi potest?

Tempus quantum, aut quandiu, quandudum, quampridem, in accusatiuo, seu ablatiuo: Tempus quando, aut quo, aut quanto, pro intra quantum, in ablatiuo tantum cuique uerbo succedere potest. *Vt,*

Totos tres annos uersatus sum in dialecticis, aut tribus annis. Professus est triennium, & triennio. decem menses, & decem mensibus. Iam secūdum uideor te non uidisse. Il me apparegià essere anni cento, ebenon te ho uisto. Quandiu egisti Lutetiæ? annum cum dimidiato, hiemem totam, uel anno, &c. Quamdudum uenisti? Ab hinc horam. Quampridem conscendisti nauem. Quampridem mortui sunt tibi pater, & mater? Ab hinc octo dies, uel octo diebus. Quam mox cocta est cœna? Quanto presto è cotta la cena? Iuxta regulam responderi potest, ab hinc semihoram. De quâ a mezz' hora. Quando dabimus illi operam? idest, quando illum audiemus; hora prima pro meridiana. Sesquianno postquam Parisios uenit, magistri titulo decoratus est. Vno anno & mezo dappoi che uenne à Parise, è stato fatto maestro. Paucis ante diebus quam ad te scriberem, frater noster excessit è uita. Quo tempore purgatur maria? Plenilunio. Quanto tempore istud feceris? Triduo, quattriduo. Quoto ab hinc die celebrabimus hilaria? Quale giorno dappoi celebramo la festa? Octauo ab hinc dic.

Poteſt autem interuenire præpoſitio.

Vt, ante duos annos rem hanc confeci: *E già doi anni, che io ho fatto coſteſta coſa.* Poſt duos dies lenita eſt tempeſtas: *Dipoi doi giorni è placata la tempeſta.*

Ad quem dies profecturus eſt: *Quale giorno debbe ello andare, ò partire?* Ad diem præſcriptum pecuniam ei numerabo: *Io gli darò li danari il giorno ordinato.*

In tempore ipſo aueni: *Io ſon uenuto bene à punto, ò in tempo.* Per hos totos dies nihil aliud, quàm aut potauit, aut choreas duxit. *Tutti queſti giorni non hai fatto altre coſe, che bere, ò ballare.*

Item per poſtquam ſic dicitur.

Menſis hic agitur iam ſeptimus, poſtquam ad te uenit: *E già ſette meſi, poi che è uenuto uerſo te.*

Diſtantia item & ſpatium cum adiectiuis nominibus, & uerbis in accuſatiuo, uel ablatiuo itidem conſtruuntur.

Vt, Lugdunum abeſt hic iter, uel itinere octo dierum. Patet area quo quo uerſus pedes triginta: *La corte ha di larghezza trenta piedi da ogni lato.*

Non diſcedit lateam unguem, ſeu tranſuerſum ad hoc digittum præcepto. *Non ha paſſato queſta dottrina, ò queſta regola uno largo d'unghia, ò un trauerſo d'un dito.*

Latas tres pedes menſas fecerunt. Nam ſpatium ferè per accuſatiuum efferitur.

Quibus uerò addi ſolet tantum ablatiuus, atque iſ ſine uel la præpoſitione.

Cum omni genere uerborum inſtrumentum quoduis, Item cauſa efficiens, Item actionis modus, Itemque materies, conſtrui ſolent in ablatiuo ſine ulla præpoſitione.

Candefacies linthea lixiuio, & inſolatione: *Tu farai bianchi li lenzuoli per leſſiua, & per metterli al ſole.*

Hoc abſterge aqua. *Netta queſto con acqua, ò laua.*

Tabeſcit mærore. *Diuenta pallido di triſtezza.*

Liberatus ſum opera tua Barbarum, eſt, medio tuo,

DE CONSTRUCTIONE

Gaudeo eius causa: *Io son allegro per amor di lui.*

Lacrymabat gaudio. *Acquo mimò feras aduerfa.*

Nolle in tecto, nollem hospitio recipere furem. *Io non uorria alloggiare, ò albergare un ladrone. Nullo pacto fieri potest. Exire oportentur omnia: Nella fine tutto si trouerà. Expl. bo eius et nimium gaudio. Multa mihi scutarum solidi. Cambia à me uno scudo in solidi. Cambio barbarum est. Vtere libro meo, quamdiu uoles: Seruite del mio libro tanto, quanto tu uoi.*

Et uerba quidem quæ motum ad aliquem locum quoquo pacto significant, proprij nominis loci minoris, & horum appellatiuorum rus, & domus, accusatiuum flagitant absque præpositione.

Vt, Eo Lugdunum, Sol aduehitur Cõdricum. Hoc perlatũ est Auentionem. Aufer istud domum. Rus hunc abigam.

Aliorum uerò appellatiuorum, aut priorum maiorũ locorum accusatiuũ et recipiunt, sed non sine præpositione.

Vt, Confero me in Franciam. Comportetur in forum. Nauigat in Siciliam.

Sed quæ motum per locum, aut de loco significant proprij nominis loci minoris, & appellatiuorum rus, & domus, ablatiuum etiam sine præpositione postulant.

Vt, Transiui Gratianopoli. Venio Lutetia. Prof et sunt hi Au nione, Profectus est, mouit Tuinnone, *E' partito da Tur none. Venit rure. Egreditur domo.*

Aliorum autem appellatiuorum, aut priorum nominum maiorum locorum ablatiuum etiam recipiunt sed accedente præpositione, utique quæ significant de loco, nam quæ per locum significant, accusatiuum intermedia præpositione flagitant.

Vt, ù addux è ganeo: *Io ho tirato effo dal postribolo. Ab Italia nihil aduehitur librorum. Ex ædib. nostris modo prodiit. Per Sicilia tendebat in Latium Transit per temp'ũ, per arcã, &c.*

At uero sum, es, est, quotuplicem constructione habet?

bet? Quintuplicem: Primo constructur cum genitiuo possessiue.

Vt, Hoc pecus est Melibœi Possessiue: id est, cum genitiuus ille possidentis personam exhibet.

Secundò constructur cum datiuo acquisitiue, & cum per verbum, habeo, interpretatur.

Vt, ne mihi suffenus essem, Affin che io non fosse uno uatatore, & gloriatore.

Ne nullis sis amicus, neque multis. Intertiene pochi delli tuoi amici. Est mihi liber, id est, habeo librum. Et non est salus homini, id est, homo non habet salutem.

Assumit identidem alterum datiuum accipiendum (ut uolunt) pro accusatiuo cum prepositione ad, uel in.

Vt, Fuiſti mihi praesidio Fuiſti mihi auxilio. Negotium meum non est tibi curæ. Tu non tieni conto del mio affare. Hoc tibi erit usui, Questo sarà à tuo uso.

Erat alicui rei, E' stato buono à qualche cosa

Ea res tibi est lucro, honori, infamia, ignominia, dedecori, ornamento, indicio, argumento, documento, exempto, id est, in lucrum, honorem, &c.

Nec in uerbum, Sum, es, est, modo: sed in alia quaque non pauca uerba huiusmodi duplices datiuus cadunt appositissime.

Vt, reliquo tibi pignori uestem, Io ti lasso la mia uesta in pegno.

Do tibi pignori libros, Io ti do miei libri in pegno.

Misit mihi caseum dono. Muneri accepi à patrio thorace undularum. Io ho rotto in dono uno giuppone di zabaloto da mio barba, id sibi habet studio, Id sibi laudi putat.

Do tibi uitio, Verto tibi uitio, id est, uituperio.

Habes me despectui, despiciatui, frustratui.

Habent omnia sophistæ quæstioni. Datur nuptui uirgo.

Canit receptui. Il suona alla ritornata, è il fine è fatto.

Item, natus est opprobrio, laudi, laudibrio gratis, musis &c.

Tertio, Sum, es, est, assumit accusatiuum cum prepositione,

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani 6 4 V,

DE CONSTRUCTIONE

Vt, Nō fuit is apud te. Facultates m̄æ sunt penes tutorē.
Li miei beni sono nelle mani, & possanza del mio tutore.

Quarto, si quid ex his, quæ sunt animi, aut corporis, cuiquam per adiectiuum laudis, aut vituperij tribuimus, hic verbum, Sum es est, ablatiuum habet, aut etiam genitiuum.

Vt, non ita sum acri ingenio, & acris ingegni: Tu es obtusi capitis, & obtuso capite.

Quinto, iungitur ablatiuo interueniente præpositione.

Vt, non sum in culpa, Io non sono in colpa.

Non sum in causa, Io non sono in causa.

Præterea, sum, es, est, plerunque intelligendum est in oratione, Vt gloria tibi domine.

IMPERSONALIA

passiuæ vocis.

Quid impersonalia passiuæ vocis, quam constructionem hæc etiam habent?

Impersonalia passiuæ uocis cum significant actionem cum quadam generalitate, nullo indigent anteriore casu, quanquam generalitati illius restringendæ gratia, eis aliquando præponitur ablatiuus cum præpositione à uel ab. Post se autem a neutris quidem acquisitiuis profecta, datiuum assumunt.

Vt, seruitur tyrannis, Benefit multis a principe.

Alia non habēt casum, nisi quem suppeditat præpositio.

Vt, Itur in antiquam siluam, Luditur de tuo corio, Viuitur in diem.

INFINITIVA PERSONALIVM,

Infinitiuorum autem constructio quæ?

Infinitiua uerborum personalium, quum ante se casum habent,

habent, duntaxat habent accusatiuum, post se uerò casus suorum uerborum.

Vt, *Heccine fl. gitiā facere te? hæc te admittere indigna genere nostro?*

Excipitur infinitiuum, esse: nam hoc casum post se habet similem ei, qui ipsum continuo præcedit, etiam si is aliunde pendeat.

Vt, *Ego precor esse tuus. Christus dedit omnibus esse beatiss. Apparet hunc esse seruum dñi pauperis. Latine ñ dicitur Expedit uobis bonos esse, & tibi licet esse fortunatissimum.*

Quid aliorum uerborum item similes casus annectentiū, hoc est, obtinentium uim substantiui uerbi, infinitiua, non etiam excipiuntur? Non opinor: ferè enim ad hunc modum construuntur. Non possum resistere solus. Spero uidere tibi amicus. Gaudeo illum haberi doctum.

INFINITIVA IMPERSONALIVM.

Porrò impersonalium infinitiua, quid? Hæc constructione à thematis non differunt.

Vt, *quis non uidet mortis esse præferri uitiosa rectis? Scit illum pœnitere peccati.*

Iam uero in summa, a quot partibus orationis exigunt infinitiua? Duabus. A quibus? Nomine & Verbo. Nomine, ut Audax impingere colaphum. Quello, che è audace à dare uno schiaffo. Timidus vapulare, &c. Itè, tacuè est iugulare mortuū: E cosa facile amminazzare il morto. Opera pretium est audire eorum uuluitum: E uno passare tempo al dire la loro stultitia.

A uerbo actiuo: ut, Cupio illorum prouehi: Io desidero quello auanzare. Cogito ab eo inire gratiam. Io penso d'intrare in sua gratia. Negat sic esse: Nega così essere.

A passiuo, ut creditur fecisse illos uersus. Non uideris mihi rectè intelligere.

A neutro: Quid cessas intro irrumperè? Che tardi tu à entrare?

DE CONSTRUCTIONE

*ve là dentro? Quid cessas eum alloqui? Pergis esse Demea: Tu
continuis essere un terribile huomo.*

A deponētū: ut, Molitur oppugnare. Inficior me fecisse. Re
or illū bene tibi uelle. Iam dudū aliquid ruti agere arbitror.

Ab impersonalib. Non uacat audire. Capit nō cōuenire in
ter Christianos. Perueniri ad summā, nisi ex p̄cipiis, nō pōt.

GERUNDIA ET SUPINA.

Gerundia, seu participalia uerba, & Supina quem præ se
casum, quem post se exigunt?

*Gerundia & supina ante se nullum prorsus exigunt ca
sum, post se autem quæ actiuā significationē habent, eos
dem casus admittunt, quos habēt uerba, à quib. descēdunt.*

Vt, uenio ad spectandum ludos. Eo seruitum tibi.

*Quæ uerò passiuam significationem præserunt, respuūt
omnem casum.*

*Vt, Vrit uidendo fœmina, id est, dum uidetur, Turpe dictu,
id est, ut dicatur.*

*Nam posteriora supina in u, semper significāt passiuæ:
eoque omni exigentia carent.*

*Gerundia quot casibus uariantur? Quinque. Nominatiuo,
ut petendum est pacem ab rege.*

Genitiuo, ut certus eundi.

Datiuo, ut non sum tibi soluendo.

Accusatiuo, ut intercenandum.

Ablatiuo, ut in tribuendo suum cuique.

*Cui debetur gerundium nominatiui casus? uerbo sub
stantiuo acquisitiua, & resoluitur in opus est, seu oportet,
& infinitiuum sui uerbi.*

Vt, Iterandum est ista, id est, opus est, sed oportet iterare.

*Quibus agerent gerundia in di genitiui casus? Certis
quibusdam nominibus substantiuis.*

Vt

Vt, Hoc ego ad te non tam cognoscendi, quam emendandi causa trāsmisi. Occasio scribendi. Non est nūc nariādi locus.

Item paucis adiectiuis.

Vt, certus eundi gnarus bellandi, cupibus uifendi te.

Quibus iunguntur gerundia in do datiuī casus? Hæc sunt admodum pauca, & ad hunc modum fere habent.

Tibi soluendo non sum *Io non son sufficiente à pagarte.* Cū est in ficando accusatori reus: *Quando il difensore. ò colui che è accusato puole negare allo accusatore.*

Mala hæc nondum comendo matura sunt: *Questi pomi non sono ancora maturi da mangiare.*

A quibus pendent gerundia in dum accusatiui casus? Ab his præpositionibus ad, inter, ante, ob.

Vt, Ad dicendum locus ornatissimus est uisus. Inter legendum uenit in mētem mihi, quod de lemurius iam audierā. *Leggendo, o mentre io leggeua, il m'è uenuto in memoria delli spiriti, de. quali io haueua al dito parlare.*

Quibus adduntur gerundia in do ablatiuī casus? Quibus seruiūt præpositiones in de, è, uel ex: a, uel ab, cū pro. Vt, Huius interfecto si esset in confitendo, apud Ciceronem. Cogitabat de redeundo in patriam.

E, uel ex defendendo, quàm ex accusando uberior gloria comparatur. Verbum dictum est à uerberando.

Deteres eum a discendo: *Tu lo spauenti allo imparare.*

Ratio rectè scribendi cum loquendi coniuncta dicitur.

Pro uapulando quid pretij auferam? *Che guadagnerò io per esser battuto.*

Mutantur gerundia in nomina adiectiua, que gerundiua Grammatici uocant, idque ad ornatum.

Non est tempus imperari pecuniam. uenustus imperanda pecuniæ. Complures uineas oportet esse ad præbendum ritos redditus vini, & ad tantos vini redditus præbendos. *E di biso.*

DE CONSTRUCTIONE

gno essere molte uigne, à dare tanta abbondantia di uino. In accipiendo beneficium; & in accipiendo beneficio tenetur quis agere gratias: tenetur, è tenuto.

Supina in uni, quibus iunguntur? Verbis aut participijs, uel apertum, uel latentem motum significantibus. Ut,

Cur reis perditum. Eo quæsitum Petrum Mitto emptum panem. Datur illa hodie Pamphilo nuptum. Venundantur libri à bibliopola. Admissus est spectatum.

Supina in u, quibus? Certis quibusdam nominibus. Ut,

Res digna memoratu. Optimum factu reor: Io penso, che sarà ben fatto. Iucundum usu.

PARTICIPII CONSTRUCTIO.

Q*uæ est participiorum natura? Ut posteriorum suorum uerborum constructionem imitentur.*

Ut, amans uirtutem, amaturus literas, amatus à preceptore, amandus à te, & tibi. Volens fugere. Abiens primum.

REGVLA GENERALIS.

Vbi significatio est eadem, ibi eandem oportet esse & constructionem.

ABLATIVI CONSEQUENTIAE.

Francisco primo Gallos regente: unde pendent hi ablatiui? Non aliunde. Quomodo igitur construuntur? Nimirum absolute: resoluantur per cum, si, dum postquam.

Ut, animante tuba galeatum sero duelli poenitet, idest, cum uel si, uel dum, uel postquam animat tuba.

Semperne oportet alterum illorum esse à participio? Etiam.

Atqui dixit Cicero pro Milone, Quinimò nondum libera ciuitate, tamē populi Romani comitis liberatus est. Hic neuter ablatiuorum est à participio. Respondeo. In id genus orationibus

tionibus subaudiri ablatiuum ente, ut sit sensus, Ciuitate ente libera. Francisco rege, idest, ente rege, hoc est, cum nondum esset libera ciuitas, & cum Franciscus esset rex.

Cur dicuntur ablatiuu consequentia? Quia eis designatur consequentia quaedam.

Vt, orto sole dies est, idest, dum sol ortus est, sequitur, ut sit dies.

Potestne solus ablatiuus participij aliquando ita poni absolute? Præteriti quidem temporis, & generis neutri.

Vt, Dicto de participio, dicendum est de præpositione, idest postquam dictum est. Cuiusmodi participium eleganter etiam in uicem succedunt infinitiuu. ut opus est facto. idest facere. Curabo adductum, idest, adducere. Quo modo dicitur latinè. *E per leggere? Venturus est, Lecturus est. Item hoc, E da essere pregato da noi? Orandus est nobis? Questo è da essere fatto da te. Id tibi faciendum est.*

CONSTRUCTIO PRAEPOSITIONIS.

Quot casus exigit præpositio? Duos. Quos? Accusatiuum, & ablatiuum. Quæ præpositiones exigit accusatiuum? Ad, aduersus, &c. Quæ ablatiuu? A, ab, &c. Quæ utrunque sibi uendicant? In, sub, super, & subter. Habentne semper hos casus præpositiones? Habent, duntaxat extra compositionem: alioquin degenerant in aduerbia, ut præceptor est infra: propè est dominus, iacet extra. Quis delectus, & quæ obseruatio est in præpositionibus, quæ exigunt accusatiuum? Disces exemplis sequentibus.

Primum, ne dixeris, iuit apud uos, sed iuit ad uos. *E andato alle case nostre.* Nam ad, significat ad locum, & ad personam, siue rem quamlibet. Apud, significat in loco, uel in persona; nec sequitur uerba motus.

Vt pernoctauit apud te. *Ho riposato questa notte appresso te.* Apud templum illum conueni, idest in templo. *Non è appresso à Pietro,*

DE CONSTRUCTIONE

Pietro. Non est apud Petrum. Et differt a penes. Nam penes, significat in manu siue in potestate, & dominio esse, quod significat apud. Tutto quello che io ho, è nelle sue mani, & in sua possanza, o in sua balia. Omnia mea sunt penes illum.

Aduersus, & aduersum, idest contra. Ne hercules quidem aduersus Duos. Se retè facis, aduersus ingenium tuum facis. Se tu fai bene, tu lo fai contra la tua natura.

Contra stimulum calcem iactas. Tu recalcitri contra il stimolo. Princeps erga populum clemens. Erga, uerò.

Cis Alpes. Di quà dalli monti. Citra Sequanam. Di quà dalla Sequana fiume. Citra pontem. Di quà dal ponte.

Accipitur pro sine, Citra iactantiam. Senza inane gloria. Ultra opponitur Citra. ultra pontem. Di là dal ponte. ultra Sequanam. Di là dalla Sequana fiume. Trans mare. Di là dal mare. Circiter, ad tempus refertur, & ad numerum. Circiter Kalendas Februarias. Circa il giorno primo di Febraro. Circiter duo millia, Circa duo miglia.

Circum. Intorno dalle mura sono le fosse. Circum muros sunt fossae. Circa forum, circa tres annos.

Intra. Dentro. Intra fortunam debet quisq; manere suam, Extra. De fori. Extra oleas. Fuori delli zermini.

Intra os, & offam. Fra la uiuanda & la bocca, molte cose può intrauenire.

Ob rem tam paruam. Per una cosa così picciola. Ob oculos mors erat. La morte era auanti gli occhi. et propter te cæsus sum. Son stato battuto per tuo amore. Secus uiam. Presso la uia.

Ante, opponitur præpositioni post. Ante domum, & post domum, non retro. Pone ad n. virginis matris. Dopo la Chiesa della nostra donna. Pone se. Dopo se.

Supra, contra aia eius quæ est intra. Supra omnes homines. Sopra tutti gli huomini, Infra omnes homines. Fra, ò tra tutti gli huomini.

Cauē dicas, infra octo dies, aut infra annum, sed intra.

Iuxta paulum, Secondo san Paolo.

Secundum, In te è la speranza mia appresso Iddio. In te est spes mea secundum Deum.

Uersus postponatur suo casu. Portum uersus abimus.

Usque etiam postponitur, praesertim ordinatum cum altera praepositione, ut ad multam usque noctem. Sed & praepositur, ut, usque flumen, & usque somni tempus.

Quis delectus, quaeue observatio est circa praepositiones, quaeue auferendi casum uolunt? A, consonantibus tantum praepositur.

Venio à Petro, nec dixeris, uenio de apud Petrum Ab, uocalibus, & i consonanti, & liquidis l, & r, ut ab Ioanne, ab Ioue, ab legibus, ab re, *Senza causa.*

Abs proponitur, t, & q, ut abs te, abs quouis homine.

Significat autem motum a loco.

Vt, à Gymnasio eunt in unicum stramineum. Et motum à psona, ut uenio à uobis, *Vengo da casa vostra.* Redeo à matre, *Ritorno da mia madre.* Item personam agentem, ut doceor ab amicis.

Praeterea accipiunt pro post, ut, non uidi eum à prandio. *Io non l'ho visto dopò disnare.* Ab eo tempore quid factum est? *Dopò quel tempo, che cosa è stato fatto?* Et pro de. *E' di casa vostra.* Est à uobis. *E' della villa.* Est à uilla.

Absque, idest, sine: Absque te esset, ego illum haberem restum ad ingenium bonum. Triuiale est, si tu non esses, &c.

S'ello non fosse, io haueria ben proueduto al caso mio. Absque eo esset, ego rei meae satis prouidissem.

Io son fortunato in tutte le altre cose, se n fosse stata cote sta qua. Fortunatus sum ceteris rebus, absque una hac forer.

Cum bonis agas consuetudinem. *Pratica con li buoni.* Coram Praeceptore. *Auanti lo Preceptore.*

Migrat in aduerbium, & significat quod barbari dicunt praesentialiter, ut, Cupio tecum agere coram.

Clam patre fecit. *L'ha fatto senza lo sapere del padre.* Non clam me est, idest, non ignoro.

De, significat materiam, ut Carmē est de bello Troiano, i, cuius materia est bellum Troianum, ubi ineptè diceretur, à bello Troiano: nam a, nunquam significat materiam: quare non dicam; magnanimus, compositum est à magnus, & animus: sed ex, uel de, neque a, ponitur usquam pro de.

Et

DE CONSTRUCTIONE

Et tamen contra, de, ponitur pro a, ut, Audiui te, idest, abs te. Emi de Petro idest a Petro. De, etiam significat propter, ut, amat te de uirgine, de munere tuo, idest propter.

E, & ex etiam ad materiam referuntur, ut, Annulus ex auro. Iungitur autem e, consonantibus tantum; ut è renibus laborat. *L'ha male alle reni.* Ad hunc modum, laborat è capite, è pectore.

Ex, & uocalibus, & cōsonantibus, ut, Ex usu tuo, meo, suo, nostro, idest ad utilitatem tuam, meam, &c. Ita, è re tua, sua, illius, & è dignitate uestra, &c. Vivo ex sententia *Io uiuo à mio piacere, ò à mia fantasia, ò secondo il mio cuore.* Ex animi sententia significat etiam post. Ex illo non audiui patrum. Barbarorum infantissimi hic usurpant de post, uel ex tunc, *Io non l'ho uisto dopo* Ex eo, siue illo cum non uidi, *Quel giorno e dipò che tu è uenuto? ò quanti giorni è? Quotus dies est quo uenisti? siue: Quotus dies est postquam uenisti?*

Pro te hoc non facerem, idest tua causa. Significat etiam ante, ut, Quidam pro se ipsis te conuentum expetit. *Vn certo huomo è auanti le porte che vuol parlare à te.* Infinitiuus ponitur pro nominatiuo, idest, loco nominatiui.

Præ oculis, idest, ante oculos: ut, Supina nullum præ se casum uolunt. Præ se fert fiduciam. *Il se mostra sicuro.* Præ te fert magnam grauitatem. *Tu mostri una grande grauità.* De paura non ha ardire parlare. Præ metu loqui non audet: Præ nequitia. Præ luxuria. Præ amore. Præ studio literarum dormire nō potest. *Per il studio delle lettere & l'affettione quale ha alle lettere, lui non puo dormire.* Præ te alios nihil facis, *Tu non stimi niente gli altri appresso di te.* Præ manu nihil tibi dabo, *Io non ti darò niente auanti mano.*

Tenus, postponitur semper suo casui. Capulo tenus, *In fino al manego.* Mento tenus, *Infino al barbozzo.*

Const. uitur etiam cum genitiuo plurali nominis significantis res geminas, aut singularem numerum desiderantis: ut Aurium tenus, nuptiarum tenus.

Quis delectus, & obseruatio est in ijs, quæ nunc accusatiuo, nunc ablatiue gaudent?

Nam in, ubi est motus ad rem siue locum, itē ubi diuifio, aut mutatio in aliquid significatur, accusatiuo iungitur. Vt hęc uia fert in urbem. *Questa uia uà alla Città*. Cicero inuentus est in Antonium. Commoda mihi librum in quatuor dies.

Nedixeris, pro quatuor diebus

Non peto nisi in unum diem. Alium famulum quærto in hunc diem. *Cerca un'altro fante in questo giorno*.

Seruato aut emito perdicem in coenam: *Per la cena*. Et dicas in aurem: *Dillo ad esso nelle orecchie*.

Redit in gratiam cum socio. *E ritornato in gratia con il suo compagno*. Scinditur incertum studia in contraria uulgas. Erasmus phrasin Græcam feliciter uertit in Latinam.

Pro erga: ut, Multa in me contulisti beneficia. Cum uero significatur in loco, siue in re quippiã ut agi, aut esse, in ablatiuum adiscit: ut, Nunquam uersatus es in schola Parisiensi? pro deambulemus in basilica palatina, *spasseggiando nella sala palatina del palazzo*.

Sub, accusatiuum requirit cum motum ad rem, siue locū, item cum paulo ante, uel circa, aut etiam paulò post significat: ut Descenditur sub terram. Non cadunt hęc sub oculos. Sub horam prandij exercetur iuuentus commissionibus, seu concertationibus literariis. Vulgo dicitur, fiunt quæstiones paulò ante prandium. Sub lucem exportans calathis, idest, circa lucem adueniente die. Sub rem aruinam examinantur prælecta, idest, paulò post. Vbi autem nihil tale est, ablatiuo gaudet, ut pernoctauit sub dio: *Io ho dimorato questa notte al discoperto, ò alla luna*. Recubas sub tegmine fagi.

Super, opponitur prepositioni subter. Et ubi est motus ad rem siue locum, iungitur accusatiuo: ut, super Garamantas, & Indos proferet imperiū. Vbi motus non est: accusatiuo & ablatiuo indifferenter apponitur: ut poteris mecum requiescere super fronde uiridi, & super frondem uiridem. Significat & de, sed tum coniuncta est ablatiuo: ut, Multa super Priamo rogitans, idest, de Priamo.

Subter, cuius una est significatio, eaq; cōtraria ei quæ proprie est super, sine delecto, alias accusatiuo cohæret, alias abla-

DE CONSTRUCTIONE.

tiuo, ut subter aquas, aut subter aquis pulchrè urinatur. *Il nodà gagliardamente sotto acqua.*

CONSTRUCTIO ADVERBII.

Cum quot casibus construitur adverbium? Cum quinque nominatiuo, genitiuo, datiuo, accusatiuo, & ablatiuo.

Quenam aduerbia construuntur cum nominatiuo, & accusatiuo.

Aduerbia demonstrandi, En improbitas, En quatuor aras; Ecce tibi status noster. Tibi, datiuus est generalis. Ecce rem. En exprobrandi tantum accusatiuum uult: ut, En astutias. En animum bonum, ironicè.

Quenam construuntur cum genitiuo?

Primo aduerbia temporis, ut Tunc temporis: *All' hora.* Interea loci, idest, temporis. Pridie eius diei: *Il dì auanti.* nostridie resurrectionis: *Il dì dipoi la Resurrettione.*

Construuntur etiam duo hæc posteriora cum accusatiuo.

Vt pridie & postridie calendæ Februarij item cum particula quàm, & sine casu: ut pridie quàm pateretur Christus, comedit Pascha cum discipulis: *Il dì auanti che Christo patisse, &c.* Et sine quàm etiam. Venit ad me postridie clamitans: *Il dì dipoi uenè à me gridando.*

Quæ sunt aduerbia temporis interrogatiua? Quando, quandiu, quandudum, quam pridem, quàm mox, quoties, quousque.

Sunt & aliæ percontandi formulæ, Quāto tempore, Quantum ab hinc, Ex quo, In quo, & Intra quod.

Quæ redduntur per quando? Heri, cras, pridie, postridie, perendie, *Dipoi dimane:* nudius tertius, nudius quartus, &c. diu, noctu, interdiu, iam, nuper, aliquando, alias, olim, dudū, pridie, tum, quū, statim, cōtinuò, illicò, antehac, posthac.

Quid elegantia eæ in aduerbio quum? discas à sequentibus

bus exemplis. L'è già doi anni, che cominciò à essere con meco. *Biennium est quum mecum esse coepit.*

Non è lungo tempo, quando i denti gli cascarono. Haud diu est quum illi dentes exciderant.

E già mesi sette, che persona non ha messo qua dentro il piede. Septem menses sunt, quum ia has aedes pedem nemo intro detulit. Il tempo uenirà, quando tu te ne pentirai. Aderit quum te poenitebit.

Io ho sempre mai desiderato questo giorno, conciosia che da te fosse alcuno, che ti nominasse padre. Hunc uidere semper optaui dic, cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.

Si ullum unquam fuit tempus, quum tibi gratū fuerim; quaeso te, hanc mihi dato ueniam. *Fammi cotesta gratia. E già giorni tre, che non ha fatto, che dormire. Tertius hic dies, quum interea nihil aliud quam dormitauit.*

Quæ respondentur ad quandiu? *Tantisper, paulisper, parumper, semper. Caue dicas, Da mihi parumper uini, sed parum: dicas autem, mane parumper, & resiste paulisper. Arrestati un poco.*

Quæ respondentur ad quàm mos? *Statim, cito, iam, nunc, & cætera.*

Quæ respondentur ad quoties? *Sæpe, raro, subinde, nunquam, plerunque, quotidie, toties: item numeralia, semel, bis, ter, quater, quinquies, sexies, & sic deinceps.*

Quæ respondentur ad quousque? *Hactenus, adhuc, in diem, in horam, hucusque, &c.*

Secundo cum genitiuo construuntur aduerbia loci.

Vt, vbi terrarum esses, ne suspicabar quidem. *Vbiuis genitium, quoquo terrarum, nusquam gētium. Quò miseræ deuenimus? Eo impudentiæ, eò temeritatis uentum est, idest ad eam impudentiam, temeritatem. Huccine rerum uenimus? idest ad has ne res? Eo loci redactus est status noster.*

Quæ sunt quæstiuua aduerbia loci? *Vbi, idest, in quo loco. Vnde, idest à quo loco. Quò, idest ad quem locum. Qua, idest per quem locum. Quorsum, idest quem locum uersus. Quousque, idest quem locum usque.*

DE CONSTRUCTIONE.

Quæ respondentur ad ubi? Hic, istic, illic, ibi, intus, foris, utrobique, passim, nusquam, supra, infra, subrus.

Quæ respondentur ad unde? Hinc, istinc, illinc, inde, eminus, cominus, aliunde, undecunque, superne, inferne.

Quæ respondentur ad quo? Huc, istuc, illuc, cò, illò, aliquò, quoquò, quocunque, intro, foras, peregre, supra, infra.

Quæ respondeatur ad quà? Hac, istac, illac, quaqua, quacunque, quaqua uersus.

Quæ respondentur ad quorsum? Horsum, istorsum, illorsum, quoquo uersus, sursum, deorsum.

Quæ redduntur ad quousq;? Hucusque, istucusque, illucusque, eousque, aliquousque.

Quis de his omnibus traditur canon.

Aduerbia localia seu quietis, seu motus significationem præferentia, uerbis aut participijs adduntur, quorum signifikatio ad eundem motum, aut quietem pertineat: ut quum absit motus, dicamus fui, amaui, docui illic, &c. Si adsit motus, atque is ad locum, dicamus, illuc ueni: Si per locum, hac iter facit: Si de loco, hinc proficiscuntur.

Tertio construuntur cum genitiuo aduerbia quantitatis. Satis uirium, parum animi.

Multum, paulum, paululum, dum, aduerbia modo sunt, Abundè eruditionis, affatim lignorum. Abundantia di legne. Singulare est, minimè gentium pro nequaquam. Initar mortis. Instar mortis est hoc pati. A similitudine della moree è coto sto patire. Porò ut summam celeriter comprehendam. Sunt in aduerbijs, quæ a quibus deriuantur, datiuum accipiunt, ut uenit obuiam illi: nã obuius illi dicitur. Canit similiter huic, sicut similis huic.

Comparatiua etiam, & superlatiua constructionem seruant nominum unde profecta sunt.

Vt melius te dicit, idest, quàm eu. Plus quingētis colaphis. Maximè omnium, &c. Subseruit generalis regula. Vbi signifikatio

fictio est eadem hic quoque, eandem conuenit esse constructionem.

De accusatiuo patuerunt exempla, pridie nonas, &c.

C O N S T R U C T I O

interiectionis.

Cum quot casibus coheret interiectio? Quatuor. Nominatiuo enim, accusatiuo, & uocatiuo gaudent apponi. O, Pro, & Heu.

Vt, O magna uis ueritatis. pro dolor. Heu dementia. O insignem impudentiam.

Aliquando tamen hic supprimitur, O, ut, Miserum me. pro Deum atque hominum fidem.

Heu stirpem inuisam.

O pamphile salue. pro Deus immortalis. Heu socij.

Hei autem, & uocatiuo, ut hei mihi, uae tibi pharisae.

C O N S T R U C T I O

coniunctionis.

Coniungunt similes quidem casus & modos, sed res tamen diuersas coniunctiones copulatiuae, & disiunctiuae, item uoculae tam, quam, nisi, praeterquam, & serè aduerbia similitudinis: dum ne diuersum sit regimen.

Vt, Fegisti arcum, & calamos, Semper honos, nomenque tuum, laudesq; manebunt. paupertas laudatur, & alget. Amplectitur tum literas, tum uirtutem. Colit cum eruditos omnes, tum in primis Budæum. Hoc Petrus uel Ioannes fecit, Seu Claudius, seu Henricus habet,

Vbi regimen est diuersum?

Interest mea, & petri. Emi Caroleo, & pluris.

Vtrius numeri oportet esse ita coniunctos casus, siue

DE CONSTRUCTIONE.

modo? Si copulatiua est coniunctio pluralis numeri.

Vt, Claudius, & Simon sunt æquales, Ego tuque scribimus.

Si uero disiunctiua: singularis: 2 7 0 0

Vt, hoc Plato vel Cicero tradi, Aut frater tuus, aut tute subiegit.

PARADIGMATA.

Tam doctus est quàm pater fuit. Ne dixeris, est tam doctus sicut tu, sed quàm tu, nec significat tantum sicut quantum. Nã penè cecidi, quàm tu, Nemo nisi stultus ita sentiret. Auarus nulli rei præterquam pecuniæ studet: Munificus quasi rex. Superbit tanquam leo, &c.

Quot sunt ordines coniunctionum? Tres. Quæ? Præpositiuus, Subiunctiuus, & Communis.

Quæ sunt coniunctiones præpositiuui ordinis? Et, ac, atque, at, atque, aut, neque, nec, si, quin, quatinus, siue, seu, siue, nisi, ni.

Quæ sunt coniunctiones subiunctiuui ordinis? Quæ, ne, ue, quidem, quoque, autem, ne: 0 0 0 0

Quæ sunt communis? Ferè reliquæ, ut quidem, igitur, tamen, ergo, &c.

FINIS.

IOANNES PELLISSO

CONDRIENSIS:

DE MODO EXAMINANDAE

constructionis in Oratione,

DIALOGVS.

INTERLOCVTORES.

Præceptor, & Discipulus.

PRAECEPTOR.

Dic mihi adolescentule, quis tibi enarratur au-
tor? D. M. Tul. Cicero. P. In quo opere? D. In epi-
stolis familiaribus. P. Recita tibi perfecta. D.
Ego omni officio, ac potius pietate erga te cæ-
teris satisfacio omnibus, mihi ipse nunquam
satisfacio. Tanta enim magnitudo est tuorum
erga me meritum: ut quoniam tu nisi perfecta re, de me nõ
conquiesci; Ego quia nõ idem in tua causa efficio, uitam mi-
hi esse acerbam putem. P. Non progredieris vltra? D. Nempe
quod hic putem esse periodum. P. Quid uocas periodum? D.
Orationis continuationem usque ad id, quo sensus concludit-
tur, idest, In lectione totam sententiam, seu maius orationis
velut integrum quoddam corpus. P. Græcum nomen est pe-
riodus? D. scilicet. P. Quomodo interpretatur Latinè? D. Quin-
tiliano autore, uel ambitus, uel circunductus, uel continua-
tio, uel conclusio. P. Cur ambitus, uel circunductus? D. Quod
in orationis serie ea sit. uocum circuitio ac comprehensio;
qua & impletur & absoluitur sententia. P. Cur autem conclu-
sio? D. Quia non prius est periodus, quàm ad extremam clau-
sulam præuentum est. P. Quid, periodi quot sunt partes? D.
Duæ: colon & comma. ex his constat omnis periodus, si qui-
dem ex commatis sint cola, ex colis periodi. P. Non his quo-
que Latina nomina data sunt? D. Proisus. Illi membrũ: huic

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani inci-

www.fondolibrarioantico.it

EXAMEN CONSTR.

incisum. P. Quid appellas membrum? D. Perfectam quidem orationem, sed cuius tamen sensus adhuc pendeat, atq; aliud quidpiam sibi adiungi postulet. P. Quid incisum? D. Membri partem, quæ ab eo integro abscissa, per se nihil efficere posset. P. Quanam ea est membri pars? D. Orationis partium structura, cui finitum deest verbum: aut cui etiam si uerbū adest, sensus tamen non conquiescit, sed ad membrū quasi metam properat, quemadmodū membrum ipsum ad periodū recta tanquam sniā uerticem currit, quem ut pertigit, cōquiescit, quofit, ut si quid sequatur, alia sit oratio. P. Quid ergo differunt colon & comma? D. Colon, dictū est a corpore abscissum integrum membrum. Comma quasi trunca pars membri a corpore amputata. Corpus autem orationis intelligi uolo. P. In omni colo, quid primū quærendum est? D. Verbum opinor. P. Nā hic scopus est. Conuenit, n. ante omnia in uerbum inspicere, quid sibi id uelit, & quid agat: an perficiat sensum necne: unde quo feratur, i. quid ante se, quid post se exigat: cur hūc potius, quā illum admittat casum, cur alicubi interueniat præpositio: quid ei faciat aduerbium, breuiter quo pacto quæque dictio cum eo constructa sit. Nā ex eo pendent oīa. P. Cæterum quo pacto hæc perspicias omnia? an pro arbitratu, & de animi tui sniā? D. Immo uerò ex certo quodā Grammaticorum præscripto textum in ordinem scholasticum redigam, & quod inuolutum erit explicabo. P. Expecto quod dicas. D. Primum si erit uocatiuus, ab eo incipiam. Hinc continuo veniam ad nominatiuum, quod suppositum uerbi distant. Deinde uerbum ipsum capiam: cui accedat, si quod aduerbium eius significationem declarabat. Tum casus omnes adiungā, quos uideo constructos cum eo a parte posteriore. Ut ad pauca redeam. Quæcunq; dictio alteram adsciuerit, hæc ei præponam. Ita fiet, opinor, ut oīa mihi sint aperta. P. Recte sentis. Verum non sunt aliæ, unde isto pacto sniā ordiare? Sunt profecto, & quidem multæ. Nempè aduerbia demonstrandi, horiandi, uocandi, rñdendi, optandi, quædam temporis, ut cum, dum, quando, quandoquidem, &c. Item aduerbia interrogandi, negandi, eligēdi, prohibendi, ordinis, similitudinis. Præterea interiectiones, & ferè cōiunctiones: ab his oībus

initium

initium capit grammaticus ordo . Procedunt etiam interro-
 gatiua, relatiua, negatiua diuisum, & antecedens relatiui, cu-
 iuscunque casum fuerint . P. Cur nunc ordinem scholasticū,
 nunc grammaticum nominas? D. Scholasticum dico, quòd in
 scholis protritum sit; grammaticum, q̄ iuxta canones grāma-
 ticos constituatur, neq; is est quo teximus orationem, certè
 quum ipsi eleganter, aut loquimur, aut scribimus: tunc enim
 tale nihil obseruamus. Nam quomodo loquuti sunt ueteres
 Latini, alia ratione non habita, loqui studemus. Sed est reso-
 lutio quædā textorum, qua dicendi gratia in autoribus enar-
 randis utimur . P. Agedum ergo, in hac periodo cola quot
 sunt? D. Sex. P. Cedò quæ? D. Ego omni officio, ac potius
 pietate erga te, cæteris satisfacio omnibus: primū colon est.
 Mihi ipse nunquam satisfacio: secundum. Tanta. n. magnitu-
 do est tuorum erga me meritorum: tertium. Vt quoniam tu
 nisi perfecta re de me non conqueisti: quartum. Quia non idē
 in tua causa efficio: quinto colon est. Vitam mihi esse acer-
 bam putem: sextum, in quo est periodus & clausula, id est to-
 tius sententiæ conclusio . P. Quot in eadem sunt commata?
 D. Tria. P. Fac videam. D. Nam in primo membro sunt duo.
 Prius est, Ego omni officio. Alterum est, ac potius pietate er-
 ga te. Tertium est in membro illo. Qm̄ tu nisi perfecta re de
 me non conqueisti. Nisi perfecta re, comma est seu incisum,
 p. Quæ sunt in his oibus necessario animaduertenda? D. Ea
 ipsa quæ in constructione partium orationis requiruntur, cō-
 uenientia, exigentia, delectus, ordo. p. Ordina ergo primum
 colon. D. Ego satisfacio omnibus cæteris omni officio, ac po-
 tius pietate erga te. p. Dic verbum. D. Satisfacio. P. Quid si-
 gnificat satisfacere? D. Satisfacere generale est in præstando,
 efficiendoq; illud, quo quis contentus sit. vulgus Italicum di-
 cit *contentare*. P. Quodnam verbum est? D. Personale. P. Finiti
 modi, an infiniti? D. Finiti. P. Cuius? D. Indicatiui. P. Quæ
 est eius exigentia? D. Exigit ante se nominatiuum personæ
 agentis eiusdem secū numeri & personæ, & post se datiuum
 personæ patientis, cum ablatiuo sine præpositione, si sen-
 sus exigit. P. Cur addis si sensus exigit? D. Quia potest carere
 ablatiuo: vt hoc mihi non satisfacit, id est, non explet mihi
 animum

animū. P. Quis est canon de noīatiuo anteriore? D. Omne
 uerbum personale finiti modi exigit ante se, &c. P. Quis de da
 tiuo posteriore? D. Omne uerbū cuiusq; generis habere pōt
 etiam præter alios casus, &c. P. Quis autem canon de ablatiū
 sine præpositione? D. Cū omni genere uerborum instrumen
 tum quoduis, item causa efficiens, item actionis modus &c.
 P. Ostende eius generis nominatiuum ante uerbum. P. Ego.
 Expressus ne est, an subauditus? D. Expressus est. P. Cur ex
 pressus, quum in uerbis primæ & secundæ personæ satis intel
 ligitur nominatiuus? D. Quia in eo est emphasis. P. Quid est
 emphasis? D. Figura altiore præbens intellectum, quàm quæ
 uerba per se ipsa declarant. P. Hanc ergo monstra hic esse. D.
 Nam ita capio, O Lentule, quàm sint in te officiosi alij amici
 tui, non scribo: sed de me illud tibi adfirmo, me amicū tibi
 talem esse, me in te ita officiosum esse, sic agnoscere, sic in me
 moria habere tua in me merita, ut dicant quidem omnes, eo
 rum me nihil omittere, quæ amici gratia eius quidem cui plu
 rimum debeas, par sit obire & præstare: sed tamen omnia cū
 faciam, & nihil intentatum tua causa relinquam, mihi ipse u
 deat nihil facere: ad eō magnipēdo, quæ tu mea causa fecisti.
 P. Ostende conuenientiā. D. Ego, est numeri singularis & pri
 mæ personæ: satisfacio itē est numeri singularis, & primæ per
 sonæ. P. Quid est conuenientia? D. Orationis partiū inter se cer
 tus in aliquot accidētibus suis cōsensus. P. Quotplex est con
 uerentia? D. Triplex. Noīatiui cū uerbo, Adiectiui cū substā
 tiuo, & Relatiui cū antecedente. P. Ostende a posteriore dati
 uum. D. Cæteris oībus. P. Cæteris quō constructum est cum
 oībus? D. Sanē in recta adiectiui cū substantiūo cōuenientia:
 utrunq; .n. est numeri pluralis, datiui casus, & masculini gnis.
 P. Adiectiui cū substantiūo: atqui utrunq; est adiectiuum. D.
 Non inficior, si extra hanc orationē accipiantur. Sed hic om
 nibus uim obtinet substantiui a noīatiuo oēs, omnium, &c.
 P. Quid in hoc deputas elegās? D. Quod ipsum nouissimo sic
 loco positū. Præceptio nanq; est elegantia. Superlatiuus, ne
 gatiua noīa, nomen oīs, & quodlibet adiectiuum, quo magnū
 ficum quiddam significatur, post alia ut quam frequentissi
 mē collocari solent. Paradigmata sunt. Non offertur dicen

di materies amplissima: Quia suo iure cedere ultro uelit repere neminem. Quæ tu dixisti, uera sunt omnia Alexander ille Magnus, P. Cedo ablatiuum sine præpositione. D. Omni officio, ac rursus hic adiectiuum congruè iunctum est substantiuo in eodem numero, genere, & casu. P. Quid proprie est officium? D. Quod quisque efficere debet pro suæ conditione personæ, in quo animaduertere oportet, quid loco cõueniat, quid tempori, quid rerum, aut personarum dignitati: Italicè *l'officio de ogn'uno*: ut in familia bene instituta omnes in officio esse oportet, *In una casa ben ordinata è dibi fogno che ogn'uno faccia il suo officio*. Vnde qui officium suū facit, is, est, qui recte facit. Nam officium dicitur quasi officium ab efficiendo, quod uni cuique personæ congruit. Conuenit autem, ut quisque meritis uel honorem exhibeat, uel opem ferat: quo factum est, ut officium beneficiū dicatur sine obsequium, *Honore piacere seruitio*. Vt officij gratia deduximus eū, *Noi l'hauemo accompagnato per fargli honore*. Item, Quando quidem tuum in me officium mihi exprobras, nullam tibi habeo gratiam, *Da poi che apponi l'appiacere, che tu m'hai fatto, io non te n'ho gratia alcuna*. Et eius, in te officia ei rependere non posses, *Tu non gli potrai rendere il seruitio, che esso ti ha fatto*. Hinc officiosus, *Sempre esso mi ha fatto de gli appiaceri, o seruitii*. Sæper in me officiosus fuit. Vnde & officiosè aduerbiū, quo sic licebit uti. *Di alla madre mia, che io mi raccomando à ella tanto humilmente quãto tu puoi*. Matri meæ salutē, quàm potes officiosissimè nuntiato. Habes præceptor de nomine officii, quæ dicenda putauit. P. Probo. Caue igitur dixeris seruitiū, ad istum quidem sensum: significat nanque hoc idem quod seruitus: Dic, nō functus es amici officio. Non fecisti amici officii, *Tu non hai fatto l'officio dell'amico*. Nullum tuum erga me agnosco officium, *Io non conosco officio alcuno tuo, uerso me*. Quod in me cõtulisti officium? *Qual seruitio m'hai tu fatto, ò qual piacere?* P. Ac, quō hic positū est? D. Inter duos ablatiuos, quos, cõnectit P. Cedo quos? De officio & pietate. P. Quo canone eos coniungit? D. coniungunt similes quidem casus, & modos, sed res tamen diuersas, & c. P. Cuius ordinis conunctionum. Ac? D. præpositiui. P. Quare? D. Quia postponi non potest. P. Ac potius pietate, est ne hic

EXAMEN CONSTR.

hic figura quæpiam? D. Est. p. Quænam? D. Quam Rhetores correctionem appellant, quum id tollitur, quod primo dictum est, & pro eo reponitur, quod magis idoneum uideatur. p. Ablatiuus pietate, unde pender? D. A tergo uerbi satifficio, eadem ratione qua ablatiuus officio. p. Pietas quid proprie significat? D. Diuinum cultum, siue obseruantiam quandam: & reuerentiam cum omni officio. Primum deum, deinde in patriam, tum in parentes, præterea in propinquos & sanguine coniunctos, postremo in eos omnes a quibus magnis affecti beneficijs sumus Græcis est, *εὐσεβεία*, & *εὐσεβῶ* quod est pietatem colo, *σεβόμεν*, colo, ueneror &c Itali, uernacula lingua, *l'onore & riuerentia*, *l'obedientia*, & *seruitù*. quale nos dobbiamo primieramente à Iddio: dipoi la carità o amore che noi dobbiamo hauere uerso i nostri paesi, à nostro padre, & madre, à tutti gli nostri superiori, à quelli che sono del sangue nostro o parenti, à tutti quelli che ne hãno fatti grandi beni. In somma l'amore & affettione singolare, che noi habbiamo à tutti quelli, che non sono inferiori à noi. Pietas. n. significat et singularitẽ & amorem; & plus est. l'ogẽ, quam officiu. p. Ut dicis Latinẽ, *Questo è un huomo molto deuoto à Iddio*. D. Vir est summa in Deum pietate; in Deum admodum pius; homo pietatis in Deum non vulgaris egregiæ, eximia P. Deuotus ergo & deuotio hic non usurpas? D. Quippe, quæ barbara sunt in eo significatu. p. Dic et Latinẽ, *Ha bene amato suo padre, & sua madre, & li ha ben seruiti*. D. pius fuit in parentes P. Significat ne etiã pietas quod Italicẽ dicitur *Misericordia, o pietà*? D. A etiuẽ fortasse, passiuẽ non uideatur. p. Quomodo actiuẽ? D. Ut non secus in me pius fuit, quàm fuit pater in filios. i. ut exponit Perrotus, misericors, benignus. Passiuẽ. *È grande pietà di quello huomo*. Non hic dicam magna est eius hominis pietas, sed miseria: misera est illius hominis conditio, miser stat us. *E cosa misera guardare à quello, miserum est id spectare, res misera est id spectes. Io son misero. Miser ego sum. Io ho pietà di esso*. Me miseret eius, illius, non autem, pietatem habeo. p. Iam tandem, quis auctori delectus in his fuit? D. Diminũ, ut officio potius diceret, quàm obsequio. Nam officiu magis nescio quomodo in eos quadrat, qui se ijs magnopere deuictos esse fatentur, quorum gratia quippiam faciunt aut præstãt.

Et

Et pietate: in quo nomine plus multo ponderis est, quã si dixisset, aut amore, aut obseruãtia, aut aliud quiduis eiusmodi. P. Erga, quã genus dictionis? D. Præpositiõ . P. Quid hic facit? D. Declarat nomẽ pietate: sic, n. est, pietate erga te. i. quã ego habeo in te, si ira liceret dicere, P. Illud te cuius casus? D. Accusatiui. P. Cur potius accusatiui, quã ablatiui? D. Quia erga flagitat accusatiuũ, non ablatiuũ. P. Quid significat erga? D. Italicè, *verso qualcuno*. refertur, n. ad personã, non ad rem. Et capitur ferè in bonam partem, nonnunquam etiã in malam. In bonam, ut pius erga parentes. In malam. *Io non ho peccato uerso te*. Nihil erga te sum cõmeritus; nihil erga te peccauit. Itẽ, erga me cõtumeliosus, *Quello che mi ha fatto rante uilla mie, & oltraggi*. P. Cur dixisti non referri ad rem? D. Quia non satis Latinum est. Turbaris erga plurima, dicendũq; circa. P. Profer secundum membrũ. D. Mihi ipse nunquam satisfaciõ. P. Ordina. D. Ipse nunquam satisfaciõ mihi. P. Ostẽde verbũ. D. Satisfacio. P. Nominatiuum à fronte. D. Ipse. P. Cõuenit nẽ huic satis cum illõ? D. Satis. P. Planum fac. D. Ipse, est nominatiuus singularis numeri, primę personę, & satisfaciõ est eius uerbũ, itẽ singularis numeri. Primã personã. P. Quid non tradunt Grammatici casus nominãdi omneis esse tertię personã præter Ego, & nos, qui sunt primã personã, Tu, & uos, qui sunt secundã? D. Tradunt. P. Tenes regulam? D. Teneo. P. Profer in medium. D. Omnia nomina, pronomina, & participia sunt tertię personã, exceptis, &c. P. Qui fit igitur, ut illud ipse hic sit primã personã? D. Quid, quõd idẽ posset esse secũdã, si uerbum esset secundã? P. An uero? D. Quippe quõd sit cuiusq; personarum indiscriminatim, ut ipse lego, ipse dormis. P. Da uerbi casum à posteriore. D. Mihi. P. Quis casus est? D. Datiuus. Nam, ut iam dixi, uerbum satisfaciõ, exigit post se datiuũ. P. Est ne aliud quicquã cũ hoc uerbo? D. Aduerbium temporis nunquam. P. A tergo ne, an à frõte? D. Istud quærri non solet de aduerbio, sed tantum de casu. Ad uerbiũ utrõbq; artexas licet, modo iuxta uerbum: huic, n. adhæret, ut eius significationẽ explanet, atq; impleat. P. Quid est, mihi ipse nunquam satisfaciõ? D. Non facio ad cupiditatem meam, non expleo mihi animũ, non facio satis meo tui

studio.

EXAMEN CONSTR.

studio. P. Nonne satisfacio compositum ex satis & facio? D. Quid tum postea? P. nam tu dissoluis cōpositionē. D. Quid inde dispendij? nonne itidem dicimus, adeo te, & eo ad te? P. Optime. Perge ad reliqua. D. Vis resoluam tertium colā? P. Si uideatur. D. Magnitudo enim meritorum tuorū erga me est tanta. P. Quodnam est uerbum? D. Est. P. Quis nominatiuus? D. Magnitudo tuorum erga me meritorum. P. At enim, tuorum erga me meritorum, nominatiuus non est. D. Esto: sed unā sunt cum nominatiuo. P. Qui sic? D. Quippe genitiuus meritorum, pēdet ex noiatiuo magnitudo: & tuorū, est eius adiectiuum, & illud, erga me, pēdet ex eodem genitiuo meritorum. Nam sensus est, meritorum erga me, id est, eorū, quæ in me contulisti, hoc est, curæ, & diligentiz, quæ tu in salutem meā contulisti. P. Est ita, ut dicis, sed cur potius genitiuum illum cum nomine, quā cum uerbo construis? nā uerbum est, etiam genitiuū adimittit. D. Quia sensus orationis ostendit ad nomen, nō ad uerbum referri. Is enim sensus est, ut dixi. *Per la grandezza delli beneficii che tu mi hai fatti*. Iam est canon. Substantiuum nomen si ad alterū diuersæ rei substantiuum quoquo modo spectat, & refertur, cum eo iungitur in genitiuo. P. Consentit adiectiuum cum substantiuo? D. Consentit. P. Demonstra. D. tuorum est adiectiuū numeri pluralis, genitiui casus, & neutri generis. Itemq; meritorum, est substantiuum eiusdem numeri, casus, & generis. P. Quod adiectiuum est tuorum? D. Pronomē. P. Quotuplex adiectiuum? D. Triplex. Nomen, ut bonus. Pronomen, ut tuus. Participium, ut legēs. P. Est ne hic alia cōueniētia? D. Est. P. Quæ? D. Nominatiui cum uerbo. P. Ostende. D. Magnitudo est. P. Est tanta, dicis etiam conuenientiam nominatiui cū uerbo? D. Non. P. Quid igitur? D. Exactionem. P. Quapropter? D. Quia is nominatiuus tanta, constituitur à tergo uerbi: uerbū enim substantiuum exigit post se nominatiuum, qui ad eandem rem pertinet, quam significat nominatiuus anterior. P. Tamen nec numero, nec persona disidet ab eo uerbo. D. Sit ita sanē, eo ne continuo uerbum tenebitur conuenire cū nominatiuo posteriore? Minimè uerò, quia uestes sunt lana: nō est lana dicimus. Atque de hoc præceptum est. Si uerbū substantiuum

stantium post duos aliquos nominatiuos diuersorū numerorum ponitur, ipsum conuenit cū proximiorē. Si autem inter duos, cum priore tantū: ut omnia pontus erat: uerba Dei sunt meditatio Christiani. P. Magnitudo meritorū tuorum. *La grandezza delli tuoi benefici fatti, &c.* Pulchrè hoc latinè dixisti. Caterū quomodo dixisti illud, *che tu hai a me fatto?* Non enim uisus es mihi dicere, quæ tu fecisti mihi. D. Ridelicū, quasi Latinam linguam oporteat seruire Italicè. P. Quid tū postea? D. Nempe quòd nihil æquè Latinam linguam corrumpit ac contaminat, atque si quis hanc ad Italicam, aut aliam peregrinam linguam uelut obtorto collo trahat, cum eadē sententia efferri ferè solet. aliter Gallicè, aut Hispanicè, aut Germanicè, aut Italicè, aliter Latinè. P. vbi igitur enunciatus est sensus iste. D. In præpositione erga, structa cū accusandi casu. me. Si quidem tanta est magnitudo tuorū erga me meritorū, perinde est, ut iā admonui, quasi dicat: Adeo magna sunt officia, quæ tu in me collocaſti, &c. P. Erga, præpositio cur structa est cū accusatiuo? D. Quia de grege earum est, quæ seruiunt accusatiuo casui. P. Meritorū quisnam intellectus. an idem qui hic est. Quod uapularis, meritum est tuū? D. Vide quo sensu dicatur, bene mereri de aliquo: inde, n. existunt merita, idest beneficia, siue quæcunque præstantur, & efficiuntur alterius gratia. P. Dic ergo Latinè. *Quando mi ricòpenseraſti di tante cose, che io ho fatte per te?* D. Quando mea in te merita rependes, remetieris? quando meis in te meritis respondebis? P. Resolue quartum membrum. D. Ut quoniam tu non conquieſti de me, nisi re perfecta. P. Ostende uerbum. D. Còquieſti. P. Cuius generis personalium uerborum? D. Neutrius. P. Regula ne formatum est. D. Non, sed figura. P. Quanam? D. Syncope. P. Quid est syncope? D. Ablatio literæ, uel syllabæ è medio dictionis: ut conquieſti, pro conquieuiſti. P. Quem casum adſciſcit sibi à posteriore? D. Ponitur plurimum absolute: est enim uerbum neutrum absolutum: aut si quem casum post se admittit duntaxat cum præpositione admittit. P. Admisit ne hic quenquā? D. Etiam. P. Quem? D. Ablatiuum cum præpositione de: est. n. non conquieſti de me. P. Quid autem est. Nō còquieſti de me? D. Idest, de me sollicitus esse nō desisti?

EXAMEN CONSTR.

sti : mearum rerum satagere cō n cessasti. aut potius de me. i. propter me. p. Quot significata habet de ? D. Circiter septem, p. Age, Dic. D. Primo significat materiã. vt, nunc disputamus de præpositionibus. Secūdo significat à, uel ex, ut emi domū de Petro. à Petro. De pueris discite quis hoc flagitium fecit ; *Sappi dalli fanciulli chi ha fatto questo male.* Quæsiui de Pompeio, idest, ex Pompeio. Clamat de uia. i. ex uia : & de fructu cognoscitur arbor. *E' conosciuto l' arbore dal frutto.* Domum hanc de parte cō duxit extruendam. *L' ha tolto à pretio, à edificare questa casa da mio padre.* Tertio significat propter, Latine quidē ; Nam Italicē, ipsum de auditur. *E' molto allegro de suoi figliuoli.* Latius est admodum de liberis suis. *E' lasso di camminare.* De tefusus est de uia, idest, propter uiam, propter liberos &c. *Grandemente ti ama per le lettere Greche.* Impense te amat de literis Græcis, idest, ob, seu propter literas Græcas. *Il capo mi duole per il uento.* Caput mihi dolet de uento, idest, propter uentum auditur & Italicē propter hoc modo uidelicet. *E' uenuto uno Imbassatore de lo Imperadore in Franza per la pace.* A Cæsare in Franciam uenit legatio de pace, idest, propter pacē. *Io ho mandato un gargonio al libraio per cambiare questi libri.* Puerum misi ad bibliopolam de libris istis commutandis. Quarto significat secundum, seu pro. *Il fa secondo il suo costume.* De more facit, aut secundum morem. *Quello non si farà secondo la tua sentenza.* Nō id fiet de tua sentētia. Quinto Latine significat per, sed Italicē accipitur ipsum idem de. *Di notte non posso uigilare :* De nocte uigilare non possum. Latine, idest, per noctem. Sexto perinde significat de, de ad si dicas, quantum ad, siue quo ad. p. Expone exemplis. D. *Quarto à quello che tu mi serui della penso ne del tuo figliuolo, tu sai che le uiuande sono care : nondimeno io farò quello che tu uorai.* De filij tui pensatione, non te clā est, annonā quā sit cara, tamen quomodo tibi placuerit faciā : *Di tuo figliuolo mi pare hauere conosciuto in esso quelli segni di uirtù, & ingegno, che io non posso fare, che non spero di esso ogni cosa grande.* De filio tuo, ea uirtutis, & ingenij signa uideo in eo perpexisse, ut non possum, quin de illo summa omnia mihi promittam. Hic de ita exponetur. *Quod attinet ad pensationē filij, de qua mihi scribis &c.* Et quantum attinet ad filium tuum uideo.

deos perspexisse in eo, &c. P. Quid est, non conquiescitur me, nisi perfecta re? D. Nō desisti sollicitus esse, & anxius propter me, quoad effecisti vt ab exilio reuocarer. Nihil cessauisti usque, vt me restitueres, inquit Cicero, significans Lentulū sua causa omneis labores excepisse, & nihil nō fecisse, quo suæ dignitati restitueretur. P. Vnde sensum istum colligis? D. E verbo conquiescere. Nā non conquiescere dicitur, qui maximè student, & conantur aliquid. In id enim totos (quod dicitur) neruos intendunt, vt effectum dare queant quo cupiūt. Itaque præcurarum multitudine nec domire possunt nec remittere animū, & tamē nusquam uidentur defessi, cum nihil sit actuosius illis, vt iure dicantur inquietes, sine inquieti: seu ita sunt ad malum, ut feroces, & crudelēs: seu ad bonū, vt grauissimi & uehementer studiosi. Contra conquiescunt securi, & quibus nihil est obiectum, quod magnopere curēt, quide nulla relaborant. P. Cæterum quæ utēdi ratio? D. Quiescas, Quietus esto. Italicè, *Lassa fere, non ti curare.* Sex ego te totos menses quietum reddam, ne rursus deo dum cursites, ne uesque ad lucem vigiles. Ex Terentio. Italicè. *Io recarò te di pena, tutti questi sei mesi, che tu non corri tanto quà & là, & nō uigi i infino alla luce.* Itē non prius quieuit, quam effectus illud, ut uentuti bonorū autorū lectione interdiceretur, *Non ha cessato, che primieramente ha fatto quello, che alla giouentù fosse proibito la lectione delli buoni autori.* Non potest cōquiescere de filio, *Non può hauer riposo per causa del suo figliuo.* P. Ergo quiescere etiam est Italicè. *Cessare?* D. Ne: cessare enim proprie est Italicè, *Demorare, & tardare, o arrestare à fare qualche cosa.* Vt, cesso eū alloqui, *Io tardo di parlare à lui.* Nec est quod addas nimis. *Cessamus ire ad cenā, Noi tardamo andare à cena.* At uero quiescere proprie est cessare. P. D. paradigma quodpiam. D. Do ex Terentio. Vt quiescant porro moneo, & desināt maledicere, *Io consiglio certamente, che cessino dire male della gente.* P. Non etiam cessare significat: Italicè, *Cessare?* D. Quidni? Vt desinant, cessent: & non cessat clamare. *Il non cessa di gridare.* P. Nisi perfecta re, &c. Perfecta re, Quænam hic pars orationis exigit hos ablatiuos? D. Nulla. P. Nulla uero. D. Nimirum quod non aliunde pendeant. P. Quomodo igitur

EXAMEN CONSTR.

tur contexti sunt in hac oratione? D. Per se, & absolute. P. Quid hoc sibi uult absolute? D. Nempe quod per se habet sensum. P. Qui scis? D. Nam resoluuntur, nisi perfecta re, id est nisi quam perfecisti rem, nisi dum, quod, seu postquam perfecisti rem, id est negotium, id est illud effecisti, ut reuocarer. P. Ordina deinceps quintum colon. D. Quia, inquit ego, non efficio idem in tua causa. P. Quid in hoc pronomine ego, & in illo superioris membri tu, ita expressis, quid spectas? videtur enim hic Cicero hoc illi uelut opposuisse. D. Videtur sane, & ita est, satis enim apparet in eis eximiam quandam emphasim esse. Nam ut illud tu superius, ita hoc ego, multum habet pondus, praesertim cum uerbo efficio: significat enim Cicero se magno conatu, & molimine facere quod Lentulus ipse sibi exoptabat, & ambiebat, sed se non posse perficere, non. n. posse id a se natu extundere, &c. P. Quid interest inter factum, & efficio? D. Facere, est in opere esse: efficere uero, est in effectum perducere, & rem perfectam dare. P. Dic latine, *Tu non saperis fare, che gli cani sempre baiano à quelli che non conoscano*. D. Non efficies, ne canes semper adlatent ignotos. P. Rursum, *Ha fatto quello che li suoi hanno uinto uno ottimo beneficio cò la lite*. D. Illud effecit, ut sui euenit lite optimum sacerdotum. P. Profer siquid aliud habet elegantiae. D. *Ha tanto fatto col suo inganno, che in fine suo figliuolo ha pigliato questa dongella*. Odio suo efficit, ut filius tandem uirginem hanc duxerit. Dicitur & effectum dare, pro efficere. *Fa ciò che à te piace, tu non farai quello*. Facias satis licet, id certe effectum non dabis. P. Quid praeterea est u & collocatione uerborum huius ambius notandum ducas? D. Nempe orationem uerbo optime claudi, nam compositi, efficio, putem & quod in sequenti clausula est oppugnat, in fine collocata sunt: quod ipsum, pro auriu iudicio, imitari licebit. P. Quod aurum iudiciu mihi uarias? D. Id est, si compositio paritur. P. Quid diis compositionem? D. Eam quae est e numeris orationis, obseruanda ab omnibus, qui ornate & uere Latine dicere cupiunt. P. At enim non aperis, qui sint isti numeri. D. Res est difficilior certe mihi, quam ut possim, nisi ratio quaedam est concentus, & ut sic dica quadrantia uocum in contextu, & serie orationis. Nam & pedibus suis qui-

budam

busdam certis orationem metiuntur oratores, & ad eorū. mo-
 dulos connectunt singula, quo congruunt maxime. P. Quō
 enarras illud in causa tua? D. In negotio tuo. P. At uero cau-
 sa quid proprie significat? D. Rem, quæ, ut in hoc loco, con-
 trouersiam habet in dicendo positam cum certarum perso-
 narum interpositione. P. Expone licet. D. *Tutte le cose ha à di-
 fendere ò litigare per qualch' uno: vnde causa cadere, id est, Perdere
 la causa ò la lite; Et causa cedere. Quietare la causa ò la lite.* Sed
 accipitur multis modis, ut pro quadā defensione siue ex pur-
 gatione, puta sic. Quam causam dices patri, cur a præceptore
 defeceris, id est quomodo defendes te de hoc, quod deseruisti
 præceptorem? Quam rationem & excusationem habebis? sic
 enim inepte & illepide vulgo dicitur. *Tu non ti saperai di scade-
 re da quella.* Nulla tibi esse posset de hac re causa hoc est. *Tu
 non potresti hauere alcuna scusa. Quale scusa troueranno, che diran
 no per la difesa.* Quam causam reperiunt, quam dicent? Dici-
 mus præterea uenuste, causam haud dicitis, causæ nihil dicitis,
 quin i. sit profusus sui, id est, *Tu non sai dire il contrario che co-
 n' esto non sia prodigo.* Id est non possis inficias ire, non possis ne-
 gare. Concedas oportet, &c. Item pro recusare, & detractare,
 Si tibi non soluero ad præscriptum diem, causam haud dico,
 quin me in ius uo es. *Se io non ti pagarò il giorno terminato, son
 contento, che tu mi facci uenire alla giustitia.* Dicitur et, non can-
 sor, non causificor. *Se io ti trouo bugiarlo, sei tu contento essere
 battuto?* Si te mendacij conuincio, nunquid causare quin u-
 pules? Diuersum est. Non sum in causa, *Io non son in causa.*
 Quod negotia male gesseris, in cā est secordia tua. Quid cau-
 sæ, cur non promo ueas in litteris? id est, qui uetat, quid prohi-
 bet? *Non è causa, che non obedisca alla uolontà se a me piace.* Nihil
 causæ est, cur non obsequar uoluptati, si uidetur. Reperitur
 & cā pro conditione, & itatu, ut in eadem sum causa, qua an-
 tea eram, *Io & tu non siamo nella medesima causa.* Ego & tu non
 sumus in eadem causa. P. Nam tandem dic clausulam & perio-
 dum. D. Ut uitā mihi esse acerbam putem. P. Quis ordo est?
 D. ut putem uitam esse mihi acerbam. P. Dic uerbum. D. Pu-
 tem. P. Cur hoc in fine collocatum est? D. Quia uerbum ele-
 ganter ultimum locum orationis sortitur, quemadmodum

i 2

paulo

EXAMEN CONSTR.

paulò ante diximus. P. Quæ est eius constructio? Dei. Cõstruitur cum oratione infinitiua, uitam esse acerbã mihi: eius. n. hæc significationem explicat, itaq; ei est uice appositus. Quid nam uocas appositum? D. Grammatici esse dicunt casum uerbi a posteriore: sicut nominatum ante uerbum personale finiti modi, suppositum. Infinitiuus autem, uel sine casu, uel cū casibus suis non raro adiungitur uerbo finito pro supposito (ut ita dicam) aut appposito: fungitur q; officio nominis, ut legere & non intelligere, negligere est. P. Cæterum, quæ est natura infinitiui esse? D. Vt casum post se habeat eundem, & similem ei, qui primus inuenitur ante ipsum, quanquam præcedente datiuo recte post se recipit accusatiuum, ut mihi licet esse diuitem, si uelim. P. Quid sibi uult acerbam? D. Insuauem, iniucundam, & plenam sollicitudine. P. Vitam mihi esse acerbam puto, quomodo hoc Itali uernacule dicimus? D. Equidẽ si ferme op noi. *Mi rincresce il uiuere. perche io non posso fare per te nelli tuoi seruijii quello che tu hai fatto per me nelli miei.* Vt addatur illud, qm non idem in tua causa efficio, &c. P. Pergerem exemplis explanare. D. Igitur quod Italicè dicitur. *A lui è noia il uiuere.* Latine non dubitabo dicere, uita est ei acerbã, & fortasse quod est apud Terentium, sese odit, Græci dicunt *εὐβιωτὸν τὸν βίον* quasi quibus uita est acerbã uiuendo non uiuant. Vnde Cic. II. de Oratore: *Noi giudicamo il uiuer esser nullo, uiuer senza questi studij della eloquentia*: sine his eloquentiæ studijs nullam uitam esse ducimus uitam insuauem sine his studiis putamus. Quomodo hic uitam sibi acerbam esse ait. Metaphora a fructibus non maturis, tunc enim proprie dicuntur acerbi. Italicè etiam dicitur, *Questo è quello. è molto forte è acerbo.* Hoc illi est oppido acerbum, id est ualde *io son cascato in uno inconueniente molto amaro, & fastidioso.* Impegi in casus multum acerbos. Fit autē substantiuum multitudinis numero acerbã acerbõũ, quomodo aduersa aduersorum *Tante noie, & fastidij interuiene ogni giorno da cotesto mondo all'huomo.* Tot quotidie acerbã homini ex hoc mundo offeruntur. P. Putare quid propriè significat? D. Luxuriam quandam, id est, quæ redundant, & superflua sunt, refecere, ut putare uitias dicimus, quum eis fermenta abscindimus. Italicè. *Taglia-*

re

re le uigne. Transfertur autem ad animum, & significat existimare: quod cogitando dum in id inclinatur animus, quod in rem fore uideretur, cætera omnia reicit. Accipitur interdum pro eo quod est, conferre rationem, subducere rationem, ponere calculum. Nam Plautus dixit, Putatur ratio cum argentario, *Lui contra con l'argentario*. Hinc compositum ex eo est supputare. P. Dic aliquot alia ex eodem composita. D. Disputare, quod est differere de re quapiam. *Lui tratta molto bene di questa materia*. Optimè de hac re disputat. Deputare, id est, censere. Reputare, id est, considerare. P. Ex his texe orationem. D. Cum mecum reputo, quanta me necessitas eius hominis mores perferre cogar, non deputo quenquam, usquam gentium esse æquè miserum ac me, id est, *Quando penso a me medemo quanta forza costrenza me sopportare li costumi di questo huomo non penso alcuno esser fra qual si uoglia luogo delle genti tanto misero come me*. P. Ex reputo fit reputatio uerbale nomen? D. Quorsum istud? P. Num rectè dicatur, ipse est bonæ reputationis, ut in Italico dicitur, *Esso è di buona riputatione*? D. Minimè: sed dicendum est, bonæ existimationis. P. Rectum ne est deputauerunt custodes, id est, *hanno deputato guardiani*. D. Non, sed præfecerunt custodes. Terent. Chæream ei rei præfecimus. Destinauerunt custodes: aut, designauerunt etiam, aut constituerunt. P. Vt, hoc loco unde pendet? D. Ex superiore nomine tanta. P. Licuisset ne auctori dicere. *Tanta quod, quemadmodum vulgus ferè solet*? D. Non. P. Quid causæ est? D. Quia post tam, tantus, talis, adeo, tot, sic, ita & post uerba rogandi, iubendi: item post facio, officio, fio, timeo, uereor, metuo, sequitur ut, non quod, ut Tam segnus est ut ad opus exire nolit. *E' tanto pigro che non uole andare alla sua opera*. Nullum tam impudens mendacium, ut teste careat. Tanta est magnitudo tuorum erga me officiorum. Vt, &c. T. Is fuit, ut cum eo nemo durare posset. Adulescentula est vultu admodò modesto, admodò uenusto, ut nihil supra. Tot mala ubique sunt, ut, quo te uertas, tibi prorsus incertum sit. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut

iudi-

EXAMEN CONSTR.

iudicet mundum, sed ut seruetur mundus per eum. Ita doctus
 est, ut ne legere quidem sciat. Post uerba rogandi. Ora te, ut
 ad se uenias. Te precor, ut ne uelis mihi aduersari. Obsecro,
 obtestor, ut te inopis miserecat mei. Discipuli rogant, ut sibi
 ego prælegam libros Rhetoricorum. Post uerba iubendi.
 Christus ait. Hæc mando uobis, ut diligatis uos inuicem. In-
 terdico tibi, ne puerum extulisse extra ædes uquam uelis, *Io
 ti prohibetur, che non sia così ardito di portare il fanciullo in luoca
 del mondo fuora di casa.* E dico uobis, ut ne quousquam effertis
 natum, aut e dico uobis, &c. simpliciter. *Io ui comando, che non
 sopportate che'l sia portato in alcun luoco.* Non iussit ut hoc face-
 ret. Post reliqua uerba, Feci, ut, ad te scribe rem. Si quid est,
 quod mea scire interfit, fac ut sciam. Non efficies, ut sint me-
 liores. Cum nullam des literis operam, fit ut nihil sit mirum
 si oratione imperitus es. Post uerba timoris, ut significat ne
 non. Ut, Metuo ut substat hospes. Vereor ut firmæ satis sint
 nuptiæ, id est, ne non. P. In his omnibus. Ut, quæ pars oratio-
 nis? D. Coniunctio. P. Cuius potestatis? D. Causalis puto. P.
 Rectè, quæ est eius natura? D. Adsciscit uerbi subiunctiuum
 modum. P. Exemplum. D. Iussisti, ut facerem. P. Non Lati-
 nè diceretur, iussisti, ut faciam? D. Quibusdam non uidetur.
 P. Cur non uidetur? D. Quia præcedente uerbo (inquiunt)
 præteriti temporis, ut coniunctionem excipit, & sequitur uer-
 bum subiunctiuum præteriti imperfecti temporis. Præceden-
 te uerò præsentis temporis uerbo, ipsi eidem. Ut subiicitur
 præsens subiunctiuum. P. Hoccinè est catholicum? D. Non
 censens? P. Non equidem. D. Quam obrem quæso? P. Quia
 nec id semper obseruatum est, & ratio nonnunquam exigere
 uidetur, ut aliter fiat, ne apud Teren. in Eunucho. Ita con-
 turbasti mihi rationes omnes, ut iam non possim suis, ita ut
 equum fuerat, atque ut studui, tradere. Nam quæ loquitur
 Thais illuc non potius, opinor, dicat. ut eam non possim red-
 dere. Sed quod id, ut donemus usitatum esse, tamen non
 fit ubique, nec semper obseruatum, ex eodem Comico fiet
 manifestum. Qui itidem in ea ipsa Comœdia ait: Nunç
 mihi hoc negotij cæteri dedere, illum ut quæram. Non ait,
 illum ut quærerem. Et continuo in sequenti scena submo-
 nuuit

nuit me Parmeno ibi seruus, ut uestem cum eo mutem, & pro illo iubeam me ducere. Vides hic etiam nec mutare, nec tuberem dixit: & ne causificeris Poeram esse, Liusius item in praefatione primi, Res est, inquit, quae ab exiguis profecta iniuriis eo creuerit, ut iam magnitudine labore sua. Nec eadem quadrasset, ut magnitudine laboraret sua. Praeterea post ut licet subicere etiam praeteriti perfecti subiunctiuum. Suetonio in Aug. Tantis perterruit minis, ut is se precipitarit. Titus Liusius in primo: Subito contra tempestas, tam denso regem operuit nimbo, ut conspectum eius cōcioni abstulerit. Plusquam perfecti etiam, quis enim rectum esse neget? tam stultus, & indoctus erat, & ut etiam cerdo huius seculi esse potuisset? Quid, quod etiam si praesentis temporis uerbum praecesserit, post ut poni potest substantiuum praeteriti temporis imperfecti? Ciceronem in Quintiana: Iste postulat, ut procurator iudicatum solui satisfiant. Itē inibi, Ita disceditur: ut idibus Septembris Publium Quintium sibi Sextus Alphenus promitteret. Et paulo post, ita in utroque excellunt, ut nemo nostro loco natus assequi posset. P. Quot modis usurpatur ut? D. Multis. P. Planum fac. D. Primo pro postquam, & tunc iungitur indicatiuo, exemplum sit, ut ab urbe discessi, nullum intermisi diem, quin aliquid ad te literarum dederim, id est postquam. pro quemadmodum, uel sicut idque rursum cum indicatiuo, ita faciam, ut iubes. Cerdo, ut est impudens, id sibi arrogabit. P. Mane parumper: Est etiam in ut nescio quid peculiare, quod non admodum diuersum uideri queat ab isto tuo postremo exemplo. Nam quomodo Latine dicas, *E un huomo assai dottò per esser huomo di Franza.* D. Vir, ut in Gallia literis satis eruditus, quemadmodum dici posse opinor, Alexander in temporibus illis, non malus autor fuit. *Alessandro per quei tempi, non è stato mal' autore.* P. Sat habeo, persequere quod restat. D. Igitur tertio accipitur pro quam, quod significat quantum, ueluti, ut ferax, & i. quam ferox. Quarto: pro quomodo interrogatiue, & his duobus proximis modis non intuetur discrimen modorum, ut uales? ut ualuisse? ut fecerit, nescio, ut declinatur? & dicitur ut dixisses. Quinto pro quamuis, ut desinit uires, tamen est laudanda

uolunt.

EXAMEN CONSTR.

voluntas. Præter hæc ut, *circumducrbium similitudinis*, ut homo est ita ferus. Vt mores sunt, ita fortuna respondet. Quædrat, & superlatiuus, præceptore Valla, ut quisque maximè placent mundo, ita est nequissimus. Est & imprecariuum, ut omnes antichristos Deus perdat. *Puotu far quella mala sine, perché tu non mi considerai?* Vt te Deus perdat, non eris mihi dicto audiens. Vt tibi, sit male. Inaudita Latinis sunt illa, quòd diabolus possit te importare, uel quòd febris te relegare, &c. P. At tu mihi adolescentule, caucto, si quid Deum reuereris, talia ex te audiantur vnquam. Interdixit dominus noster Christus ne cui malediceremus vnquam, aut imprecaremur, sit omnis oratio nostra Christianis digna. D. Curabitur obseruande præceptor. P. Super est ne quisquam quòd videas, de hac periodo? D. nihil puto: excusimus omnia.

F I N I S.

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani
www.fondolibrarioantico.it

Cinquecentina

n. 211

14

re fere post se
addatur siue
tum postulat eisdem
neq; enim
etur te sperare.
e posse assequi,
hanc esse repu-
at Cic. dixit
loqui in genere
Rom, si uideris
consequi.

mement q; recordor, tum geret.
tum, adu. in postulat. Cic. de
Ser. *Di. cc. collata della* quae currant sonus
me muerunt. fere. cum.

faciam ut mei semper me
muerunt *www.fondolibrarioantico.it*

73
37

208

in labiis
e filius ho
nedixisti.
na de celo
Dna **Ques**
Salvator